GÖLÜN SIRRI



ROMAN

JENNY ERPENBECK

Çeviri: Dilek Zaptçıoğlu

can çağdaş

Can Çağdaş

Gölün Sırrı, Jenny Erpenbeck
Almanca aslından çeviren: Dilek Zaptçıoğlu
Heimsuchung
© 2007, Albrecht Knaus Verlag, Verlagsgruppe
İlk (bu çeviride kaynak alınan) baskı: Eichborn Verlag, 2008
© 2022, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Bu eserin Türkçe hakları The Wylie Agency aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncı yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. baskı: Helikopter Yayınları, 2010
Can Yayınları'nda 1. basım: Nisan 2022, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi Editörü: Cem Alpan
Editör: Şebnem Sunar
Düzelti: Burçin Gönül
Mizanpaj: Emin Petek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-5679-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

JENNY ERPENBECK

GÖLÜN SIRRI

ROMAN

Almanca aslından çeviren

Dilek Zaptçıoğlu

can

Jenny Erpenbeck'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gidiyor, Gitti, Gitmiş, 2018
Bütün Günlerin Akşamı, 2020

JENNY ERPENBECK, 1967'de Doğu Berlin'de doğdu. 1988-1990 yılları arasında Berlin Humboldt Üniversitesi'nde tiyatro öğrenimi gördü. 1990-1994 arasında ise Hanns Eisler Müzik Yüksekokulu'nda Ruth Berghaus, Heiner Müller ve Peter Konwitschny'nin öğrencisi olarak müzik tiyatrosu yönetmenliği eğitimi aldı. Bir süre Graz Operası'nda reji asistanı olarak çalıştı. 1990'lı yıllarda öykü ve oyun dallarında ürün verdi. 2008'de yayımladığı ilk romanı *Gölün Sırrı*'yla dikkat çekti. Ses getiren bu romanı 2012'de *Bütün Günlerin Akşamı*, 2015'te ise *Gidiyor, Gitti, Gitmiş* adlı romanları izledi. Erpenbeck'in eserleri bugüne dek otuzu aşkın dile çevrildi. Mainz Bilimler ve Edebiyat Akademisi ve PEN Almanya üyesi olan Jenny Erpenbeck, Berlin'de yaşıyor.

DİLEK ZAPTÇIOĞLU, bir kaptan kızı olarak İstanbul ve Hamburg'da büyüdü. Boğaziçi ve Göttingen Üniversitelerinde Tarih ve Siyaset Bilimi okudu. Almancadan Türkçeye çok sayıda edebiyat ve kurgu dışı eser çevirisi vardır.

Doris Kaplan'a

Güneş doğdukça ve dünya döndükçe
tek bir yerde birçok insan durabilir,
tabii ancak sırayla.

Georg Büchner'in *Woyzeck*'inde Marie

Ey gençliğimin ferah ormanları,
Dönersem bir gün yeniden,
O tatlı huzuru vaat ediyor musunuz.
Sahiden?

Friedrich Hölderlin

Ev hazır olunca kapıyı çalar ölüm.

Arap atasözü

Prolog

Evin arkasında bugün artık munis bir tepe gibi uzanan sarp kayalara kadar yürüdü yirmi dört bin yıl kadar önce buzullar. Meşe, gürgen ve çam ağaçlarının donmuş dalları buzun yol açtığı müthiş basınçla kırılıp un ufak oldular, kayalık patladı yer yer, zerreleri paramparça olup dört bir yana dağıldı, aslan, çita ve kazma dişli yaban kedileri haliyle güneye göç ettiler. Sarp kayaların ötesine geçmedi buz. Ve sonra etraf duruldu yavaş yavaş, buz asıl işine döndü, uykuya daldı. Devasa gövdesini binlerce yıl boyunca gıdım gıdım uzatıp döndürürken, altındaki kayaları da işte böyle okşayıp yuvarladı şefkatle. Daha sıcak yıllarda, on yıllarda, yüz yıllarda buzulun üzerindeki su azıcık eridi ve kayaların altına, kumların kolayca akıp gittiği yerlere aktı. Ve böylece buz önüne çıkan her engelde su olup taşımayı öğrendi kendini, ricata geçip akacak yeni yollar açtı önünde, usulca, yılmadan. Daha soğuk yıllarda öylesine oradaydı, olanca ağırlığıyla yattı. Daha sıcak yıllarda eriyip altındaki toprağı ince ince kemirdi yine ve daha soğuk yıllarda, on yıllarda, yüz yıllarda önceden çalışıp açtığı o yollara, o yivlere bastırdı gövdesini var gücüyle, her boşluğu bir bir doldurdu, böyle tutundu buz işte toprağa.

On sekiz bin yıl kadar önceydi, buzulun dilleri de teker teker erimeye başladılar ve sonra, toprak ısındıkça,

güneye doğru uzanan uzuvları koyverdi kendilerini, derin oluklardaki su birikintileri kaldı geriye, buzdan adalar, öksüz buzullar, evet, ölü buzullar dediler onların adına.

Bir zamanlar ait olduğu gövdeden kopup incecik oluklara hapsolan buzlar çok geç eriyeceklerdi. Hıristiyan tarih yazımının başlangıcından on üç bin yıl kadar önceydi, son buzlar da su oldular, sızdılar toprağa, havaya karıştılar, yağmur olup yağdılar, yerle gök arasında devinmeye başladılar. Toprak iyice doyduğu için artık alamayınca onları içine, mavi kilin üzerinde toplandı su, yükseldi, yükselip aynadan bir bıçak oldu, kesti kara toprağı boylu boyunca. Ve bir oyuğun içinde yeniden zuhur etti, buharlı ve berrak bir göl cisminde. Suyun bıçkın buz iken topraktan çalıp götürdüğü kumlar şuradan buradan gelip gölün içine aktılar şimdi, dibine çöktüler, suyun altında sıradağlar kurdular, su başka yerlerde gittiği kadar yürüdü toprağın derinlerine. Göl bundan sonra aynalı yüzünü Mark'ın[1] tepelerinin arasından gökyüzüne çevirecekti, yeniden serpilen meşelerin, gürgenlerin ve çam ağaçlarının koynunda yatacaktı sere serpe, tertemiz bir çarşaf gibi ve bir gün insanlar zuhur edince, o insanlardan bir de isim edinecekti kendine: Mark Denizi. Bir gün o da yok olacak. Çünkü her göl gibi fani, her boşluk gibi o da sadece bir gün yeniden ve külliyen doldurulmak için var. Sahra Çölü'nde bile bir zamanlar su bulunurdu. Bilimin desertifikasyon olarak adlandırdığı, Almancada Verwüstung[2] *denen şey ancak modern zamanlara özgüdür.*

1 Mark: Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Avrupa'nın kuzeydoğusundaki sınırında yer alan eyalet. Güneyde Bohemya'ya, kuzeyde neredeyse Manş Denizi kıyılarına kadar uzanıyordu. Çorak kumlu toprağı ve gölleriyle unlu, fakir bir coğrafya. (Ç.N.)

2. (Alm.) Çölleş(tir)me, yıkıp yok etme. (Ç.N.)

Bahçıvan

Nereden geldiğini köyde hiç kimse bilmiyor. Belki de hep oradaydı. Köylüye baharda meyve ağaçlarının aşılanmasında el veriyor, frenküzümünün etrafına yarma kalem ve ikinci sürgünde durgun göz aşısı yapıyor, aşılanacak fidanların dallarını çentiyor veya göz için yama atıyor gövdelerine, kalınlığa göre, reçine, balmumu ve terebentinden hazırladığı karışımı yaraya kâğıtla veya kenevir tiftiğiyle sarıp bırakıyor, köydeki herkes en düzgün büyüyen ağaçları onun aşıladığını biliyor. Yazları onu ağaç budamaya veya ekin öbeklemeye çağırıyorlar. Göl kıyısındaki arazilerin kapkara, balçık toprağını kuruturken fikri alınıyor mutlaka, suya yol vermek için ince çam filizlerinden saç örgüler hazırlayıp toprağa en doğru derinlikte o sürüyor. Köylüye tarakla saban tamirinde yardımcı, kışın onlarla birlikte odun kesiyor, tomruk biçiyor. Kendine ait arsası veya bir koruluk arazisi yok, ormanın kıyısında terk edilmiş bir avcı kulübesinde yaşıyor tek başına, ezelden beri orada yaşıyor, köyde herkes tanıyor onu ve yine de, genç yaşlı herkes ona sanki bir ismi yokmuş ve hiçbir zaman olmamış gibi sadece Bahçıvan diyor.

Muhtarın Dört Kızı

Evlenecek kız gelinliğini kendi dikemez. Gelinlik onun evinde de hazırlanamaz. Olmaz. Dışarıda dikilecek, dikerken tek bir iğne bile kırılmayacak. Gelinliğin kumaşı dikilirken yırtılmamalı, makasla kesilmeli. Eğer yanlış kesilirse o parça atılacak, aynı toptan yeni bir kumaş kestirilip getirilecek. Gelinin düğünde giyeceği ayakkabıları damat hediye edemez, pabucunu bu iş için biriktirdiği feniklerle kendisi satın alacak. Düğün en sıcak mevsime, bunaltıcı günlere kalmamalı, sağı solu belli olmayan nisan ayında evlenilmez, çiftin askıya çıktığı haftalar asla Paskalya arifesindeki oruç haftasına denk gelmemelidir, düğün gecesi gökte en iyisi dolunay, hiç olmazsa yükselen bir mehtap olmalıdır, en güzel düğünler mayıs ayında yapılır. Evlilik ilamı düğünden birkaç hafta önce nikâh dairesinin kapısındaki camekâna konur. Gelinin kız arkadaşları çiçeklerden taç örer ve camekânın etrafını süslerler. Eğer kız köyde sevilen biriyse üç veya daha fazla taçla çevrilir kutu. Etler kesilmeye, fırında ekmek, börek pişirilmeye düğünden bir hafta önce başlanır, gelin ocaktaki ateşin yalazını asla görmemelidir. Düğünün arife günü öğleden sonrasında köyün çocukları gelip evin önünde şamata yapar, kapının önüne tabak çanak fırlatıp kırarlar, cam olmaz, gelinin annesi pasta

verir onlara. Kına gecesi yetişkinler armağanlar getirir, mâni okuyup çilingir sofrasına çökerler. Kına gecesinde evde hiçbir ışık göz kırpmamalı, uğursuzluk getirir. Sabah gelin kapının önündeki tabak çanak kırıklarını süpürür ve damadın kazdığı çukura atar.

Ve kız arkadaşları süslemeye başlar gelini, başına mersin ağacının yapraklarından bir taç ve dantelli duvağını takarlar. İki kız çocuğu düğün evinin kapısının önünde ellerinde bir çiçek demetiyle bekler, çift dışarı çıkınca yere indirilir çiçek, üzerinden atlanır. Kiliseye gitmek kalır geriye. Faytona koşulan atların dizginlerinde ikişer kurdele vardır, biri aşk içindir, kırmızıdır, ötekisi umut adına, yeşil. Kırbaçlar da aynı renkte kurdelelerle bezelidir. Gelin arabası şimşir, bazen de ardıç ağacından tek bir dalla süslenir, konukların arabalarından sonra, kafilenin en sonunda gelir, duramaz, geri dönemez. Düğün kafilesi mümkünse mezarlığın yanından geçmemelidir. Gelinle damat yol boyunca hiç etraflarına bakmaz. Yağmur yağabilir ama kar yağmamalıdır kiliseye gidilirken. *Kar tanesi, kar tanesi/Acı, elem, keder hanesi.* Gelin sunağın önüne gelince elinden mendilini düşürmemeye dikkat etmelidir, yoksa evliliği boyunca ağlar. Dönüş yolunda ise gelin arabası ötekilerin önünde, en başta gider, hızlı gider, yoksa evliliği cenaze marşına benzer. Yeni evliler düğün evinin eşiğinden geçerken bir demir parçasına, keser veya at nalına basmalıdır. Ziyafet sofrasında kendilerine ayrılan köşede otururlar ve başka yere gidemezler. Oturdukları iskemleler sarmaşık dallarıyla bezenir. Ziyafetten sonra masanın altına bir oğlan çocuğu iner ve gelinin ayakkabılarından birini çalıp, damat satın alana kadar açık artırmaya çıkarır. Toplanan para yemeği hazırlayan kadınlar arasında bölüştürülür. Duvak, gece yarısı saat tam on ikide şarkılar söylenerek yırtılır ve gecenin anısına misafirlere verilir. Gençler düğünden sonra

yeni evlerine geçer. Evde dostları ocağın üstüne bir paket koymuşlardır, içinde, evlilikleri boyunca hiç aç biilaç kalmasınlar diye ekmek, tuz ve para vardır biraz. Bir yıl boyunca hiç ellenmeden orada kalması gerekir bunun. Evlilikte en önemli iki sözcük şunlardır: Olur ve mecbur, olur, mecbur, olur, mecbur. Genç kadının yeni evindeki ilk görevi kocasına su getirmektir.

Muhtarın dört kızı var: Grete, Hedwig, Emma ve Klara. Pazar günleri kızları faytona bindirip köyün içinden geçerken atlarına beyaz çoraplar giydiriyor. Muhtarın babası da muhtardı, onun da babası muhtar, onun babası da, onun babası da, ta bin altı yüz elli senesine kadar gidiyor böyle. Muhtarın babasının babasının babasının babasını bizzat kralın kendisi muhtarlığa atamıştı, muhtar işte bu yüzden pazar günleri kızlarını doldurduğu arabayla köyden geçerken atlarına beyaz çoraplar giydirir. Grete, Hedwig, Emma ve Klara babalarının kendi sürdüğü faytonun içinde otururlar, atlar hafif tırıs gider, toprak hâlâ nemliyse eğer, atların ayaklarındaki beyaz çoraplar daha kasabın önüne gelmeden çamur içinde kalır. Muhtar her pazar ayinden sonra dört kızıyla beraber faytonuna binip kilise yolundan ana caddeye iner, kasabın ve okulun önünden, tuğla fabrikasının yanından geçer, tuğla fabrikasından sonra ana caddeden sola, sahil yoluna sapar, bu yolu kuzeye doğru takip edip Çobandağı'nın yarı zirvesindeki araziye varır. Mirastan onun payına düşeceğini bildiği için bütün köy Klara'nın Ormanı der buraya. Babaları faytonu döndürür ve mevsimlerden yazsa eğer, o daha dönerken zıplar kızlar faytondan aşağıya, zira yolun sağ tarafında böğürtlen toplayacaklardır, köylünün Wurrach adıyla çağırdığı dört kız babası arabasını döndürünce şaklatır kırbacını, babaları, yani Wurrach hafta arasında yanaşmalarıyla beslemelerini işe koşmak için boş arabayla köyün içinde fink attığı

zaman yaptığı gibi kırbacını şaklattığında dört kız kardeş hemen koşup otururlar yerlerine, fayton dönüş yoluna geçer, tuğla fabrikasının, okulun, kasap dükkânının önünden köyün ta öteki ucuna kadar, muhtarın babasının babasından ve onun kendi babasından ve onun da kendi babasından ve böyle, en eski zamanlardan miras kalan Klotthof'a, kralın bin altı yüz elli yılı civarında Wurrach'ın atasına birkaç tarlayla beraber tımar verdiği çiftliğe varıncaya kadar gider.

Bir bakire yakın zamanda evlenip evlenmeyeceğini merak ediyorsa yılbaşı gecesi kümesin kapısını tıklatmalı. Önce bir tavuk sesi gelirse iş olmaz, cevabı horoz verirse dileği kabul olur. Kız müstakbel kocasını bir yılbaşı gecesi ayağına getirir. Denizciye varmayı koymuşsa aklına, bir el arabasına otura, özlediği adam tez günde karşısında. Duvarcı ustasıyla evleneyim diyorsa odun kütüğünün üstüne otura. Hele bir de eline düzgeçle malayı aldı mı, duvarcı tez varacaktır yanına. Bir çiftçi bulmaya niyetliyse eli kazmayla küreğe değmeli. Evlenme yaşına gelmiş kızın annesi eve müstakbel damat adayları cezbetmeli. Bunun için evdeki örümcek ağlarını olduğu gibi koymalı. Eğer temizlerse onları, kaçar damat adayları.

Dört kızın anneleri Klara'nın doğumunda can vermişti. Muhtarın hiç oğlu olmadı. Çiftçi ve ortakçı boldu köyde, iki yarıcı ve marabacı da vardı ama muhtar, yalnız bir taneydi.

Grete evlenmiyor çünkü nişanlandığı adam, çiftçi Sandke'nin en büyük oğlu, altı oğlanın içinde çiftliği devralacağı için ziraat öğrenen tek çocuk, düğünden önce hem kendisinin hem de babasının hiç beklemediği bir şekilde toprak ağasınca mirasçılıktan çıkarılıyor. Düğün iptal edilip çiftliği de ağanın kayınbiraderi devralınca Grete'nin nişanlısı Bremerhaven'da 280 mark verip bir buharlı gemiye biniyor ve Anvers, Southampton, Cebe-

litarık Boğazı, Cenova, Port Said, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Aden, Colombo ve Adelaide üzerinden Avustralya, Melbourne'e gidiyor. Altı haftalık yolculuğun ardından 16 Kasım 1892'de cebinde sadece 8 mark ve altın bir saatle karaya ayak basıp saatini hemen oracıkta 20 mark karşılığında rehin bırakıyor ve bunları Melbourne'den nişanlısına yazdığı mektupta anlatıyor, Grete bir daha haber alamıyor ondan, Wurrach ın mülküne komşu olan Sandke'nin arazisi işte böyle muhtar ailesinin elinden ebediyen uçup gidiyor.

Hedwig bir yaz Klotthof'ta harman döven zanaat ustasıyla düşüp kalkıyor. Babası bunu komşudan öğrenince güpegündüz ahıra dalıyor, işçinin elinden harman dövenini kaptığı gibi adamı, "Baltamı alacam, seni gebertecem!" diye bağırarak kovalıyor çiftlikten, ormanın içine kadar koşuyor, emir vermekten kartlaşmış, neredeyse yalama olup akşamcılarınkine dönmüş sesi ağaçların arasında yankılanıyor: "Alacam baltamı, seni gebertecem!" Çiftliğe dönünce Hedwig'i birkaç gün tavan arasındaki tütsü odasına kapatıyor, kız orada çocuğunu düşürüyor ama cenin zaten o kadar ufak ki, kanlı bir topak adeta.

Muhtarın üçüncü kızı Emma eğer dünyaya erkek olarak gelseydi muhakkak kendisi de muhtar olurdu. Babasına her işte yardım ediyor, yokluğunda köylülerin kooperatife katkı paylarını hesaplıyor, kâhyaları, yanaşmaları işe alıyor, odun kesimine nezaret edip tarlalarla, davarla ilgileniyor. Emma'nın evlilik meselesini aile içinde de, köyde de asla hiç kimse ne duydu, ne konuştu.

Muhtarın en küçük kızı Klara'ya gelince, onun mirastan payı Çobandağı'nın eteklerindeki ormandır. Aşağıdan göle komşudur, yukarıdan ahududu çalılarıyla yemyeşil çayıra; zaten çiftliğindir hep buralar, ormanın sağında ihtiyar Warnack'ın arazisi vardır, solunda bir yarıcının merası ki burası üzerinde Wurrach hak iddia

etmektedir ve iki adam yıllardır kanlı bıçaklıdır arazi davasından. Bu şartlar altında babası Klara'nın Ormanı'na bir ada gözüyle bakmaktadır, yanındaki arazilerle birleştirmeyeceği için kızını da evlendirmeye değmeyen, yalnız bir ada.

Balıkçı teknesini sahile yanaştırınca Klara ne diyeceğini şaşırır. Delikanlı da suskundur, halatı atar önüne, Klara tutup bir gürgen ağacının gövdesine bağlar. Tam da o gün ormanında dolaşıyor olması ne büyük tesadüf. Hedwig'in olayından sonra babası kızları artık bir daha hiç faytonla gezmeye götürmedi. Klara bugün yalnız ve yürüyerek geldi ormana, yukarki çayırda ahududu topladı, sonra kendine ait çalılıkların, fidanların, ağaçların arasından geçti, meşe, gürgen, çam, sonra suyun parıltısını seyretmek için yamaçtan aşağıya indi çünkü kışın, ağaçlar yapraklarını döktüğü zaman bile görünmüyor gölün manzarası Klotthof'tan.

Adsız balıkçı elini uzattı, Klara delikanlının beşik gibi sallanan tekneden inmesine yardım etti ama hemen bırakıverdi elini. Delikanlı elini ona ikinci kez uzatınca anladı rehberliğini istediğini. Yamacın ortalarında, toprağın kapkara ve otların o denli yaş olmadığı tarafta balıkçıyla uzanabileceği bir yer vardır herhalde, balıkçının saçları o kadar yaş ki, su omuzlarına damlıyor ve kollarından aşağıya, parmaklarının Klara'nın parmaklarıyla kavuştuğu noktaya kadar iniyor sicim gibi süzülerek. Klara ormanda onunla oturabileceği bir yer ararken birden etraflarında ne çok insan olduğunu fark ediyor, uzanıp dinlenecek ne kadar güzel yer varsa ya biri oturuyor orada ya da uzanıyor boylu boyunca, kimi gölgeye yatmış uykuya dalmış, beriki hafif bir şekerlemede, başkaları bir ağaca yaslanmış sigara içip havaya duman haleleri üflüyor. O kadar sessizler ki fark etmedi hemen onları. Büyük meşenin altındaki güneşli bir noktada

sevdiği cins bir ot yetişiyor, kuru, diz boyu, öbek öbek, orada diz çöküp balıkçıyı da yanına çekerken ötekiler nihayet kıpırdanıyorlar, ekmeklerini, elmalarını ve kaynamış yumurtalarını sepetlerine atıp örtülerini topluyor, katlayıp kalkıyorlar usulca yerlerinden, ağaç gövdelerine yaslanmış duranlar sigaralarını yere atıp üzerlerine basarak söndürüyorlar. Yavaş yavaş hepsi arkasını dönüp yamaçtan aşağı yürümeye başlıyor, Klara'yla balıkçısına tek söz söylemeden, hoşça kalın bile demeden gidiyorlar. Balıkçı ıslak başını muhtarın en küçük ve bekâr kızının kucağına koyuyor ve Klara eteğiyle kurulamaya başlıyor onu. Tam sırtını yasladığı meşenin arkasından ormanın iki sessiz ziyaretçisi daha kalkıyor şimdi, onları görmemişti Klara, neyse ki, hiç arkalarına bakmadan gidiyorlar.

Kırmızıdır doğumun rengi / Yeşil, hayatın kendisi /
Ve nihayet beyazdır ölüm.
Bir iplikçik hayvancık bilirim / İsmi bitirim /
Bitirim iplikçik / Etinin üstünde kemikçik.
Bodrumda bir adam / Ayağında yüz etek.
Tavan arasında bir şey yürür / Ne ürür ne sürünür.
Çatıdan attım beyaz / Tuttum aşağıda sarı.
Bahçede bir ak beygir / Kuyruğunu arşa kaldırır.
Kraliçe çay içerken / Üç tane ceylan gelmiş /
Gölde yüzmüşler / Kraliçenin adı neymiş / Ben zavallı bir askerim, nöbette / Bacaklarım yok ama yürürüm / Ellerim yok ama vururum / Herkese hakikati söylerim / Çünkü budur görevim.
Delik deliğe / Peki, tutan ne?

Başta kız kardeşlerinin dikkatini çeken fazla bir şey yoktur, yalnız Klara onları bazen sabahleyin özel bir nezaketle selamlar ve sanki yabancı insanlarmış veya onları uzun zamandır görmemiş gibi afiyette olup olmadıklarını

sorar. Ama sonra, başka günlerde kız kardeşleri, günaydın! dediğinde görmez, başını çevirir. Kız kardeşlerinin ve köydekilerin dikkatini çeken ikinci nokta, Klara'nın domuzlara atılacak çöplerle doldurduğu kovayı ahırda boşaltmak yerine çiftlikten dışarı çıkarması olur. Elinde çöp kovasıyla kat eder köyü boydan boya, kasabın, okulun önünden yürüyüp kiremit fabrikasından sola, sahil yoluna sapar. Arazisi sağ koldan Klara'nın Ormanı'na bitişik ihtiyar Warnack, kızın babası Wurrach'a Klara'nın önce oralardaki bir çalının altında kovasını boşalttığını ve sonra sırtını yaşlı meşeye dayayıp çimenlere oturduğunu, ayaklarını ters çevirdiği kovanın üzerine uzatıp ya kendi kendine konuştuğunu ya da öyle suspus beklediğini anlatır. Babası çiftliği terk etmesini yasakladıktan sonra Klotthof'ta saklanmaya başlar Klara. Bahçenin çalılıklarının, ağaçlarının ya da bir tarafa yaslanmış duran tahtaların arkasına çömelir, fıçıların, sandıkların içine gizlenir. Kız kardeşleri ve artık çiftlikte kim varsa her an her yerde Klara'ya rastlayabilir. Saklandığı yerde ağladığı ve kendi kendine kavga ettiği işitilmeye başlanır sıklıkla ama dışarı çıkarıldığında çok sakin ve sevimlidir. Grete bir gün süpürgeyi almak için ufak gömme dolabın kapısını açınca o daracık yerde karşısında nicedir onun gelmesini bekler gibi gülümseyen Klara'yı bulur. Bir başka seferinde öğle yemeğinde elini kâseye daldırıp herkesin gözü önünde sıcak püreyi sanki bir kapıyı bulamıyormuş, hatta bilhassa bulmak istemiyormuş gibi özenle ağzının etrafına, yanaklarına sürer ve hayatından memnun gülümser. İşte o gün muhtarın sofrası bir an için çok sessizleşir. Artık bir süre hiç kimse kudretli Wurrach'ın çiftliğine yanaşma veya besleme girmek istemez çünkü, derler, orada bizim dünyamıza sırt çevirmiş bir kız yaşıyor artık, saldırabilir bize, korunmamız lazım gelir, zahmetlidir. Kız kardeşleri bütün sivri bıçakları kilitli bir çekmecede tutmaya başlar, kâhyayla yanaşmalar balta-

larını çiftlik kapısının yukarısına, bir kadının merdivensiz ulaşamayacağı bir dolaba kaldırır ve babası Klara'nın odasındaki pencere ve kapı kollarını içeriden söküp geceleri kapıyı kendi eliyle kilitlemeye başlar. Muhtarın kızlarının en küçüğü Klara artık geceleri bazen lazımlığını ters çevirip onunla dümbelek çalmaktadır.

Bu bahçenin anahtarı / Üç kız bekler onu / İlkinin ismi Binka / İkincinin Bibeldebinka / Üçüncüsü Zikzetzak Nobel de / Bobel de Bibel de Binka / Almış eline Binka bir taş / Atmış Bibeldebinka'nın / Bacağına / O zaman başlamış Zik, Zet, Zak / Nobel de Bobel de Bibel de Binka / Acı acı ağlamaya.

Ve sonra pek bir şey olmuyor esasında, Grete ve Hedwig ve Emma ve tabii Klara da yaşlanıyorlar zamanla ve babaları, keza. Pek bir şey olmuyor başka, yalnız Klara'nın Ormanı'ndaki yaşlı meşenin bir dalı kopup düşüyor ve düştüğü yerde kalıp çürüyor yıllarca. Köy sakinleri, artık Muhtarın Deli adını taktıkları Klara nın ayağında iki farklı pabuç veya yalnız çorapla topallayarak köyün içinden geçmesini, köyün dışına çıkmadan kasaba kadar, okula kadar, kiremit fabrikasına kadar gitmesini, nereye? diye sorulduğunda ise, bilmiyom ki! demesini hiç yadırgamıyorlar.

Geçen eldiven / Kaybettim bir sonbaharımı / Uç gün bulmam gerekti / Onu arayana kadar / Bir bahçeye rast geldim o sıra / Bir bey duruyordu kapısında / Beyin etrafında üç masa / Günümü aldım başımdan / Dedim ki: İyi şapkalar, efendiler! / Beyler o kadar güldüler ki başlamaya / Güldüler çatlamaktan sonunda.

İhtiyar Wurrach, Klara'nın Ormanı'nın ilk üçte birlik bölümünü nihayet Frankfurt/Oder şehrinde oturan bir çay kahve ithalatçısına, ikinci üçte birlik kısmı, miras

payını şimdiden buraya yatırmak için satış mukavelesine oğlunun adını yazdıran Gubenli bir kumaş fabrikatörüne ve büyük meşe ağacının da ait olduğu son üçte birlik araziyi, bu çiçekli böcekli yamacı gölde yaptığı bir vapur gezintisinde keşfedip kendisi ve nişanlısı için yazlık bir ev yaptırmak isteyen Berlinli bir mimara satıyor. Muhtar önce çay-kahve ithalatçısıyla, sonra kumaş fabrikatörüyle ve nihayet en son da mimarla metrekare hesaplarına girişiyor, toprağı hayatında ilk kez arşınla, evlekle ölçmüyor, hayatında ilk kez ağzından ada, parsel sözcükleri dökülüyor. Klara'nın Ormanı'na kaç yüz yıl boyunca sadece baltalık demişlerdi, büyük meşenin etrafında baltaya gelen ne yetişmişse otuz senede bir kesmişler, yeni fidanlar dikmişlerdi yerine, şimdi diyorlar ki, ne kadar ağaç varsa hepsi sonsuza dek olduğu gibi kalacak, hatta mimarın nişanlısına bakılırsa: Gölge verir ağaçlar. Babası arazinin elde kalan son üçte biri üzerinde pazarlık ederken, herkesin Muhtarın Deli diye çağırdığı Klara bir ayağında pabuç, ötekinde çorapla her zamanki gibi köyün içinde dolanıyor topallayarak, önce kasabın, sonra okulun önünden geçiyor, kiremit fabrikasının yanından yürüyüp geri dönüyor. Karanlık basınca yılın ilk karı düşüyor o gün. İhtiyar Wurrach vesayetini üzerine aldığı kızının yerine imzalıyor satış mukavelesini, mimarın yerine ise yeni mal sahibi sıfatıyla genç nişanlısı imza atıyor.

Ertesi gün Emma taze karın içinde Klara'nın ayak izlerini buluyor, köy hamamının yanından geçip doğrudan boz bulanık suyun içine iniyor ve kayboluyorlar. Bir pabuç izi, bir çorap izi, pabuç, çorap, pabuç, çorap. Çok geçmeden cesedi de vuruyor karaya, kiremit fabrikasının sahilinde, yaşlı bir çamın gölde yıkanıp temizlenen köklerine takılmış. Papaz Klara'ya intihar ettiği için Hıristiyanlığa uygun bir cenaze töreni yapmayı reddediyor

önce ama bu arada ilerlemiş yaşına rağmen nasyonal sosyalistlerce Yerel Çiftçi Liderliği'ne atanmış olan muhtar itiraz dinlemiyor.

Ölü evinde saatler hemen durdurulur. Ölüyü çifte görmemek için aynanın üstü örtülür. Ruh kolayca dışarı süzülsün diye üst kattaki pencereler açılır, eğer çatı katında pencere yoksa kiremitlerden biri gevşetilir. Ölü yıkanıp üstü değiştirilir. Erkekse uzun siyah bir ceket, kadınsa siyah bir elbise giydirilir. Ayağına pabuç verilir. Bakire gelin süsleriyle, beyaz elbise, mersin ağacından taç ve duvakla defnedilir. Cenaze samanların üzerine yatırılır. Yüzüne sert bir içkiye veya sirkeye batırılmış el bezi yayılır. Vücuduna morarmasın diye ısırganotu serpiştirilir. Ölen erkekse iki yanına birer balta konur. Kadınsa eğer, balta karnının üstüne bırakılır ve sapının ayaklara dönük olmasına dikkat edilir. Tabutun kapağı kapatılırken alınır baltalar. Ölünün yıkandığı su kabı bir yağmur giderinin altına gömülür. Yattığı samanlar ve eski kıyafetleri yakılır ya da bir yere gömülüp bırakılır. Ahırdaki hayvanlara, bahçedeki ağaçlara, sahibiniz oldu, denerek ölüm haberi verilir. Tabut eşikten geçirilmeden önce üç kere yere bırakılır. Eşikten geçirilip dışarı çıkarıldıktan sonra ruhun geri dönmemesi için tüm kapılar ve pencereler sımsıkı örtülür. Yerler ıslatılıp süpürülür. Tabutun konduğu iskemleler ters çevrilip yere kapatılır. Cenaze kafilesi çiftlikten uzaklaşırken, doktorların ve cellatların arkasından da yapıldığı gibi, yolu açık olsun ve bir daha kimse yüzünü görmesin diye kâseyle su dökülür.

Bahçıvan

Göl kıyısında ilk yazlık evler inşa edilmeye başladığında, göl donmuşsa saz kesmeye yardım eder bahçıvan, bu işte de fevkalade beceriklidir, buz kesmiş saplar elinde cam gibi patlar, sazların ince gövdelerini itmeye yarayan tahta parçasını öyle mahir kullanır ki çatı ustası inanmaz onun daha önce hiç kimseye saz kesmekte yardım etmediğine. Hasattan sonra sazları gövdesinden tutup bıkıp usanmadan kuvvetli hamlelerle sol dizine çarpar teker teker, içlerinden çerçöp sapır sapır dökülür, tertemiz demetleri kenara yerleştirir itinayla.

Bahçıvan pek konuşmaz. Hele köyde olup bitenler hakkında, hiç. Biri gölde mi boğulmuş, yoksul çiftçinin teki bir tarla nişanının gizlice yerini mi değiştirmiş, haydi canım, bırak bunları. Schmeling Amerikan boksör Louis'i on ikinci rauntta nakavt ettiğinde bile sesi çıkmamıştır. Düşünsene, bizim Schmeling yahu, diye sesleniyor çatı ustası iskeleden aşağı, öbekleri sırayla eline veren bahçıvana, şu ızbandut gibi zenciye karşı, ne maçtı be, dur ulan, yahu radyom falan yok deme bana şimdi. Bahçıvan sade kafa sallıyor. Çatı ustasının çömeldiği dam zaten Schmeling'in evine ait. Thorack'ın evinin damını da ben döşedim, demişti usta işbaşı yaptıklarında bahçıvana, belki de ketumluğuyla ünlü bahçıvanın gö-

züne girmek istiyordu, belki de onu nihayet bir şeyler söylemeye mecbur etmek içindi, kim bilir, ama bahçıvan büyük ihtimalle Thorack'ın bile kim olduğundan bihaber, en azından o zaman da sadece başını sallamakla yetinmiş ve sessiz kalmıştı.

Köyde bazıları bahçıvandan ketumluğu nedeniyle hazzetmiyor, ona soğuk nevale diyorlar, gözlerini balık gözüne benzetenler var, yüksek alnına aldanmayın diyorlar, akıllı değil deli bu, resmen deli. Başkalarına bakılırsa insanlarla zar zor iki laf konuşan bu adam, bir bostanda veya tarlada yalnız kalınca toprağı tırpanlayıp eşerken, otları yolarken yahut bitkileri budayıp sularken mütemadiyen dudaklarını oynatmaktadır – demek ki mahlûkattan çok nebatatla konuşmayı yeğliyor. Kulübesine kimse ayak basamaz, evde yokken pencereden içerisini gözetleyen çocuklar sadece bir masa, iskemleleri, yatağı ve duvara gelişigüzel asılmış giysilerini görüyorlar. Demek ki ev de sahibi gibi ketum ve tüm suskunluklarda olduğu gibi onun da ardında ya bir sır gizli ya da büyük bir boşluk.

Çatı ustasıyla bahçıvan, Berlinli bir mimarın karısıyla oturmak için Klara Wurrach'ın arsasına inşa ettiği evin çatısına son saz öbeklerini yerleştirmeden önce kısa bir mola vermişlerdi ki müstakbel ev sahibi çıkageldi ve arkadaki koruyu bahçeye çevirmekte el verecek birini tanıyıp tanımadıklarını sordu iki köylüye. Ve tahmin edileceği gibi çatı ustası hemen yanında oturan bahçıvanı salık verdi ona, beriki susuyordu, derken mimara bir baş hareketiyle işi üstlenebileceğinin işaretini verdi.

Peyzaj mimarlığını ev sahibinin yeğeni yapıyor. Komşu köyde, kaplıcada oturuyor. Ev sahibiyle ve bahçıvanla projeyi konuşmak ve yapılan işi denetlemek için her gün uğruyor. Evle göl arasında, üst taraftaki çam-

lık kaldırılıp kaliteli bir çim saha elde etmek için ana toprağın kazılıp havalandırılması lazım önce. Evin tam önündeki, soldaki ufakça bölümü çitle çevrilecek çayırın, çamlıkla kara mürver kaldırılacak, çimler terastan yalnız bir gül tarhıyla ayrılacak.

Çimenliğin yolun sağında kalan, suya inen daha büyük kısmı arkadan ahşap bir çitle çevrilip komşu arsa gibi kendi haline bırakılacak, yamaç tarafındaki büyük meşe ağacı ve alçak makiler, ev tarafındaki altın çamlar, leylak, birkaç Alp gülü ve nihayet kum patikaya doğru çıkan çalılıklar yeni çimenliği sınırlayacak ki, arsayı çevreleyen taş duvarın dibine de daha yeşillik ekmek gerekiyor.

Yeni ağaç dikilecek. Bu, doğal bir teraslama etkisi yaratacak. Soldaki çimenliğin kenarında kırmızı çiçek açan bir akdiken, sağdakinin kenarında bir Japon kirazı, ceviz ağacı, mavi çam – her biri makiye geçişi simgeliyor, arkadaki o büyük, daha yaşlı ağaçların önüne dikilecekler.

Göle inen yamaçta yerli çamlar, taze meşe fidanları ve fındık öbekleri var, ek olarak sık çalılıkla takviye edilecek, toprağın kaymasının önüne geçilecek.

Sekiz çarpı sekiz basamakla yamaçtan aşağı göle inen doğal taş plakalarla döşeli yol açık bırakılacak.

Sahil bölgesi, kıyı şeridini kaplayan gürgenler sayesinde bayağı gölgeli ve nemli olduğu için peyzaj mimarı ev sahibiyle anlaşıp bahçıvana buradaki birkaç fuzuli ağacı da kesmesini ve kıyı şeridini kurutmasını tembihliyor. Ev sahibi insanı pek de gönül eğlendirmeye davet etmeyen alandan anlamlı bir biçimde yararlanmak için buraya kendi planlarına uygun bir işlik ve odunluk yaptırmak istiyor. Gölün üzerine iskelenin nereye kurulacağına ise sonra bakılacak.

Bahçıvan terasın önüne, güllerin dikileceği bölgeye bir el arabası gübreli toprak dökerken, yukarıdaki iki çimenliğin her biri, diyor peyzaj mimarı yeğenine, yani ev

sahibine, etrafları çevrilince doğal birer sahneye dönüşecek. Ev sahibi, eh, zaten, diyor, esas mesele gözü belli bir güzergâh boyunca yönlendirmek. Ve gerilim önemli, diye tamamlıyor peyzaj mimarı: Işık ve gölge, boş alan ve yoğun bitki örtüsü, tepeden bakış, aşağıdan yukarısının manzarası. Bahçıvan küreğin kenarıyla toprağı tarhın üstüne muntazam serpiyor. Dikey ve yatay çizgiler birbirleriyle sağlıklı bir ilişki içinde olmalı, diyor ev sahibi. Kesinlikle, diyor peyzaj mimarı, suya doğru doğal olarak kademeli alçalan kod bu yüzden ideal. Bahçıvan boşalan el arabasını iterek uzaklaşıyor. İki adam terasta ayaktalar, oradan aşağıya, çam ağaçlarının kızılımsı gövdelerinin arasından ışıldayan göle bakıyorlar. Bahçıvan toprakla doldurduğu ikinci el arabasıyla yaklaşıp onu da yere boşaltıyor. Vahşi doğaya gem vurup onu böyle yavaş yavaş kültürle yoğurmak, diyor ev sahibi, işte marifet bunda. Aynen, diyor yeğeni kafasını sallayarak. Bahçıvan küreğin kenarıyla toprağı tarha muntazam serpiştiriyor. Güzelliğe her nerede rastlarsan, istifade etmesini bileceksin, diyor ev sahibi. Aynen. Bahçıvan boş el arabasını terasta yan yana suskun duran iki erkeğin yanından iterek geçip gidiyor.

Böylece bahçıvan çam ağaçlarından bazılarını kesip tomrukları elektrikli testereyle parçalara ayırıyor ve odunları depoda güzelce istifliyor, kökleri yolup Mark'ın kumlu toprağında yetişecek taze bitkilere yeni bir yatak seriyor bol ve doygun topraktan, küçük ve büyük çimenliklerin arasına yol döşüyor ve yamaçtan aşağıya sekiz kere sekiz basamak oyuyor özenle, kırık kumtaşıyla kaplıyor, çim ekip gül fidanları dikiyor, küçük ve büyük çimenliklerin etrafını çalıyla çeviriyor, yamaca fundalıkları serpiyor, kızıl çiçekli akçaağacı, cevizi, Japon kirazını ve mavi çamı da teker teker dikiyor özenle, toprağı kazarken ince humuslu katmanın altında yöreye has kayaya

çarpıyor küreği, bu katmanı kazmayla kırıp aşmak gerekiyor çünkü yeraltı sularını taşıyan kumlu toprak ancak onun altından çıkacak, işte, kumun altında nihayet bütün buralarda çok sık rastlanan mavi kil tabakası. Halkın ağzında ismi Çobandağı'na çıkmış tepe bir zamanlar gölün suları altındaydı, bugün dipte birer sığlık oluşturan Hıyar Tepesi veya Kara Boynuz, Sağdıcık, Umdum Tepe, Kuzuağzı, Üryandağ veya Dam gibi. Bahçıvanın çukur kazarken rast geldiği kayanın altında kumullar hâlâ olduğu gibi duruyor, içlerinde eskiden üzerlerinde dalgalanan rüzgârın izleri dalga dalga. Bahçıvan fidan çukurlarını seksen santimetre derinlikte kazıp fındalıklar, çalılar, Japon kirazı, akçaağaç, mavi çam ve ceviz sağlıklı büyüsün diye içlerini gübreli toprakla dolduruyor. Sonra aşağıda, kıyıda beş gürgen kesiyor ardı ardına, köklerini tek tek çıkarıp temizliyor, yeşil çam dallarından saç örgüler yapıp kara toprağın nemini alsınlar diye kazdığı çukurlara salıyor onları. Bahçıvan gülleri, çalılıkları ve ağaç fidanlarını yazın günde iki kere suluyor, bir çok erken, sabahın köründe ve bir de güneş batarken alacakaranlıkta, çayırlardaki çıplak toprağın içinden ilk otlar baş verene kadar suluyor onları, uzun uzun.

Bahçıvan arsayı çevreleyen taş duvarın oradaki çalıları bu sonbaharda, altın çamı ve leylakları ise ertesi ilkbaharda, çiçek açtıktan hemen sonra buduyor. Arasındaki ayrıkotlarını yolup buduyor gülleri de, çiftçilerden koyun gübresi edinip akçaağacı, cevizi ve Japon kirazını, altın çamları, leylakları, Alp güllerini besliyor, gülleri ve fundalıkları yaz boyunca günde iki kez suluyor, bir çok erken, sabahın köründe ve bir de güneş batarken alacakaranlıkta, çayırların ikisine de günde iki kere su vermek için, bir sabah çok erken, bir de alacakaranlıkta inip kalkıp fır dönen su fıskiyeleri yerleştiriyor, her iki-üç haftada bir de çimleri biçiyor. Sonbaharda büyük ağaçların

kuru dallarını büyük bir testereyle kesiyor, yuvalarını dumana boğup köstebekleri kaçırıyor, sonbaharda çayırdaki kurumuş yaprakları tırpanla topluyor, yakıyor, güz bitiminde evdeki bütün boruları boşaltıp suyu ana vanadan kapatıyor, kışın mimarla karısı gelmeden kaloriferi yakıp ısıtıyor evi ve kaldıkları sürece suyu açıyor, haliyle.

Mimar

Her şeyi gömmek lazım. Acı bir şey bu. Meissen porselenleri, kalaylı ibrikleri, gümüş takımları. Sanki savaştayız. Ebediyen mi gömüyor yoksa sadece geri dönene kadar saklıyor mu, kendisi de bilmiyor. Ve aslında, belki ikisi de aynı şey zaten. Artık ne biliyor ki, esasına bakılırsa, bir zamanlar bildiğinden çok daha azını biliyor, bu kesin. Karısı Ruslar gelmeden hemen önce sofra takımlarını, kalaylı ibrikleri ve işte şu gümüş çatal bıçak takımını yine böyle kutulara yerleştirmiş, onlarla sandala binip aheste kürekle göle açılmış, yüzmekten ötürü aşina olduğu Üryandağ sığlığında sulara gömmüştü. Gölün tam ortasındaki şu sığlık canım, hani yüzüp açıldığında birden ayakları yosunlara takılıp şakacıktan boğuluyor gibi yaptığı sığlık. Ruslar ancak uzun demir çubuklarla çalılıkların ve çiçeklerin içlerini eşelemeyi akıl edebilmişlerdi, onlar orayı burayı kurcalarken göl, koynunda yatan hazinelerin üstündeki tozu yalamakla meşguldü, gel git. Tabii evin yeni sakinlerinin yüzmeye çok daha fazla zamanı olacak.

Bu kış latif geçiyor neyse ki, kazma toprağa sapladın mı giriyor. Kalaylı ibrikleri büyük meşenin köklerinin arasına gömüyor, Meissen porseleni çamın dibine hemen, gümüşleri de evin duvarının yanındaki güllerin arasına. Nur içinde yatın. Bildiği bir şey varsa, topraktan kapkara

olmuş tırnaklarıyla iki saate kalmadan Batı Berlin'e giden banliyö treninde oturuyor olacağıdır. Mimar çukurları toprakla kapatıyor ve, acaba, diyor içinden, şimdi kalaylı ibriklerden yeni kalaylı ibrikler filizlenir mi, kap kacaktan yeni kap kacak, çatal, bıçak, kaşıktan yeni yeni çatallar, bıçaklar, kaşıklar güllerin arasından uç verir mi? Kazmayı da mı gömsem diye düşünüyor bir ara, onu da gömüp son çukuru çıplak ellerimle kapatsam mı, ne yapsam? Bilmiyor işte, bir zamanlar ne biliyorsa unuttu. Buna hazine denir mi, denmez mi. Dönüşünde, ki bu gidişin bir dönüşü olacaksa eğer, Meissen porselenleri mi bulduğuna daha çok sevinecek, yoksa bahçıvanın yirmi yıldır ahşap sapını elinde sıkıp kaydırarak parlattığı iki buçuk mark'lık kazmayı mı, bilmiyor. Ahşap sapı kurtlar yer bitirir. Kazmayı defnetmemeye karar verip her zamanki gibi aşağıya, yirmi yıldır tırpanlarla, tırmık, çapa ve küreklerle gül gibi geçinip gittiği yere, gölün kıyısındaki alet edevat kulübesine taşıyor. Atölyenin kapısını dışarıdan kilitliyor, anahtarın ucunda eskiden balık tutmakta kullandığı altın renkli kaşık sallanıyor, alçak taş basamakları gerisingeri tırmanıp anahtarı antredeki anahtar dolabına asıyor, banyoda ellerini yıkıyor, iki saate kalmadan topraktan kapkara olmuş tırnaklarıyla Batı Berlin'e giden banliyö treninde oturuyor olacak, jaluzinin kilidini son bir kez duvarın içinden çekip gençken karısını eğlendirmek için bizzat tasarladığı gizli mekanizma yardımıyla indiriyor, evet, son kez.

Son bir kez merdivenleri tırmanıyor, ikinci, yedinci ve sondan bir evvelki basamaklar gıcırdıyor, karısının odasının önünden geçiyor, her zamanki gibi nane ve kâfur kokuyor içerisi, atölyesinin yolu loş dolap odasından geçiyor, oraya ufak bir pencere koydu, yarım dairesel bir açıklık, çatının kamışlarının yarı örttüğü bir göz gibi, daha yeni bir gelincikle karşılaştı bu pencerede. Gelincik davlumbazdan içeriye, eve bakıyordu, o ise dışarıya, hayvanla in-

san bir an sessiz bakıştılar, sonra kaçıp gitti hayvan. Atölyesinin kapısına üçer taneden iki sıra yerleştirdiği buzlu camlar son bir kere daha şıkırdıyor kapıyı açarken, girip bir süre çizim masasının başında duruyor, aşağıya, göle dalıyor gözleri, Berlin'in merkezinde inşa edeceği ilk yapının, mimarlık hayatındaki en önemli işin çizimleri masanın üzerinde duruyor hâlâ, onu bitiren iş. Çatı aralığından gelinciklerin tiz bağırışları işitiliyor. Gelincikler kalıcı.

Merdivenlerden aşağıya iniyor tekrar, ikinci, on beşinci ve sondan bir önceki basamaklar gıcırdıyor bu kez, tırabzanın bitimindeki üzüm salkımlarıyla asma yapraklarını kendi eliyle işledi. Kilitlemek lazım. Evin bütün kapılarını, arı evini ve odunluğu da açıp kapatan anahtar cebinde şıkırdıyor, Zeiss Ikon, özel bir güvenlik anahtarı, bugüne kadar kalitesinden hiçbir şey kaybetmeyen has Alman işçiliği. Kilitle. Holden geçiyor, ayaklarının altında bej kumtaşı karolar, elliye elli, antreye açılan kapının tokmağı pirinç, üst kısmı el daha rahat işlesin diye düzleştirildi, kenarları başparmağın daha sağlam kavraması için tırtıklı, bastırınca her zamanki gibi metalik bir inilti çıkarıyor, girişte ayaklarının altındaki kumtaşı karolar otuza otuz, süpürgeleri koydukları ufak gömme dolabın kapısında uçuşan kuşlar bir yüz yıldır uçuyorlar, çiçekler bir yüzyıldır açıyor, üzümler salkım salkım, yüz yıldır on iki karede bir Cennet Bahçesi hikâyesi, kapıyı eski bir çiftlik evinden getirtmişti, o kadar güzel ki, arkasında paspas, süpürge, kova, el fırçası ve faraşın durduğu hiç kimsenin aklına gelmez. Bakışı yönlendirmek, diye düşündü hep, bakışı yönlendirmek lazım. Mutfakta bir musluk damlıyor, çıkmadan kapatmalı. Bombeli camlardan dışarı, kum patikaya ve ağaçlara süzülen buğulu bir bakış. Renkli camlar en kel ağaçları bile yeşile boyuyor, bakışı yönlendirmek lazım, evet, yeni yılın ilk günü bu, bahçıvan uykuda hâlâ, bahçede in cin top oynuyor. Yeni yılınız kutlu

olsun. İki saat içinde Batı Berlin'e giden banliyö treninde oturuyor olacak.

Kilitle. Kilitle ve anahtarı üstünde bırak. Kemiklerini kırmasalar bari. Kapıyı kırmasalar, giriş kapısının camlarını koruyan parmaklıkları eğip bükmeseler, kesmeye falan kalkmasalar, kırmızıyla siyaha boyadı parmaklıkları, aynı bizzat tasarladığı Reich Planör Uçuş Okulu'nun parmaklıkları gibi, savaş bitti, apar topar havaya uçurdular binayı, neden, Tanrı bilir. Kilitle. Bugüne kadar üçboyutlu bir meslek icra etti, boy, en, derinlik, tabii olabildiğince yüksek, geniş ve derin yapılar inşa etmek istedi hep ama gel gör ki dördüncü boyut ensesinde şimdi, zaman boyutu, zaman onu yuvasından çıkarıp neye uğradığını şaşırtıyor iyi mi. Hafta sonu kimseyi tutuklamayız, dedi memur ve salıverdi onu, demek ki öldürmeyecekler ama defolup gitmesini bekliyorlar, dışarıya, uzaklara, ne hali varsa göreceği, Tanrı'nın bile unuttuğu bir yere, şeytan gormeli demek yüzünü: İki saat sonra Batı Berlin'e gıden banlıyö treninde olacak. En az beş yıl, dedi memur, Doğu'daki bir inşaata kendi cebinden Batı'da tam bır ton vida satın aldığı için, hayatının en önemli eserini tamamlamak uğruna kaçak satın aldığı bir ton pirinç vıda için. Şehrın merkezinde, Mitte, Berlin'de, Friedrich Caddesi'ndeki inşaatı için. Şimdi onu ülkeden kovan devlet için. Anlamıyor. Bilmiyor. Artık hiçbir şey bilmiyor.

Vatan tasarlamak, işi bu. Bir avuç boşluğun, bildiğin havanın etrafına dört duvar örmek, börtü böceğın bağrından taş pençeyle bir parça hava koparıp müstahkem kılmak. Toprağa bağlamak havayı. Vatan kurmak. Evımız, vücudumuzdaki etten ve elbiselerimizden sonra gelen üçüncü bir ten gibidir. Yurt. Bir evi sahibinin ihtiyaçlarına göre bir terzi misali dikmek üzerine. Yemek pişırmek, yemek, uyumak, yıkanmak, sıçmak, çocuklar, misafirler, otomobil, bahçe. Bütün bunları ahşap, taş, saman ve demır

cinsinden hesap etmek, şunu veya bunu devre dışı bırakmak. Hayata yön vermek, yürüyüşe zemin, gözlere bakış yaratmak, sessizliğe kapı açmak. Ve işte buradaki de onun kendi evi. Deri minderli şu iki sandalyeyi karısıyla birlikte otursunlar diye tasarladı, karısıyla birlikte güneşin batışını seyretsinler diye yaptı o göl manzaralı terası, ikisi de bayılıyor göle, misafirler holdeki uzun masada ağırlanıyordu, karısıyla birlikte ısınmak için Hollanda'dan getirdiği çinili büyük soba, karısıyla birlikte buzda paten kaydıktan sonra dinlenmek için önüne yerleştirdiği bank ve nihayet masa başına oturup çizim yapsın diye, atölyesi. Şimdi yalnız canını kurtarsa ne âlâ, üçüncü derisini yüzmelerine ses çıkarmayacak, iç organları göl kıyısındaki ormanda, güneşte yanarken kurtarıp atacak kendini Batı ya.

Düşman hatlarının gerisine düştüysen ricat yolunu hiç gözden kaybetmeyeceksin. Daha ilk savaşta bile söylemesi yapmaktan daha kolay gelmişti. Evet, bombaları Paris semalarında koyvermişlerdi ama hava gemisi de isabet alıp yavaş yavaş irtifa kaybetmeye başlamıştı, ta ki bir Belçika köyünde ahırın tekinin damına inene kadar, pörsüyen devasa hava torbası düşünce gondolu mezar gibi gömmüştü altına. Silah arkadaşlarıyla kumaş yığınlarının arasından kendilerine bir yol açıp çıktıklarında, bir çiftliğin avlusunda kumları eşeleyen üç-beş tavuk ve güneşte pinekleyen bir kediyle burun buruna gelmişlerdi, köylüler üzerlerine ateş etmeyi kesip bir merdivenle koşunca anlamışlardı köyün Alman işgali altında olduğunu. Vurulup öldürülmemeleri tamamen şans eseriydi. Belçika imalatı bir merdivenden inip hayata dönmüşlerdi tekrar, neyse ki. Hava gemisinden dünya kaba saba bir kroki gibi görünür, o kadar yüksekten bakınca cephenin nereden geçtiğini bile anlamazsın. Hayatlarını borçlu oldukları köyün adı artık onlar için Alman Mevzi Sahası, Belçikalı köylüler içinse vatandı burası ve cephe belki de tam da uyuklayan

o kedinin bıyıklarının ortasından geçiyordu. Bundan çıkardığı bir ders varsa, hayatının bir daha asla böyle pamuk ipliğine bağlı kalmaması gerektiğiydi. Şimdi evin etrafını soldan dolaşıyor, Alp güllerinin yanından, ayaklarının altında İkinci Savaş zamanında bütün bodrum pencerelerinin önüne yerleştirdiği parmaklıklar var: "Mannesmann Hava Sığınak Sistemleri" Böyle yazıyor üstünde, hâlâ daha, barış zamanında bile. İkinci Savaş'ta eli silah tutamayacak kadar yaşlıydı ama kendi mevzi sahasını kendi yöntemleriyle büyütmeyi bilmişti. Hava savaşının ilk kuralı, saldırırken güneşi her zaman arkana almaktır.

Sabahleyin güneş evin önündeki çam ağacını okşayıp geçti, bu havanın gün boyu güzel gideceği anlamına geliyor, teras bu saatlerde evin gölgesindedir hâlâ, kahvaltı sofrasındaki tereyağı erimez. Güneş suya inen yolun sağında, solunda kalan çimenlikleri gün boyu aydınlatır, baldızları çocuklarıyla çimenlerin üzerine otururlar, yatarlar, oynarlar, uyurlar, kitap okurlar, sonra yamaçtan aşağı giden yolda oynaşmaya başlar güneş, meşenin, çamların, alçak fındık ağaçlarının yapraklarının arasından süzülür gelir, taş merdivenlere döker ışığını, sekiz kere sekiz basamak, kırık kumtaşı, güneşin ışınları göl kıyısındaki gürgenlerin arasından ancak yer yer erişir kara toprağa, hâlâ ıslaktır sahildeki toprak, gölün kızgın yüzeyine ne kadar yaklaşırsan o kadar bariz işitirsin hışırdayan yaprakların sesini, etraf o kadar loş ve gölgelidir ki, karartma günleridir Mannesmann Hava Sığınak Sistemleri'nde. Yaz serinliği arayan gezgin, ayağını iskeleye attığı anda gözleri aniden kamaşır, güneşe ve suya doyar iskelenin ucuna yürürken, dünyada kendisinden başka hiçbir şeyin ve kimsenin gölgesine sığınamayacağını düşünür. Güneş en geç orada çullanır olanca kuvvetiyle üzerine, göl ışınları güneşe iade eder, iskelenin ucuna oturan, uzanan gezgin seyreder şöleni, çömelirken veya uzanırken eline saplanmış bir kıymığı çı-

karır, ahşabı suya dayanıklı kılmak için sürülmüş katranlı boyanın kokusunu çeker burnuna, dalgaların kayıkhanede bir tekneye çarptığını duyar, teknenin zinciri şıkırdar, berrak suyun içinde balıklar vardır, yengeçlerin dipte sürünmesini izler, ayaklarının, bacaklarının, karnının altında ılık tahtaları duyumsar, kendi teninin kokusunu alır. Oracıkta yatar, oturur, döner ve güneş kamaştırdığı için kapatır gözlerini. Ve o parlak top gözkapaklarının içinde yüzmeye devam eder.

Bu toprak, ev ve göl vatanı olmasalardı eğer, Doğu'da kalır mıydı hiç. Şimdi vatan, kapana dönüştü. Savaş biterken Berlin'deki marangozhanesinden makineleri söküp götürmesinler diye Ruslarla beş gün beş gece içip pazarlık etmiş, ilk devletleştirme furyasında mimarlık bürosuyla atölyesini elinde tutmayı başarmıştı, sosyalist selamlarla. Kızıllar başa geçince zamanında Speer'den aldığı bir ret mektubu sayesinde aklanıp Friedrich Caddesi ihalesini bile kapmıştı ama şimdi, savaşın bitiminden altı yıl sonra, bak yine komünistler şirketine el uzatıyorlar, birdenbire, barış zamanında akılları başlarına geliyor. Mannesmann Hava Sığınak Sistemleri. Gözünü düşmandan hiç ayırmayacaksın. Çocuklar ne olduğunu anlayamadıkları hayvanla pis pis oynar ya, öyle oynuyorlar onunla, ellerindeki oyuncağın kafasını koparıyorlar, meret yakında titremeyi bırakıp öbür dünyaya göçünce ağızları şaşkınlıktan iki karış açık kalacak.

Hayatı boyunca bunun için çalışmıştı, parayı hakiki bir şeye yatırmak, elle tutulur bir şeye dönüştürmek için, önce tarlanın bir yarısını satın aldı ve üzerine bu evi kondurdu, sonra iskelesi ve plaj müştemilatıyla beraber öteki yarısını aldı, yıllarca canını dişine takıp kazandığı tüm parayı buraya bağladı, alınterini meşeye, gürgene, çama dönüştürüp kök saldı toprakta. Parayı bağlamak derler eskiler, parayı netameli zamanlarda gayrimenkule bağla-

yacaksın, böyle öğrenmişti. Ama ne yazık ki öğrendikleri boşa gitmiş, gerçekliğini kaybetmiş. Ruslar Almanlara öylesine masalsı bir kargaşa bıraktılar ki aşmak için toprak değil uçan halı lazım.

Kim ki kendine bir ev inşa eder, hayatını toprağa bağlamıştır artık. İkamete vücut vermek onun mesleği. Bir iç yaratmak. Hiçliğin içini hep daha derin oymak. Şimdi önünden geçtiği şu oturma odasındaki pencerelerin renkli camları dışarıdan bakınca bulanık görünür, içerisini kapatır, ışık ancak camın arkasındaysan parlak gözükür gözüne, ancak o zaman hakiki bir aydınlığa dönüşür, yani, kullanıldığı zaman. Dürer de böyle renkli camların ardından bakar, dünyanın kendisini değil yalnız ışığını görürdü, içeride oturur, kendi dünyasını yaratırdı. Dürer'in karısı, Nürnberg çarşısında kimin dolaştığını merak ettiği zaman aşağıdaki meydanı görmek için duvardaki küçük bir kapağı açmak zorundaydı. Duvar ne kadar kalınsa ve pencereler ne denli küçükse, ev o kadar az ısı kaybeder. Doğal taşlar, saman, kaba sıva, hepsi bu yörenin öz malzemesi. Alınlıktan kornişe geçişteki dar alana ufak bir pencere açtı, tek göz. Ev sanki burada yetişip büyümüş bir ağaç gibi, canlıymış gibi gözükmeliydi. Bacanın örülmesine bizzat katılmıştı. İşçi ve köylüyle hep iyi anlaşmıştı. Ama bir memurun yaptığından diğerinin haberi olmayan bu devletle, hayır.

Yazın yola çıkmadan önce gölde mutlaka bir kere yüzerdi. Şimdi, aylardan ocak, bu sefer onu yüzdüler. Öyle kötü espri ki, duysa karısı bile gülmez, halbuki gülmeyi ne çok sever. Burada son bir kere daha ne zaman yüzmüş olacak, bilmiyor artık. Almancada geçmişi gelecek kılan bir fiil çekimi var mı, yok mu, söyleyebilecek durumda değil. Belki eylül ayının başlarındaydı. O zaman son kez yüzdüğünü bilmiyordu ki, aklında tutmaya gerek görmedi. Dünden beri o, son kez oldu artık. Zamanı

sımsıkı elinde tutsan bile avucunun içinde kıvranıp kurtarıyor kendini, her zaman bildiğini okuyor. Aşağıda, plaj müştemilatında yeşil havlusu hâlâ asılı duruyordur. Onla belki artık bambaşka biri kurulanacak. Yahudilerden plaj müştemilatını devraldıklarında da onların havluları asılıydı hâlâ. Karısı çıkarıp yıkamayı akıl edemeden o yüzmeye inmişti bile, yabancı havlulardan birini çekip kurulanmıştı. Yabancı havlular. Kumaş fabrikası vardı Yahudilerin. Havlu. Birinci sınıf. Ee, ne olmuş. Reich Kültür Dairesi'ne alınmak için verdiği dilekçe, formdaki Ari ırka mensup olup olmadığı sorusuna hem evet hem de hayır yazdığı için reddedilmişti. Taarruzun her türlüsünde düşmana arkadan yaklaşmak en akıllıcasıdır. Havlu. Okul günlerinden tanıdığı, ona sempatiyle bakan bir memur, büyükbüyükanne ve babasının ırki mensubiyetinin önemli olmadığını söylemiş, ikinci bir dilekçe vermesine izin vermişti, o da Arilik sorusuna yalnızca evet cevabını vermişti bu kez, karısıyla kendisinin büyükanne ve büyükbabalarının köken belgelerini dilekçeye iliştirmiş, sonunda kabul edilmişti. Evet ve hayır. Plaj müştemilatının ahşap duvar döşemelerinin arasındaki boşluklara yosun doldurmuşlar. Alelacele çıkmış marangozun elinden. Yahudilere o günkü rayicin yarısını vermişti, az değildi. Hiç az değildi. Öyle hemen başka alıcı bulmaları da imkânsızdı zaten. Yosunla kapatılmış. Babasının annesinin annesi. Evet ve hayır. Arsayı satın alarak Yahudilerin ülkeyi terk etmeleri için finansman sağlamıştı. Galiba Afrika'ya gitmişlerdi. Veya Şanghay'a. İyi kötü bir yere gitmişlerdi işte. Arsayı satın alarak, formdaki Hayır'ın ülkeyi terk etmesini finanse etmişti. İster Afrika, ister Şanghay, ne fark eder. Gitsin de, nereye giderse gitsin, kaybolsun yeter. Evet ve hayır. Güneşi arkana alıp taarruza geçeceksin. Güneşi arkana alıp güneşte duranlara saldıracaksın, her şey yanıp kül olana kadar saldıracaksın, sonra Mark Denizi'yle söndü-

receksin yangını. Evet ve hayır. İnşallah Afrika'nın çölleri, Çin'in balta girmemiş vahşi ormanları Hayır'ının açlıktan ölmesine, susuzluktan gebermesine, yırtıcı hayvanlarca parçalanmasına yetecek kadar büyüktür. Ari kökenden misiniz? Evet. Peki şimdi neden çekip gitmesi gerekiyor? Baron Münchhausen[1] saçının örgüsünden tutup çekmişti kendi kendisini bataklıktan dışarı. Ama bataklık vatanı değildi ki onun. Mimar artık hiçbir şey bilmiyor, hayır. Ermiyor artık aklı. Yahudilerin havlusuyla kurulanıp tekrar yerine asmıştı. Beyaz bir havluydu. Birinci sınıftı. Sonra Reich Kültür Dairesi'ne yazılmıştı. Sonra iskelenin yanına bir de kayıkhane inşa etme izni almıştı. Havlusu aşağıdaki müştemilatta hâlâ asılı duruyor, yeşil.

Bahçe kapısını, her ihtimale karşı cebine attığı yedek anahtarla kilitliyor. Zeiss İkon. Alman işçiliği. Sabah erkenden geldiğinde bahçe kapısının tokmağı gecenin çiğinden ıslaktı. Ön bahçedeki çitin küçük kapısından geçip kum patikaya çıkıyor mimar. Yürüyüp giderken arkanı dönünce evi cepheden görüyorsun, sanki biraz önce içinde değilmiş gibi, gelirken seni karşılayan manzarayla aynı. Anahtarı pantolonunun cebine atıyor ve otomobiline seğirtiyor. Bahçıvan hâlâ uyuyor olmalı. Belki gün içinde şu önceki gün devrilen mavi çamı kesip odun yapar. O, yani mavi çamın ve havadaki köklerinin arasından dökülen toprağın sahibi, o sırada çoktan Batı Berlin'e geçmiş olacak.

1. 18. yüzyılda yaşamış Alman soylusu. Çeşitli yazarlarca edebiyata da kazandırılan yalan öyküleriyle ünlüdür. (Ç.N.)

Bahçıvan

Ev sahibinin arzusuyla ilkbaharda evin yola bakan cephesine bir çiçek tarhı ekliyor, gelincik dikiyor içine, mayıs gülleri ve sarı orman çiçekleri, ortasına ise bir melek borazanı. Tarhı sabitlemek için çepeçevre şimşir dalları saplıyor toprağa, bu yeterli, nasıl olsa kök verip büyüyecekler, biliyor. Yazın her iki çimenliğe günde yarımşar saatten iki kez, bir sabahın köründe, bir de gün batarken alacakaranlıkta eğilip kalkan çim sulama aletleri koyuyor, o arada tarhları, gülleri, fundalığı suluyor. Kurumuş çiçekleri kesip şimşiri budiyor. Sonbaharda ilk cevizleri hasat ediyor, daha tam sertleşmemiş kabuklarını ayıklayayım derken elleri kapkahverengi oluyor, sonbaharda fırtınada meşeden ve bazı çamlardan kopup yerlere saçılan kuru dalları topluyor, kesiyor kimisini, ince odun haline getiriyor, odunlukta istifliyor güzelce.

1936'da patates böceği Ren Nehri'ni geçmiş, yoluna doğuya doğru devam etmişti, 1937 senesinde Elbe'ye vardı, 1938'de Berlin civarındaki bütün bölgeye yayıldı arsızca. Bahçıvan, bahçedeki patlıcangillerin tek numunesi olduğu için patates böceklerinin adeta istilasına uğrayan melek borazanının yapraklarından böcekleri eliyle tek tek ayıklıyor. Zararlının yumurtalarını ezip yok ediyor, hatta fundalıkların etrafındaki toprağı tersyüz ederek

kozalakları bulup imha etmeye çalışıyor. Kum patika bu yaz bazı günlerde böcekten simsiyahtı. Ortalığı kasıp kavurmaya başlamadan önce kıpkızıl açan çalıların harika yapraklarında minicik delikler oluştu, yazın sonuna gelindiğinde koca çalılardan yalnız yenip bitmiş bir iskelet, bir-iki yaprağın ortasıyla ana kollar kaldı geriye, çiçekler çoktan döküldü. Melek borazanından artakalanı ev sahibinin emri üzerine söküp çıkarıyor bahçıvan ve yerine bir servi ağacı dikiyor. İşte, tarhın yine bir merkezi oldu.

Kumaş Fabrikatörü

Hermine ve Arthur, annesi ile babası.
Kendisi, Ludwig, en büyükleri.
Kız kardeşi Elisabeth, Ernst ile evli.
İkisinin kızı, yani yeğeni, Doris.
Sonra kendi karısı Anna.
Ve nihayet çocukları: Elliot ve ismini halasından alan küçük Elisabeth.

Elliot ufaklıklara pas veriyor. Top çimenlerin üzerinde güllere kadar yuvarlanıyor. Elisabeth gidip almakta isteksiz, güllerin battığını biliyor, oğlan kardeşi koşuyor hemen, çiçeklerin arasından kıvrılıp uzanıyor, dalları dirsekleriyle kenara itiyor, topu ayağıyla vurup çimlere geri gönderiyor. Gülün kırmızısı, evin duvarına tırmanan ve oturma odasının penceresini taçlandıran begonvilin morumsu kızıllığına karışıyor.

Öğlen olmadan Adler marka otomobillerine binip sahil yolundan doğuya uzanıyorlar. Adler, diyor babası Arthur, kaliteli Alman işçiliği. Evet ya, diyor Ludwig. Ta buralara kadar sevkiyat yapıyorlar demek? Evet, diyor Ludwig, bize, işte ta buraya gönderdiler ya, görüyorsun. Yanında annesi Hermine oturuyor, arka koltukta babası Arthur, bir de Anna. Ludwig'in annesiyle baba-

sı Hermine ile Arthur, ziyarete geldiler. İki hafta sonra evlerine dönecekler. Anna, kayınpederiyle kayınvalidesi şerefine beyaz tayyörünü giydi. Bir ceket ile bir etek (Peek&Cloppenburg), göç etme niyetiyle satın alındı, 1936 yılı başları, 43 mark 70 fenik değerinde.

Ev. Komşu arsada bayağı bir hareketlilik var, kadastrocular gelmiş, birkaç usta, bir de inşaatın sahibi, Berlinli bir mimar. Kısa pantolonla durmuş karşıdan merhaba diyor. *Heil.* Gel seni kaldırayım, diyor Ludwig Dayı, yeğeni Doris'e. Çam gövdesi, aşağı yukarı omuz hizasında bir kambur yapmış, kaldırıp onun üstüne oturtuyor çocuğu. Ee, ne görüyorsun? diye soruyor. Bir kilisenin kulesini, diyor Doris ve gölü işaret ediyor.

Ah, diyor büyükbaba, ne manzara. Cennet vallahi, diyor Hermine, anneleri. Hermine ve Arthur, Ludwig'in annesiyle babası, ziyarete geldiler. Etraftaki gezginlerden biri ailenin fotoğrafını çekiyor, Ludwig'in karısı Anna Adler'in motor kapağına oturup poz veriyor, annesi Hermine alçak duvara yaslanıyor, arkadaki dağ dik bir yamaçla kavuşuyor denize. O, babası Arthur'la birlikte kadınların arkasında. Körfezin öteki tarafındaki dağ silsilesi, dördünü bir arada tutan kadrajı veriyor. Öğle yemeğinden sonra arabayla aşağıya inecekler, aşağıdaki lagüne, plaja yüzecekler belki, Batı sahillerine kıyasla Hint Okyanusu'nun suları sıcaktır, yumuşaktır. Hermine ve Arthur, Ludwig'in annesiyle babası, iki hafta sonra evlerine dönecekler. Evlerine.

I don't want anymore,[1] diyor küçük Elisabeth ve eve doğru koşuyor. Elliot topu iki eliyle tutmuş, yerde birkaç kez sektiriyor, sonra o da giriyor içeri. Ev şimdi yazın ortasında o kadar sıcak ki Noel ağacının üzerindeki mumlar iki büklüm.

1. (İng.) İstemiyorum artık. (Y.N.)

Babası, yahu düşünsene, diyor, pantolonunun paçalarını kıvırıp lagüne girmiş, benim şu yarış yelkenlisi var ya, baharda tam kıyıya yaklaşmışken devrildi. Evet, baban tekneyi sudan çıkarmaya yardım etti, diyor Hermine, annesi. Mark Denizi'ndeler, paçaları sıvalı. Hint Okyanusu'nda da paçalar sıvalıdır. Köydeki çocuk tersaneden yelken açmış getiriyordu tekneyi, diyor annesi, yarı yoldaydı, korkudan beti benzi atmıştı. Düşünsene, bir an teknenin altında kaldı. Korktu çocuk tabii. Hermine ve Arthur, Ludwig'in annesiyle babası, ziyarete geldiler. İki hafta sonra dönecekler evlerine.

Ev. Yağmur yağınca ormandaki yaprakların, kumun kokusu gelir burnuna. Her şey küçük ve yumuşaktır, gölün civarındaki bütün bu muhteşem doğa parçasını kolaylıkla menziline alabilirsin. Yapraklarla kum o kadar yakındır ki, sanki istesen battaniye gibi çekebilirsin üzerine. Göl kıyıyı yalar geçer usulca, elini koyarsın içine, yalar, köpek yavrusu gibidir su, yumuşacıktır ve öylesine sığdır ki.

Ludwig kendi kızına da Elisabeth adını koydu, kız kardeşine çok benzettiği için. Sanki kız kardeşi toprağın derinlerine kaymış, yerin yedi kat dibine inmiş, arzın merkezinden geçip aynı sene karısının karnından yine doğmuş. Ya kız kardeşi Elisabeth'in kızı Doris?

Kazmanın demir ucu tiz bir sesle çakıltaşlarını geçip toprağa saplanıyor. Sol tarafta, komşu arsada temel çukuru kazıyorlar. *Heil.*

Elliot bir hamlede evin birkaç basamaklık ön merdiveninden aşağı zıplayıp çimenlere ve oradan incir ağacına seğirtiyor ve birkaç tane taze incir koparıyor. Anna açık oturma odası penceresinden sesleniyor: Elisabeth'e de birkaç tane getir. Elliot, *all right*,[1] diyor. Zaten incir

1. (İng.) Peki. (Y.N.)

ağacıyla bahçenin arka tarafındaki ananası çocukları için, Elliot'la küçük Elisabeth için dikmişti.

Why does Lametta hang on the tree,[1] diye soruyor küçük Elisabeth. *It is supposed to look as if the*[2] ağaç kışın karlı bir ormandaymış gibi, diyor Ludwig, babaları. *What is*[3] *a* kışın karlı orman, diye soruyor ufaklık, Elisabeth. *A deep forest,*[4] diyor, *in which the ground and all branches*[5] kalın bir kar tabakasıyla kaplı olunca, hani dallardan böyle buzlar sarkar ya, bilirsin. Öyle.

Dur bakalım hele, nasıl olacak bir görelim, diyor Ludwig, babasına. Ama en azından salkımsöğüdü bugün dikelim, diyor babası Arthur ve küreği uzatıyor, Doris'e söz verdim. Komşu arsada duvarcılar malalarını kiremitlere vuruyorlar. *Heil.* Ev sahibi duvar örme işine iştirak ediyor, diyor babası, beyzade gibi durduğuna bakma, gocunmuyor adam. Ludwig salkımsöğüdün çukurunu kazıyor kürekle. Toprak kapkara ve ıslak, suyun yanı başı ne de olsa.

Bahçıvan güllerin toprağını ilkbaharda hep tazeler. Gübreli toprak yığınını karıştırıp elekten geçirir. Ludwig gülleri kendi eliyle budar. Celeste ve New Dawn, bunlar burada dünyanın her yerinden daha iyi yetişir çünkü burada hiç don olmaz. Ne harika güller, diyor annesi Hermine. Hermine ve Arthur, Ludwig'in annesiyle babası, ziyarete geldiler. Bir buçuk hafta kalıp evlerine dönecekler. Ve budarken çok dikkat et, yalnız yüzünü dışa çevirmiş tomurcukları kesip alacaksın, diyor annesi Hermine. Biliyorum, diyor Ludwig ve çayları tazeliyor. 1

1. (İng.) Bu süsler neden ağaçta asılı? (Y.N.)
2. (İng.) Öyle görünüyor ki sanki. (Y.N.)
3. (İng.) Nedir ki. (Y.N.)
4. (İng.) Uçsuz bucaksız bir orman. (Y.N.)
5. (İng.) Ve içindeki toprak ve tüm dalları. (Y.N.)

çay takımı (Rosenthal marka), 1932'de satın alınmış, 37 mark 80 fenik.

Karşıdaki çay kahve ithalatçısı da temel atma aşamasına geldi artık, diyor babası Arthur. Ludwig salkımsöğüdün çukurunu kazıyor. Aynı mimar değil mi şu adam, diyor annesi: Sol komşun. Adam baca duvarını örmeye de yardım etti, demin kendi gözlerimle gördüm, diyor babası Arthur, bu herif çok kafadar yahu. Anna şu anda sadece bir iskeleyle bir soyunma kabini istiyor, diyor Ludwig, gerisine sonra bakarız. Sağ taraftaki arsada çalışan işçiler birbirlerine bir şeyler söylüyorlar bağırarak. Sanırım bu kadar kâfi, diyor Ludwig, kazmayı çukurun yanına, yere saplıyor. Babası kendi halinde, aheste şarıldayan suya, Mark Denizi'ne bakıyor. Ev. Bu sana miras, diyor babası. Biliyorum, diyor Ludwig, babasının tek oğlu.

Okaliptüs ağacı çok sesli. Ludwig'in hayatında hışırdamasını işittiği tüm ağaçlardan daha çok ses çıkarıyor rüzgârda, gürgenden, ıhlamurdan, kayın ağacından, hatta çam, meşe ve şimşirden bile daha sesli. Ludwig ağaçların uğultusunu seviyor. Her fırsatta Anna'yla çocukları alıp bu mübarek ağaçların gölgesinde, sadece rüzgârın o milyarlarca gümüşi yaprak arasında nasıl yolunu kaybettiğini dinlemek için mola veriyor.

Ludwig ve Elisabeth'in babası, Doris'in büyükbabası Arthur, narin fidanı gövdesiyle kaldırıp çukurun içine oturtuyor, Doris'i çağırıp, tut şunu bi dakka! diyor, Doris çukurun kenarında dengesini bulmaya çalışırken iki eliyle ağacın gövdesine yapışıyor sımsıkı. Vatan. Kadınlar yaklaşıyorlar, Anna'nın elinde Doris'in pabuçları var, Elisabeth Ludwig'e, burası çok güzel olacak, diyor. Evet evet, diyor Ludwig.

Yüksek ağaçların kabuğu soyulmuş gövdeleri arasında maymunlar zıplaşmakta. Güçlü olan ganimeti kapar, usul böyle. Yem verirsen senin en zayıf halka olduğuna

kanaat getirip rahat bırakırlar, eğer yem atmayı bırakır veya yeterince hızlı atmazsan önlerine, şiddetli bir saldırı başlatırlar. Hiç istifini bozmayacaksın ve yavaş yavaş geri çekileceksin. Hemen arabaya, diyor Ludwig Elliot ve Elisabeth'e. Anna, arabanın camlarını sakın indirme! diye sesleniyor.

Arthur oğlu Ludwig'e, şimdi bırak bir de ben yapayım, diyor ve kazmayı eline alıp çukurun içine, fidanın topaklaşmış kökünün etrafına toprak atmaya başlıyor. Ludwig kolunu müstakbel karısı Anna'nın beline doluyor, beraber sessizce gölün geniş, parlak yüzeyini seyrediyorlar. Vatan. Neden herkes suya bakmayı bu kadar sever, diye soruyor Doris. Bilmiyorum, diyor Anna. Doris diyor ki: Belki de gölün üzerindeki gökyüzü hep böyle geniş ve boş olduğu içindir, belki herkes bazen bir hiç görmeyi sevdiğindendir. Artık bırakabilirsin, diyor Arthur Doris'e.

Okaliptüs ağaçları toprağı en derin katmanlarına kadar kurutuyor, öteki bitkilerin de can suyunu çekiyorlar içlerine. Her orman yangınından sonra bütün öteki bitkileri bir tarafa iterek topraktan ilk baş veren yine onların tohumları. Okaliptüs, kuru dallarından sürekli kurtulduğu için sudan tasarruf ediyor ama yangın çıkmasına da zemin hazırlıyor ve yangınlar tek tek ağaçlara olmasa da bir bütün olarak türün gelişmesine hizmet ediyor. Odununda bol yağ bulunduğu için gövdesi diğer ağaçlarınkinden daha kolay tutuşuyor. Genç ormanların içine bak, ağaç gövdelerinin arasındaki toprak, geçmiş yangınlardan her zaman kel ve kızıldır. Okaliptüs ağacının yaprakları Ludwig'in işittiği bütün diğer ağaçlarınkinden daha sesli hışırdar rüzgârda.

Söğüt kocaman olup saçlarıyla suyun içindeki balıkları gıdıklamaya başladığında burada, kuzenlerinin yanında misafir olacaksın ve bunu dikmeye yardım et-

tiğini hatırlayacaksın, diyor büyükanne Hermine küçük Doris'e. Kuzenlerim mi? diye soruyor Doris. Kim bilebilir ki şimdiden, diyor Arthur ve müstakbel gelini Anna'ya gülümsüyor. Hermine, onlar daha Hazreti İbrahim'in tenceresinde, diyor.[1] O zaman onları yiyebilir miyiz? diye soruyor Doris. Saçmalama, diyor dayısı Ludwig, haydi, bana biraz yardım et. İkisi beraber fidanın etrafındaki toprağı ayaklarıyla ezip sıkılaştırıyorlar. Büyük bir çift iskarpin, 1932'de satın alınmış, 35 mark, ve bir çift minik ayak. Vatan.

Elliot ve küçük Elisabeth oraya buraya dönüp duran çim fıskiyesinin önünde koşuşturuyorlar, ıslanıp kaçıyorlar çığlık çığlığa. Elliot incir ağacından bir yaprak koparıp su damlacıklarını Elisabeth'e doğru yelpazeliyor. Elisabeth de bir yaprak koparıyor ve ağabeyinden saklanmak için yüzüne örtüyor.

Doris yerden birkaç meşe palamutu alıp göle savuruyor. Bak, balıklar var, diyor ve dayısı Ludwig'e suda hale hale çoğalan daireleri gösteriyor. Rasgele. Yandaki mimar yarın kaba inşaatın bitmesini kutlayacak ustalarla.

Ludwig sesleniyor: Hey, siz orada ne oynuyorsunuz? Küçük Elisabeth yüzüne tuttuğu incir yaprağının arkasından, Cennet'e Kovuluş, diye fısıldıyor.

Hermine ve Arthur, annesiyle babası.
Kendisi Ludwig, en büyükleri.
Kız kardeşi Elisabeth, Ernst'le evli.
İkisinin kızları, yani yeğeni Doris.
Sonra karısı Anna.
Ve derken, çocuklar: Elliot ve küçük Elisabeth,
ismini halasından alıyor.

1. "Doğmamış çocuğa don biçmek" anlamında, Avusturyalı Yahudilerin çok kullandığı bir deyim. (Ç.N.)

Doris, diyor büyükbabası Arthur, gel şenle şimdi su alıp fidana can suyu verelim ki afiyetle büyüsün.

Ludwig, sıklıkla aşağı düşen kuru dallar yüzünden bir okaliptüs ağacının altında mola vermenin tehlikesiz olmadığını biliyor. Ama yaprakların hışırtısını dinlemeyi o kadar çok seviyor ki. Evde piyano çalmaktan hoşlanırdı. Evde babası gibi o da dokumacıydı. Burada bir otomobil tamirhanesi açtı ve debriyajla fren üzerinde uzmanlaştı. Burada bir memurun, işe aldığı bahçıvanın kıvırcık saçlarına kurşunkalem saplamasına tahammül etmek zorunda. Kurşunkalem tutuyor. Bunun üzerine bahçıvanın pasaportuna C mührü basılıyor, umuma açık parklara girişi yasak. O, Ludwig, buraya geldiğinden beri elini bir daha piyanoya sürmedi. Onun yerine şimdi küçük Elisabeth çalıyor, ders alıyor, hızlı öğreniyor, sanki daha anasının karnındayken çalarmış gibi, evden yükte hafif bir miras getirmiş gibi: Müzik.

Doris büyükbabasına, gölün dibindeki dağların adları neydi? diye soruyor. Hangi dağlar? diyor Arthur. Ludwig, sol evin bahçıvanı Doris'e biraz önce anlatmış, diyor: Hıyar Tepesi ve Kara Boynuz, Sağdıcık, Umdum Tepe, Üryandağ ve Kuzuağzı. Bir de Dam. Üryandağ, diye tekrarlıyor küçük kız kıkırdayarak. Elisabeth, keşke ağabeyim gibi bir hafızam olsaydı, diyor. Öteden marangozların çekiç sesleri işitiliyor, çatıyı çattılar, neredeyse bitecek. *Heil.* Saman yığma bir çatı yapacaklar, diyor Arthur, babası. Hiç fena fikir değil, sizin göl kıyısındaki müştemilata da uymaz mıydı? Bakalım, diyor Ludwig.

Babasıyla ve marangozla beraber sahile kondurulacak plaj müştemilatının yerini teftiş ediyorlar. Kıyıdan on metre uzaklıkta, sahile tam paralel değil, hafif köşeli inşa edilmesini düşünüyorlar, yüzünü bir sahne gibi göle çevirecek. Sağdaki çitin arkasında, çay kahve ithalatçısının arsasında zemin katının kiremit duvarları çoktan

çıkılmış bile, pencereler için kare şeklinde oyuklar, terasa çıkış için bir kapı ağzı bırakılmış, nerede durduğuna bağlı olarak bakınca ya evin içini görüyorsun ya da tersine, ağaçlarla gölü. Ludwig krokiyi katlayıp cebine koyuyor. Ve içeride en azından bir ranzayla bir lavabo olmalı, diyor babası. Biz gece burada asla yatmayız ki baba, diyor Ludwig. Arthur, olsun, diyor, çok yer kaplamaz.

Ludwig katladığı krokiyle babasının koluna konmuş bir sivrisineği haklıyor. Soldaki çekiç sesleri durdu, sağda çıplak kiremitlere sürtülen duvarcı malası sesleri kesildi. Paydos. Senin mirastaki payın burası, diyor babası. Evet, diyor Ludwig, biliyorum, sahile yapılacak müştemilatın zemin krokisini (boy 5,50 metre, en 3,80 metre, dış duvarların malzemesi ahşap, çatı malzemesi kamış) üstüne yapışan sivrisinekle beraber dosyasına yerleştiriyor. Sivrisinek bir Alman rafında, kâğıt yığınlarının arasında preslenmiş bir halde uzun, çok uzun zamanlar kalacak, belki ileride fosilleşecek, kim bilir.

Demirden sekiz çift ayak, üzerine onar tahta, iki ayağa bir tahta, iskelenin toplam uzunluğu on iki metre, ahşabın altı uzun süre dayansın diye katranla simsiyah boyanmış. Anna iskeleye adımını atmadan önce suya düşer diye korktuğu Doris'i kucağına alıyor. Doris bacaklarını Anna'nın beline doluyor. *Heil.* Elisabeth, boş ver bırak, diyor, düşmez o.

Haydi, yatırayım seni. Ama hava kararmadı ki daha. Ee, yazın böyle oluyor işte, ne yapalım. Ya Elliot? O senden büyük, daha oturabilir, istemiyorum, yatmayacağım işte, haydi ama, *but only if you carry me, all right*,[1] küçük Elisabeth bacaklarını Anna'nın beline doluyor, Anna kızı kucağına alıp taşıyor, önce birini, sonra ötekini. Belki

1. (İng.) Tamam ama beni sen taşıyacaksın. (Ç.N.)

Anna'yla evlenmeye karar vermesinin tek nedeni, vücudunun, küçük bir kızın ağırlığını karşılamak için çok münasip öne eğilmesiydi.

Burada kış olunca bizim evde yaz olur ve tersi. Ludwig'in annesiyle babasının, yani Hermine ve Arthur'un konken kâğıtlarının üzerinde çapraz çizgiler vardı, bir tarafta yarım bir papaz, ötekinde başka bir yarım papaz. Aslen babası gibi dokumacı olan Ludwig ekvator çizgisinde aynen böyle yansıyor şimdi ama çizginin öteki yakasına bir otomobil tamircisi olarak düşüyor sureti. Okaliptüs ağaçları hışırdıyor, bir nevi memleket şarkısı gibi, gölün suları arzın merkezinden sızarak denize dönüşüyor, boşuna dememişler kaynak suyu diye. Elisabeth, Elisabeth'e benziyor.

Doris diyor ki: Güneş batıyor artık! Sen ihtiyar bir kadın olunca da, diyor büyükbabası Arthur, yine böyle bu sahile oturup güneşin gölün arkasında ufalıp kaybolduğunu seyredeceksin. Evimiz. Neden, diyor küçük kız. Çünkü herkes güneşi böyle son ışıkları gözden kaybolunca ya kadar seyretmek ister, diyor Hermine, Ludwig'in annesi, Doris'in babaannesi.

Eğer şansın varsa Sofradağ'ın[1] etrafındaki örtüyü görebilirsin. Güneş doğarken uçuk pembe renk alan bir sis perdesidir bu. Gümüş takımları bıraktı ama Noel ağacının süslerini aldı yanına. Mumları iliştirmek için alüminyumdan on iki mandal, Noel topları, samandan örülmüş küçük yıldızlar, gümüş teller ve ağacın camdan tacı. 1928'de satın alındılar, 14 mark 70 fenik. *What are*[2] buz sarkıtları, diye soruyor küçük Elisabeth. Göl kıyısında geçirdiği o kış gününde Anna, müstakbel karısı, yeğeni

1. (İng.) Table Mountain, Güney Afrika'da, Cape Town'ın simgesi olan 1.086 metre yüksekliğindeki dağ. (Ç.N.)

2. (İng.) Nedir ki. (Y.N.)

Doris'e buzda paten kaymayı öğretmişti. Kar ne demek, diye soruyor küçük Elisabeth.

Hermine ve Arthur, annesiyle babası.
Kendisi, Ludwig, en büyükleri.
Kız kardeşi Elisabeth, kocası Ernst ile evli.
Ikisinin kızı, yani yeğeni Doris.
Sonra karısı Anna.
Ve nihayet çocukları: Elliot ve ismini halasından alan küçük Elisabeth.

Ludwig müstakbel karısı Anna'yla beraber 1936 Mart'ında, kış biterken Cebelitarık Boğazı'nı geçip sağda Avrupa sahilleri, solda Afrika kıyıları, kışın peşinden gitti. Kıştan kışa atladı. Kışın burada kar yağmaz ki, yalnız yağmur olur, felaket yağmur olur, yine de geldiği bu yerde eskiden vatanında üşüdüğünden çok daha fazla üşüyor. Annesiyle babası 1937'de iki haftalığına ziyarete gelmişlerdi. Annesi, ne güzel yaşıyorsunuz burada, demiş ve sonra eve dönmüştü. Babası, ama mirasına yazık oldu, demiş ve annesiyle beraber gitmişti. Küçük Elisabeth'in doğmasına daha çok vardı, Elliot daha ortada yoktu, ikisi de henüz Hazreti İbrahim'in tenceresinde fokurduyorlardı. Annesiyle babası ziyarete gelmişlerdi. Gubenli Arthur ve Hermine, Cape Town'a göç etmiş olan oğulları Ludwig'i görmeye gelmişlerdi ve şimdi tekrar Guben'e geri dönüyorlardı, evlerine, yazdan yaza atlayarak, Cebelitarık Boğazı'ndan geçip, sağda Afrika kıyıları, solda Avrupa sahilleri, eve dönüyorlardı. Ludwig'le karısı Anna rıhtımda bir süre daha durup arkalarından baktılar. O sustu, karısı da hiç konuşmadı.

Arthur'la Hermine 1939'da karar değiştirip ülkeyi terk etmeye niyetlenince Ludwig'in arsasını, üzerindeki plaj müştemilatı ve iskeleyle beraber rayicin yarısına

komşu mimara satıyorlar. Mimar alışverişten kâr sağladığı için Maliye'ye yüzde altı oranında bir Yahudilerden Arındırma Kazancı Vergisi ödüyor.

Annesiyle babasının, yani Hermine'yle Arthur'un arsanın satışından elde ettiği ve Ludwig'in ısrarı üzerine gemi yolculuğu için kullanacakları para yeni kanunlara göre pasaportları çıkana kadar bir hesaba yatırılıp bloke edilmek zorunda. Aşağı yukarı aynı günlerde kamuya açık parklara girişleri yasaklanıyor. Elliot, üç basamağı annesinin elinden tutmadan, tek başına inip bahçeye çıkabiliyor artık o günlerde, Ludwig, kıvırcık saçlarına kurşunkalem saplanabilen bahçıvanla birlikte bahçeye bir incir ağacıyla üç ananas palmiyesinden ilkini dikiyor.

Ancak Hollanda da savaşa girince geliyor Ludwig'in annesiyle babasının pasaportları ama denizcilik şirketine biletlerin bedelini yatırmak için artık çok geç. Ludwig, okaliptüs ağacının altında mola vermenin tehlikesiz olmadığını biliyor. Ama bu hışırtıya bayılıyor işte. Bahçıvan kafasını sallasa bile saçının içinden düşmüyor kurşunkalem. Elliot ilk sözcüğü söylüyor: Mum. Anna ikinci çocuklarına hamile.

Arthur ile Hermine, Litzmannstadt yakınlarındaki Kulmhof'ta gaz vagonuna bindikten, Arthur'un gözleri boğulurken yuvalarından fırladıktan ve Hermine ölümle savaşırken hayatında hiç görmediği bir kadın ayaklarına kakasını yaptıktan tam iki ay sonra, göç edip ülkeyi terk etmiş oğulları Ludwig'le beraber hepsinin Almanya'da geride kalan mal varlıklarına el konuluyor, bloke hesaplar boşaltılıyor ve ev eşyaları haraç mezat satılıyor. Arthur ve Hermine'nin, göl kıyısındaki arsanın satışından elde ettikleri gelir dahil tüm mal varlıkları, ki üzerinde bir müştemilat ve bir iskele de bulunmaktadır, Reich Maliye Bakanı şahsında Alman İmparatorluğu'na intikal ediyor.

Anne Şehir de diyorlar Cape Town'a, *moederstadt* veya *mother city*. Ludwig'in bacanağı, yani Doris'in babası Ernst amele taburunda, otoban inşaatında Noel'e çok az kala lekeli hummaya yakalanıyor ve birkaç güne kalmadan ölüyor. Paskalya pazartesisinde Elisabeth ve Doris de yola çıkmak zorundalar. Sadece kısa bir seyahat olacak, diye yazıyor Elisabeth ona, Ludwig'e, yani erkek kardeşine trenden. Bir mektup açacağı, sapı kalaylı fildişinden, 1927'de satın alınmış, 2 mark 30 fenik. Ludwig'in Cape Town'dan Varşova'ya gönderdiği cevap mektubunun yerine ulaşması altı hafta sürüyor, hiç açılmadan gerisingeri geliyor. Üç ay sonra minik Elisabeth doğuyor. Anne Şehir'de, dünyanın bittiği en güzel noktada.

Bahçıvan

Arsasını genişletirken ev sahibi bahçıvana, komşu araziyle aralarındaki çiti yıkmasını ve üst taraftaki çam ağaçlarını kesmesini söylüyor. Bahçıvan odunları keserle parçalayıp güzelce odunluğa istifliyor. Araziye katılan yeni parselin üstündeki çalılıkları da biçip sonbaharın bitimine doğru meyve ağaçları için çukur kazıyor. Beş elma ağacı, üç kiraz ve üç armut, ev sahibi öyle istiyor. Kazarken ince bir humuslu toprak tabakasının altında yöreye has taş zemine çarpıyor kazmanın ucu, onun da altındaki kum tabakasının içinde kaynak suları var, dalga dalga, binlerce yıl önce rüzgârın gölü nasıl okşadığını görüyor onlarda, kumun altında ise, bu civarda böyledir, mavi kil yatıyor boylu boyunca. Bahçıvan fidanların çukurlarını seksen santimetre kadar kazıp içlerine, meyve ağaçları afiyetle büyüsün diye gübreli toprak atıyor. Eski arsaya yeraltından döşediği drenaj borularından birkaçını çıkarıp suyu genç meyve ağaçlarına yönlendiriyor. Bahçıvan ana toprağı kazıp altüst ediyor ve taze fidanların arasına çim ekiyor. Çimenler daha ilk don gelmeden çıplak topraktan baş verip büyümeye başlıyorlar.

Mimarın Karısı

Bunu biliyor musun? Eh, o zaman. Fıkrayı daha önce defalarca anlattığı halde yine gülmekten alamıyor kendini, gülüyor, gülüyor, ötekiler zaten gülmekteler, gülmeyi hakikaten çok seviyor ya, çocukken bazen gülmeye takılırdı, babası öyle derdi, gülmekten katıldın yerine gülmeye takıldın derdi, sanki vücudu kahkahayı tutup bırakmıyormuş gibi, takılmış plak gibi, sarsıla sarsıla gülmekten başka elinden hiçbir şey gelmezmiş gibi. Ablaları her yere götürmek zorunda kaldıkları küçük kız kardeşlerinden çok sıkılırlardı ama o yüzünü buruşturup gözlerini şaşı yaptıkça ellerinde olmadan kahkahalarla gülerlerdi, ona deniz tuzu diye verdikleri hapşırık tozunu burnuna çekince veya kandırıp tatlı kırmızı biber niyetine biberin en acısını yedirdiklerinde de herkes gülmez miydi. Hapşırır, tıksırır, tükürür ve herkes gülerdi. İp cambazı olmak istiyordu eskiden, belki de hayvan terbiyecisi ama bunu hiç kimselere, genel reise, yani aslında genel müdür olan babasına bile söylememişti, ablaları büyümeye devam edip şişmanlarken ve birbiri ardına çocuk doğururken o hayatı boyunca gülecek ve seyahat edecekti. Ne güzel, devamlı turnede olmak. İp üstünde yürüyüp aslan terbiye edeceği yaşa gelince, aslında genel müdür olan genel reis stenografi

öğrenmesine karar verdi. Reis vahşi hayvan terbiyecisine, steno yazmanın altı tane yabancı dil bilmekle eşdeğer olduğunu söyledi. Stenograflara ve daktilo yazanlara dünyanın her yerinde ihtiyaç duyulur, dedi genel reis. Şimdi kocası ve birkaç arkadaşıyla birlikte dışarıda, terasta oturuyorlar, önlerinde öğleden sonra gölde bizzat kendi elleriyle tuttuğu ve iyice kızarana kadar kaynattığı yengeçlerle dolu bir kâse var, elinde yengeç makası ve hâlâ gülüyor. Savaştan önce de tam burada, kocasıyla ve bir-iki komşusuyla beraber otururlardı, arkadaşları gelirdi, savaş sırasında yine böyle gece yarılarına kadar terasta, göl manzarasına karşı oturmuşlardı, hâlâ oturuyordu işte. Böyle. Elinden gelse sonsuza kadar aynen böyle oturmak isterdi.

Diplomasını aldıktan sonra yanına stenograf girdiği kocasıyla tanışmadan evvel dünyadaki gelmiş geçmiş en büyük serüvenlerden birinin evlenmek olduğunu söyleseler inanmazdı. Kocası o sıralar ilk karısıyla evliydi, bir çocuğu vardı, hani derler ya, evli barklı bir adamdı işte. Hayatında ilk defa vücudu gülmeye değil ağlamaya takılıp kalmıştı birkaç akşam, üst üste. Patronunun ona ilk öpücüğü vermesi dokuz ay kadar sürdü, müşterek bir hayat üzerine şakalı konuşmalar yapana kadar bir altı ay daha geçti, sonra, Berlin civarına yaptıkları kaçamaklardan birinde, bu göz alabildiğine geniş, alabildiğine parlak gölün kıyısında, çimenlerde yan yana yatarken ona birden, burada beraber yaşayabilirdik değil mi, ne dersin? diye sorana kadar birkaç ay daha geçti. İp cambazı, çoluk çocuk dahil her şeye sahip olan bir adamın oturup kaldığı yerden kalkması ve tekrar yürümeye başlaması için zamana ihtiyacı olduğunu, ancak çok, çok sonra hız kazandığını ve nihayet, eğer başarabilirse, kalkıp bir sıçrama yapabildiğini ve böyle bir adamın sıçrayacaksa eğer, ardından mutlaka bir yere konmak istediğini, asla boş-

luğa adım atmayacağını ancak o gün, ancak ona, burada beraber yaşayabilirdik değil mi, ne dersin? diye sorduğu gün, sırtüstü yattığı yerde, masmavi göğün önünde uçuşan çam dallarına bakarken anladı – ona ancak Berlin'in çok da uzağına düşmeyen bu çok özel toprak parçasında onu beklemeye razı olursa kavuşabilecekti. Ve hayatı boyunca turneyle gezmekten başka bir şey istemeyen genç stenograf o gün kendisini de şaşırtan bir cevap verdi: Evet, dedi.

Boşanma davasının sonuçlanmasına çok az zaman kalmıştı. Arsanın yarısı hâlâ evli olduğu kadınla ortak oğullarına düşmesin diye satış mukavelesini önüne koyup ona imzalatana kadar da bir altı ay geçti. Yani her şey önceden tahmin ettiği kadar, sonra bir o kadar daha, sabrını iyice zorlayana kadar ve nihayet onun da ötesinde, çok uzun sürdü. Göl kıyısındaki arsanın satış mukavelesinin imzalanması esnasında o kadar yorgundu ki, müstakbel kocasının bu toprak parçası için kullandığı yuva sözünü işittiğinde aklına Berlin'in uzun kışlarından birinde, yuvadan tek başına eve dönerken donan Spree Nehri'nin üzerine sıçradığı gün gelmişti, tam ayağını bastığı buz atlamanın sarsıntısıyla parçalanmış, birden akıntıya kapılıp gitmeye başlamıştı nehirde. Kaygan zeminde dengesini bulma çabası, ıslanan pabuçlarında buz kesen ayakları ve nihayet uzanan ellerden, merdivenlerden ve sopalardan hiç olmazsa birini yakalama telaşı, özellikle de kurtarılmayı başaramadan Berlin'den uzaklara sürüklenme korkusu onu o kadar yormuştu ki, evine, annesiyle babasının yanına taşıyan adamın kucağında daha üzerinden sular damlarken derin bir uykuya dalmıştı.

Mimar hakikaten de satış mukavelesinin imzalanmasının ardından boşanmış, kısa zaman sonra onunla evlenmiş ve hemen evin inşaatına girişmişti. Kahkaha

vücuduna geri dönmüştü ve kocası bu gülüşü ebediyen evin içine örmek istercesine yerine getiriyordu her tuhaf arzusunu: Odasının önündeki balkon parmaklıklarına demirden bir kuş işletti tornacıya, gardırobunu bir çift kapının ardına gömüp aç kapa mekanizmasını gizledi, telefonu başucunda duvara açtığı bir hazneye yerleştirdi, çarşaf ve nevresimleri yatağın çevresindeki lambrinin içine gömdüğü pembe ipek kaplı üç kapağın ardına istifledi. Evdeki bütün pencereler rengârenk camlarla kaplandı, yemek masasında her birinin iskemlesinin üzerine isimlerinin baş harfleri işlendi ve zemin kattaki panjurlar evin içine gizlenmiş makaralarla açılır kılındı – kara panjurları hayalet sessizliğiyle açıp kapatarak evin önünden geçen yabancıları korkutmayı zevk edindiler. Kocası şişedeki cin gibiydi, bütün isteklerini tek tek yerine getirerek bir yuva kurdu onlara ve o hep güldü. Aralarında çocuk odası yapılmayacağı konusunda sessiz bir mutabakat vardı.

Hâlâ Berlin'de kocasının ofisinde çalışmaya devam ediyor, hafta sonları göldeki eve gidiyorlardı. Kocası bir süre sonra göl kıyısında kendine ev yaptırmak isteyen şu veya bu komşu için projeler çizip inşaatları denetlemeye başlayınca adı artık iyiden iyiye yuvaya çıkan bu toprak parçasında giderek daha fazla vakit geçirmeye başladılar ve arkadaş grupları büyüdü. Yengeç yemeklerinde artık bir kocası hikâye anlatmaya başlıyordu, bir o, anlatmakta ustalık kazandıkça bir biri alıyordu cümlenin ortasında lafı, bir öteki, misafirlerin kahkahalarını artırmak değil miydi amaç, esprilerde de ustalaşmışlardı artık. Size daha anlatmamış mıydık? Demiş ki, sonra o ona demiş ki, derken kocası alıyor, ya, sonra o ona, evet, tabii çok şaşırmış, yani kelimenin tam manasıyla, düşünsenize, yani, hem sonra, kocası alıyor yine, nihayet, yani inanılmaz bir şey, diyor ve şimdi izleyeceğini çok iyi bildikleri

sessizliği aşmak için ikisi de sadece kafalarını şaşkınlıkla sallamakla yetiniyorlar. Kocası alıyor lafı, o da bir-iki araya giriyor, o tamamlıyor, ama bir şey ilave etmesi lazım, kocası ona hak veriyor. Doruğa varmadan az evvel gülüyor, sonra nihayet espriyi patlatıyorlar, şimdi herkes gülüyor, gülüyor, gülüyor, bir bira daha alır mısınız, bir kadeh şarap, ben alırım vallahi, yok, ben artık içmeyeyim, bir bardak su rica etsem. Mimarla karısı işte böyle akşamlar boyu oturup kendilerinin ve misafirlerinin can sıkıntısını gideriyorlar.

Macera dediğimiz şey, her zaman insanın cesaretle bir bilinmezin içine atılmasıdır. Mimarın karısı evlenince bu gerçeğin bilincine varıyor ve doğuştan gelen hareketliliğiyle atılıyor yerleşiklik serüvenine. Arsa, tabii göl kıyısındaki konumu sayesinde de, uygun, korunaklı bir yurda dönüşüyor. O geniş kulaçlarıyla göldeki vapurların yolunu keserken, ikisi de çoktan anne olan ablaları iskeleden seyrediyorlar, onlar sığ suda çocuklarıyla oynaşırken o daha da açılıyor, boneli kafası bir toplu iğne başı kadar ufalıyor ufuk çizgisinde. Yengeç etini seven ablalar, küçük kız kardeşleri çırpınan hayvanları enselerinden yakalayıp hiç iğrenmeden ağın içine atarken çığlık çığlığa, yeğenlerden birinin salıncağı büyük meşenin kollarından birine takılınca o koşup el ayak ne varsa dalıyor ağaç gövdesinin kıvrımlarına ve saniyede tırmanıp dallara oturarak ilerliyor ve düğümü yaprakların arasından çocuk oyuncağıymış gibi çözüp atıyor. Ablalar ve çocukları kâhya kadın gongu çalıp kahvaltıyı haber verene kadar uyuyorlar, o ise sabah kahvaltıdan önce en az bir saat yürüyüş yapıyor, yola çıkarken bahçenin büyük kapısının tokmağı henüz çiğden ıslak, ta yukarıya, ormana kadar yürüyüp gözü aşağıdaki göl manzarasında, tarlalardan iniyor aşağıya. Eve. Ablalar her yaz çoluk çocuk ziyarete geliyorlar yuvaya, gölde yüzüp yiyip içi-

yorlar, yemek tarifleri değiştokuş ediyorlar, çocuksuz kız kardeşleri kahkahalar atarken onu seyredip pelteleşmiş bedenlerini gölgelik bir yerde öğle uykusuna yatırıyorlar, dinlendiklerini söyleseler de, kendilerini hiç yormadıkları halde dinlenmiş kadınlar gibi görünmüyorlar, tersine, sanki hep bir şey bekliyorlar ve beklemek zor geliyor onlara.

Yıllar işte böyle, göz açıp kapayıncaya kadar akıp gidiyor. Mayısböceği istilası otuz yedide miydi yoksa bir yıl sonra mı, tam çıkaramıyor o da artık, ama seslerini daha dün gibi hatırlıyor. Yeğeniyle birlikte bisikletle kum patikayı karanlık, dalgalanan bir ırmağa dönüştüren böceklerin üzerinden geçtiklerinde çıkan sesi, bisiklet tekerleğinin altındaki çıtırdamayı hâlâ unutmadı. Yine de bütün yazlar sanki hep aynı yaz. Yanda boş duran arsanın iskelesini kullanmaya başladıklarında senelerden otuz sekiz miydi, otuz dokuz mu, yoksa kırk mıydı, şu anda tam çıkaramayacaktır artık, kayıkhaneyi yandaki arsayı satın aldıktan sonra inşa etmişlerdi galiba, ama ne zaman? Her yaz yüzmek, güneşlenmek, evin karşısındaki ormanın kenarında böğürtlen toplamak, her sonbahar gelişinde düşen yapraklar, evet, bahçıvanın düşen yaprakları süpürürken çıkardığı hışırtıyı dinlemek, çürük ot ve yaprakları yakarken etrafa yayılan koku, her kış donan gölün üzerinde, buzda yelkenli kızakla seyretmek, ittirmek kendini, sonra soğuktan morarmış tırnaklarla yelkeni toplamak, hemen eve koşmak, ellerini acıyana kadar sobada ısıtmak, her Paskalya'da ilk kır çiçeklerinin arasına yeğenleri için yumurta saklamak. Hepsi bir. Bugün belki bugün, ama dün de böyleydi veya aynı yirmi yıl önceki gibiydi, gülüşü bugünkü gülüş, tıpkı dünkü gülüş ve aynı yirmi yıl önceki gibi. Zaman bir ev, kafasına estiği gibi bir bu odasına giriyor, bir öteki odasına ve her şey hep aynı. Şu fıkrayı duydun mu? O kahkahalarını atar-

ken sapsarı saçları ne zaman böyle beyazlaştı? Yirmi yıl önce, dün ve bugün öğleden sonra ensesinden tutup, her zamanki gibi ustalıkla gölden çıkardığı ve kızarana kadar kaynattığı yengeçlerle dolu bir tencerenin etrafında, arkadaşlarıyla oturuyor. Yengeç deyip geçmemeli, yemesi hiç kolay değil. Önce hayvanın başını çevirip koparmak ve suyunu emmek gerek. Ufak bir şişle etini çekip çıkarıyorsun içinden. Yengecin en lezzetli yeri kuyruğundaki lop ettir, ona yengecin kalbi denir. Yemeden önce bağırsakların çıkarılıp tabağın kenarına konması gerekir.

Son yirmi yılın herhangi bir senesinin herhangi bir yaz akşamında yengecin kıskaçlarından iliği emerken, mizah, diyor, insanın her şeye rağmen gülmeyi becerebilmesidir. Sinema yönetmeni olan bir dostları tam da bir hikâye anlatmıştı, Ari ırktan oyuncuların mükemmel bir makyajla nasıl asalak Yahudi tefeci İpplmeier ve şürekâsına çevrildiğini, bunun ne kadar zor olduğunu. Vallahi provalarda çok hakiki görünüyorlar, diyor yönetmen iç çekerek ve derken kendi kocası alıyor lafı: Size umutlu olmayı emrettik.[1] Mizah, diyor kendisi, insanın her şeye rağmen gülmeyi becerebilmesidir. Kocası dostlarına son yirmi yılın herhangi bir yaz gecesinde, kalkınma planı rakamlarını mutlaka tutturma emri aldığını, üzerinde çalıştığı binayı Cumhuriyet'in üçüncü kuruluş yıldönümüne yetiştirmesi gerektiğini, bunun için mecburen Batı'ya geçip kendi parasıyla vida temin edeceğini anlatırken o, yengecin zırhını çat diye kırmış ve, mizah, demişti gülerek, insanın her şeye rağmen gülmeyi becerebilmesidir. Bütün Doğu Bölgesi'nde tek bir vida yok, düşünebiliyor musunuz, bu kadar saçma bir şey olabilir mi? Hemen alıyor lafı kocasının ağzından,

1. "Wir heissen euch hoffen"; Goethe'nin dizesi. (Ç.N.)

mizah insanın her şeye rağmen yine de gülmeyi becerebilmesidir. Son yirmi yılın herhangi bir yaz akşamında kocası misafirlerden birine, savaş bitince Rusların bahçeye atlarını sokup burayı nasıl tepe tepe ahır niyetine kullandığını, her şeyin nasıl ezilip harap olduğunu, hatta o günlerde bahçıvanı ağlarken gördüğünü anlatıyor, anlatıyor, anlatıyor ama karısı bu kez susuyor, hiçbir şey söylemiyor, elini peçeteye siliyor sessizce ve işittiklerine inanmaktan başka çaresi olmayan arkadaşları, mizah diyorlar, insanın yine de gülebilmesidir. Tencereden bir tane daha yengeç çıkarıp atıyor tabağına. Eğer o gece yaşanmasaydı, kocasının salt o istediği için tasarladığı gömme dolabın içinde yaşanan o gece olmasaydı imzalaması için mukavelenin önüne koyulduğu gün kocasının ona bir sonsuzluk satın aldığına ve bu sonsuz geniş zamanın hiçbir yerinde tek bir delik, tek bir falso bile olmadığına inanmaya devam edecekti.

Savaştan söz edilince aklına ilk önce, Almanya'ya ilk bombalar düşmeye başladığında vücudunun kendine karşı açtığı savaş geliyor. Yiyecekler karaborsaya düşmesine rağmen birden akıl almaz biçimde yağlanmıştı, oysa önceden şişman olanlar, mesela ablaları, yaşanan heyecanlar ve baş gösteren kıtlık nedeniyle sürekli kilo veriyorlardı, bayağı zayıflamışlar, hatta sıskalaşmışlardı. 6. Ordu, Stalingrad önlerinde teslim bayrağını çekince, o sabah sırtından kızgın terler boşandı, burnuyla dudakları arasında ter tanecikleri inci gibi dizildi, dizim dizim, çok utanıyordu onlardan, terini silmekten ise daha da çok utanıyordu. Ruslar Polonya'ya doğru ilerlemeye başladıklarında onun da artık sık sık günde birkaç kez başı dönüyordu, düşmemek için kapı ağızlarına, masa kenarlarına tutunması gerekti, nihayet Müttefikler Normandiya sahillerine çıktılar, işte o zaman ağlama bile geri döndü vücuduna, değil unutmak, hatırlama-

dığı ama borcunu tahsil etmeye gelmiş eski bir alacaklı gibi esir aldı onu. Eskiden hep oğlan çocuğunu andırırken artık sabahları kan ter içinde aynanın karşısına geçip düşmemek için lavabonun kenarına tutunuyor, gözlerinden boşanan yaşları siliyor ve ortak hiçbir anı paylaşmadığı o etli aydede suratına bakıyordu, aynanın sağındaki, solundaki pencereleri süsleyen renkli camlar çok daha aşinaydı, kocası taktırmıştı onları, sırf o istedi diye taktırmıştı.

O günlerde o kadar sefil bir haldeydi ki, yeğenlerinden birinden ona gelip ev işlerinde yardım etmesini istemek zorunda kalmıştı. Kocası Berlin'de ofisini dağıtıyordu, projeleri katlamakla ve kaldırmakla, bütün o kâğıt yığınları ve rulolar için yangından korunaklı bir yer aramakla meşguldü. Telefonun yatağının hemen yanındaki nişte durması ne şanstı çünkü artık gündüzleri de çıkmıyordu yatağından. Ahizeyi kulağına dayayıp kimin evinin yıkıldığını, kimin göçük altında kaldığını, sığınakların ne kadar sıkışık olduğunu dinlerken balkon korkuluğuna işlenmiş küçük kuşun renkli kanatlarını, onun arkasındaki ağaçların çıplak dallarını ve çıplak dalların arkasındaki Mark Denizi'nin parıldayan yüzeyini seyrediyordu. Seelow Tepeleri'ndeki çatışmaların ardından yeğenini, vahşi Slav sürülerine yem olmaması için Batı'daki akrabalarının yanına gönderdi, kendisi eldeki son erzakla ve biraz suyla çifte kapının ardındaki dolap odasına yerleşti. Ve işte sonra, o Rus geldi.

O sözcüğü, adamın ona hitap ederken söylediği sözü, ebedî mevsimi bitiren o kelimeyi anımsamak istemiyor. Çoktan tohuma kaçmış vücudu, elini kolunu hangi sözcükle bağlayacağını çok iyi bilen adamı var kuvvetiyle kendine çekmiş ve yoluna çıkan kahkahayı bir doğum ânı boyunca içinde boğmuştu, o gece, kocası-

nın o daha bir sirk prensesiyken yaptırdığı dolap odasında, sonunda kendi rızasıyla düşman saflarına geçmişti. Kocası ancak imparatorluğun başkenti de düşünce yanına gelmeyi becerebilmişti. Karşısında çiğnenip mahvolmuş bir bahçeyle, bu kayba ağlayan bir bahçıvan buldu. Karısı, Rus'un giderken ona bıraktığı yarım somun ekmeği kocasıyla paylaştı.

Şunu biliyor musun? Çalgıcının teki turneye çıkmış. Karısının karnı burnunda. Çocuk doğunca, sahnede bile olsa haber verilecek. Parola: Erkekse karpuz, kızsa kavun geldi. Çalgıcı sahneye çıkmış çalıyor. Bir, iki, nihayet üçüncü akşam arkadaşı kulisten alçak sesle fısıldıyor: Karpuz geldi, kavun geldi, karpuz geldi – ikisi saplu, biri sapsuz geldi! Bazı şeyler var ki gülüyorsun, elinde değil. Bu fıkra her zaman güldürür, her zaman herkes güler buna, mimar güler, anlatan karısı güler ve misafirler güler. Çalgıcı, turne, kavun karpuz, saplu sapsuz. Oyuncu Liedtke, hani şu kum patikanın sonundaki evde opera yıldızı karısıyla oturan adam, on beş yıl kadar oluyor, fıkrayı anlattıktan sonra bir de sahneye koymuş ve elleriyle iki dolgun meme yaparak Şen Dul'a uyarlamıştı: Karpuz kavun –şey!– Harun! Çalgıcılar, turne, kavun karpuz, saplu sapsuz – fıkra, savaş esnasında yandaki çay kahve ithalatçısının anlattığı bir hikâyeye de uymuştu, buna göre kasabın kızı, kocası Doğu Cephesi nden bir yıldır izinli gelmediği halde ikiz dünyaya getirmişti. Çalgıcı, turne, kavun karpuz, saplu sapsuz, mimarın karısı bugün kahkahalar dinince kocasının arkadaşı Devlet Lastik Kombinası Müdürü'ne diyor ki: Hitler'in bizden, kadınlardan devlete çocuk doğurmamızı istemesi bence olacak iş değildi – biz makine miyiz? Ve kocası: Görüyorsunuz, karım kendi yöntemleriyle direnişte sayılırdı! Kombina Müdürü gülüyor, mimar gülüyor, tabii karısı da gülüyor.

Oysa Rus'un altı sene kadar önce, savaş biterken ebedî mevsimde açtığı gedikten zaman hiç durmadan akıp gitmektedir. Ağır bir zamandır bu, tarihî bir atalet ânı gibi çöker omuzlara, ağır zamanlardır, onun için zaman geçecek takati bile bulamaz kendinde, işte o yüzden mimarın karısı savaştan altı yıl sonra bile hâlâ terasta, kaynamaktan kızarmış yengeçlerle dolu bir tencerenin başında oturmaktadır ve dostlarına en garantili esprilerin servisini yapmaktadır, en yüksek sesle kendisi gülmekte ve artık halka mal olmuş gölü seyretmektedir. Mimarın karısı, kocasının kolunda misafirleri bahçe kapısına kadar geçirir ve arkalarından, karanlığa el sallarken, zaman akıp gider, karıkoca içeri girerlerken, yengeç kabuklarıyla dolu kâseleri üst üste koyup mutfağa taşırlarken akıp gitmektedir zaman, kadın erkeğe artık yorulduğunu söylediğinde, erkek kadına, ben dışarıda bir sigara daha içeceğim, derken, kadın merdivenleri çıkarken, odasında soyunup ipek sabahlığı sırtına alırken, yatağa girerken zaman, hep akıp gitmektedir, aynanın sağındaki ve solundaki pencerelerin renkli camları geceleyin başka camlardan çok daha kara görünür, akıp gider kadın bacaklarına kâfur yağı sürüp göğsünü naneli merhemle ovmak için yatağın kenarına otururken, akıp gider, aşağıdaki terasta son sigarasını içen kocasına, aralık balkon kapısından, iyi geceler, diye seslenirken, akıp gider ve gider, krem rengi ipek sabahlığı gardırop odasının alçak bölmesindeki yerine asarken, gider ve gider uzanıp yatağında uykuya dalarken. Zaman akıp gider. Gider. Bir süre sonra artık Batı Berlin'de, iki odalı bir apartman dairesinde ve ardından Hayvanat Bahçesi İstasyonu yakınlarındaki bir huzurevinde yaşayacaktır mimarın karısı. Batı'ya kaçtıktan sonra, insanın yokluk zamanlarında ihtiyaç duyduğu her şeyi, yani ataş, sakız, pul, kâğıt parçaları ve kurşunkalemleri hayatının

sonuna kadar hep el çantasında hazır bulunduracaktır. Ve vasiyetnamesinde, göl kenarındaki arsayı ve tutuklanmadan ayak basamadığı bir ülkede kalmış bile olsa hukuken hâlâ ona ait olan ve ebediyete kadar kâfur ve nane kokacak olan evi kız yeğenleriyle erkek yeğenlerinin karılarına bırakacaktır. Kesinlikle bir erkeği mirasına ortak etmeyecektir.

Bahçıvan

İlkbaharda eklenen arsada ev sahibinin çizdiği krokilere göre hemen meyve ağaçlarının yanına, on iki kovan için güneye bakan bir arı evi kuruluyor, amaç hem ağaçların verimini artırmak hem de bal elde etmek. Kovanlara servis veren odanın yanında bir de balı petekten ayıran bal alıcının durduğu oda var. Arıcılıktan mükemmel anlayan bahçıvan bundan böyle bahçeyle uğraşmadığı zamanlarda arılarla ilgileniyor ve bal alıcı odasına derme çatma bir divan koyup, sonunda ev sahibinin de rızasıyla orada yatıp kalkmaya başlıyor.

Köydeki amele taburlarındaki Polonyalılar patates böceğinin çoktan Oder Nehri sınırını geçtiğini ve Polonya'yı kasıp kavurduğunu anlatıyorlar. Bahçıvan yazın çiçek tarhını ve evin kum patikaya bakan cephesindeki serviyi, bir de göle bakan terasın kıyısındaki gülleri ve büyük çimenliğin yamacındaki altın çamları, leylağı ve Alp güllerini günde iki kere suluyor, bir çok erken, sabahın köründe, bir de güneş batarken, alacakaranlıkta. Arı evinin merdivenine oturup eşikte dinlenirken, dumanı arıları uzaklaştırdığı için puro içmeyi alışkanlık haline getiriyor. Sonbaharda büyük meşeden dökülen yaprakları süpürüp topluyor ve yakıyor, çamların kuruyan dallarını kesiyor, baltayla ufaltıp büyük parçaları yarıyor ve odunlukta istifliyor güzelce.

Kız

Var olduğundan şimdi artık hiç kimsenin haberi yok. Etrafı mahşer karanlığı. Bu kapkaranlık bölmenin ortasında tek başına. Eğer içinden tek bir ışık huzmesi bile sızmayan bir yer bulup saklanırsan hayatını kurtarabilirsin, dediler. İşte bu yüzden şimdi kendi vücudunu bile ayırt edemiyor karanlıktan. Var olduğuna dair ufacık bir işaret, bir delil bulmak isterdi, o, Doris, Ernst'le Elisabeth'in kızı, on iki yaşında, Guben doğumlu. Bu zifiri karanlığın içinde aklına gelen bu sözcükler kime ait olabilir? Küçük sandığın üzerinde dizlerini karşısındaki duvara bastırırken ve bacaklarını uyuşmasınlar diye bir sağa, bir sola çapraz salmaya çalışırken zaman, geçip gidiyor. Zaman herhalde geçip gidiyor. Herhalde bir zamanlar yaşamış o kız çocuğundan da uzaklaştırıyor onu zaman: Doris, Ernst'le Elisabeth'in kızı, on iki yaşında, Guben doğumlu. Kelimeler sahipsiz kalıp, yalnız bir tesadüf eseri mi buraya, onun kafasının içine düştüler yoksa hakikaten ona mı aitler? Söyleyecek kimse yok. Zaman onunla annesinin ve babasının, onunla tüm insanlığın arasına girdi, tutup kolundan çekti ve bu karanlık odanın içine kapattı. Etrafını saran zifiri karanlığın ortasında yalnız anımsadığı şeylerin renkleri var, ışığın unuttuğu kafasının içinde renkli anılar dolaşıyor, bir za-

manlar olduğu insana ait anılar. Herhalde olduğu. Kimdi peki? Kafası kime ait? Anıları artık kimin anıları? Kapkara zaman hep böyle akıp gider mi, insan hiçbir şey yapmadan, öylesine otururken, zaman akıp gider ve taşlaşmış bir çocuğu bile çekip götürür mü elinden tutup?

Hıyar Tepesi'yle Kara Boynuz, Sağdıcık, Umdum Tepe, Kuzuağzı, Üryandağ, bir de Dam. Dayısı onu başı çamların tepesine değinceye kadar kaldırdığında gerçekten de bahçıvanın saydığı bütün o sualtı dağlarını görebildiğini zannetmişti. Batık kentin bir kilisesi vardı, çan kulesi en yüksek tepenin zirvesindeydi, ucundaki rüzgâr gülü sudan çıkıyordu sipsivri. Aşağıda, yerde su çarşaf gibiydi, gözlerini kısınca şehrin sokaklarında ve meydanlarında insanları bile seçebiliyordu, dolaşıyorlar, oturuyorlar veya bir yere yaslanmış duruyorlardı, gölün parıldayan yüzeyinin altında şehirleriyle beraber batmış sakinlerin sessiz kıyametine tanıktı, nefes alma kaygısı taşımadan gayet doğal deviniyorlardı suyun içerisinde, ebedî hayatın içinde, daha önceki dünyadakinden farksız, yürüyor, oturuyor, dikiliyorlardı. Çam ağacının tepesine çömelmiş, kabukları tuttukça yapış yapış elinde kalan gövdeye sımsıkı sarılmıştı, oradan bakınca şehrin batık semalarında salınan balıkları da seçmişti gözleri. Dayısı tekrar beline sarılıp aşağıya indirdiğinde elleri reçineden hâlâ yapış yapıştı, dayısı kum getirip reçineyi ovalayıp çıkarmıştı ustalıkla.

Kız daracık ve karanlık odada oturuyor, zaman zaman kalkmaya çalıştığında başı hemen tavana çarpıyor. Gözlerini iyice açmasına rağmen sığınağının duvarlarını bile seçmeyi başaramazken, karanlığın nerede bittiği bile anlaşılamazken, beynindeki hatıralar, evet onlar ne kadar canlı, göz alabildiğine, son menziline kadar rengârenk, dipdiri. Bulutlar, gökyüzü, yapraklar, meşenin yaprakları,

salkımsöğüdün zülüf misali inen yaprakları, ayak parmaklarının arasına dolan kara toprak, kurumuş çamların batan, acıtan iğneli yaprakları ve çimenler, kozalaklar, ağacın pul pul dökülen gövdesi, bulutlar, gökyüzü ve yapraklar, kum, toprak, su ve iskelenin tahtaları, bulutlar, gökyüzü ve güneşi yansıtan çarşaf gibi su, iskelenin altındaki gölgeli su, yüzdükten sonra kurumak için karnını sıcak tahtaların üstüne koyup uzanınca tahtaların arasından görünen su. Dayısı ülkeden ayrıldıktan sonra da büyükbabası onu iki yaz boyunca göle, yelkene götürmüştü. Büyükbabasının küçük, tek direkli teknesi kuşkusuz hâlâ köyün limanında duruyordur. Dört senedir kışlık kızağa çekili. Şimdi dışarıda gündüz mü, gece mi olduğunu bilmeden büyükbabasının uzattığı eli tutuyor, iskeleden teknenin kenarına basıyor ayağını, büyükbabasının palamarın düğümünü çözmesini seyrediyor, halat teknenin içine düşüyor.

Kızın saklandığı Nowolipie Sokağı'ndaki evin bütün pencereleri hâlâ ardına kadar açık. Birkaç gün öncesine kadar her yer nefes almaya çalışan insanlarla doluydu, şimdi ise tamamen sessiz. Odaları dolduran insanlar gittiler, aşağıda, sokakta da kimsenin ayak sesleri işitilmiyor, hiç kimse bir el arabası çekmiyor ardından, kimse konuşmuyor, bağırmıyor, ağlamıyor, rüzgâr bile artık esmez olmuş, çarpan bir pencere yok, kapı yok. Kız karanlık odada oturup dizlerini bazen sağa, bazen sola çevirirken, odanın ötesinde, evin içi de tümüyle sessizken ve sokağın ötesinde, aşağıdaki sokakta her şey sessizken ve aşağıdaki sokağın ötesinde, mahallenin bütün diğer sokakları da tümüyle suskunluğa bürünmüşken, eskiden işittiği tüm sesleri yeniden işitiyor teker teker: Yaprakların hışırtısını, sahile usulca vuran dalgaları, vapurun düdüğünü, suya inen küreklerin sesini, yandaki inşaatta çalışan ustaların çıkardığı takırtıları, rüzgârda doygun süzülen yelkeni. Do majörden sol majör ile uzaklaşılır, re majör, la majör, mi

majör, si majör, nihayet fa diyeze kadar çapraz çapraz sırayla git. Dur. Fa diyezden tekrar doya çok kısa bir adım kaldı artık. Bütün siyahlardan bütün beyazlara basmaya giden en kısa yol budur, ta ki çocuk oyuncağı do majör notalarına dönünceye değin, hep böyle çapraz çapraz gideceksin. Ludwig Dayısı Güney Afrika'ya gitmeden önce böyle anlatmıştı, Doris şimdi bu pürüzsüz sessizliğin ve boşluğun ortasında, her şeyin var olduğu bir zamandan kalan anılara çarpıyor başını.

Karşısındaki artık çok küçük bir mesafe. Ya saklandığı bu yerde açlıktan ölecek ya da bulunacak ve götürülecek. Onun kim olduğunu bilenlerin hiçbiri, burada saklandığını bilmiyor. Bu, mesafeyi kısaltan bir şey. Adım adım ulaştı bu noktaya, demek ki bu yolun bir başlangıcı vardı, nasıl şimdi ölümle arasındaki mesafe çok kısaysa, o başlangıç noktasında da hayatla arasında demek ki çok kısa bir aralık vardı. O zamanlar. Başlangıç noktası hayatın kendisiydi demek, tam ortasındaydı çemberin ve yine de, fark etmeden geçti öteki tarafa, yolun ilk bölümüne, ancak şimdi anladı yolun devamında neyin geldiğini. Salkımsöğüt büyüyüp saçlarıyla balıkları gıdıklamaya başlayınca hâlâ daha burada, kuzenlerinin yanında misafir olacaksın ve bu fidanı dikmeye yardım ettiğini hatırlayacaksın. O zamanlar hâlâ canlı ve sağlıklı mıydı? Ludwig Dayısı hep elinde kazmayla gölün kıyısında geliyor gözlerinin önüne. Nişanlısı Anna'yı düşününce, onu kucağına almadan önce söylediği, Hafiflet kendini! sözleri geliyor aklına. Sanki insan sadece düşünerek vücut ağırlığını azaltabilirmiş gibi. Büyükbabası giderken kendi imalathanesinden gelen havlulara kısa bir göz atıp plajdaki müştemilatın kapısını kilitlemiş, fakat ardından gelen için anahtarı kapının üzerinde bırakmıştı. Sonra o yaz ilk defa kızakta kalan küçük yelkenli geldi yine aklına. Sonbaharda annesiyle babası onu, artık sınıf arkadaşlarının, taşıdığı

Yahudi kanıyla alay etmelerine maruz kalmasın diye bir teyzenin yanına, Berlin'e gönderdiler. İki sene boyunca her pazar günü Hohenzollern Meydanı'ndaki kilisedeki ayinden sonra bu teyzenin evindeki mutfak penceresine oturup annesiyle babasına mektup yazdı. Pazartesiden cumartesiye kadar, zarftan ve pul masrafından tasarruf etmek için yazmıyordu. Berlin'in Moabit ilçesinde, Levetzow Sokağı'ndaki evlerinden alınıp götürülen büyükannesi ve büyükbabasıyla yediği son yemekte, teyze biber dolması pişirmişti. Bir kız arkadaşı yılbaşında ona içine pamuk ve mercimek koyduğu bir kâse hediye etti. Pamuğu ıslak tuttuğunda mercimeklerin içinden bir orman yeşeriyordu adeta. Ocaktaki yün toplama kampanyası esnasında bereleriyle büyük atkısının yanı sıra küçük atkısını da vermekte tereddüt etmişti çünkü soğukta onu başına türban gibi sarabiliyor, hiç olmazsa kulakları üşümüyordu, ama ya biri onu görürse? Brezilya seyahati ertelenip dururken okula eksi on iki derecede çizme yerine hafif pabuçlarla gitmişti, mahsus, Polonya'ya hazırlık yapmak için, orası kuşkusuz Berlin'den çok daha soğuk olacaktı. Annesi bir mektubunda, babasının yazdığı son mektubu bulaşıcı hastalık tehlikesi nedeniyle yakmasını tembih ediyordu. Kızın babasının cenazesine gidebilmesi için trene binmesine izin veren yasa, zamanında yetişmedi. Bir zamanlar dayısına ait olan ve dayısı gittikten sonra büyükannesi ve büyükbabasıyla beraber iki yaz geçirdiği o göl kenarındaki ev, tam Berlin'le Guben'in ortasındaydı. O, Ernst'le Elisabeth'in kızı Doris, on iki yaşında, Guben doğumlu, yolun bu noktasında hayatından yarı yarıya mı uzaklaşmıştı, daha mı fazla, yoksa daha mı az?

Şimdi çişi geldi ama bu küçücük odadan çıkamıyor, annesi işe giderken sıkı sıkı tembihledi. Annesi artık geri dönmeyecek çünkü evin bütün sakinleri gittiler, Nowolipie Sokağı'ndaki binanın tüm sakinleri de, evin ait oldu-

ğu mahalledeki herkes gitti. Burası artık büyük ihtimalle dikenli tellerle çevrildi çünkü her yer çok uzun zamandır sessiz. Ama bir cümle var elinde, işe yaradığı sürece ismi Doris onun, hâlâ yaşıyor: Doris, Ernst'le Elisabeth'in kızı, on iki yaşında, Guben doğumlu. Ayağa kalkıyor, başını saklandığı yerin tavanına çarpıyor ve çişini, üzerine oturduğu tahtalar ıslanmasın diye, kenara koyvermeye çalışıyor elinden geldiğince.

Sienna, Panska ve Twarda. Krochmalna, Chlodna, Grzybowska. Ogrodowa, Lezno ve kızın saklandığı Nowolipie, sonra Karmelicka, Gesia, Zamenhofa ve Mila. On iki yaşında ölürse erken yaşlanmış sayılabilir mi insan? Her şey hep daha azalmıştı, hep daha fazla eşyayı arkalarında bırakmak zorunda kalmışlardı, yoksa hayata dair ne varsa taşıyamayacak kadar kuvvetten düşmüş ihtiyarlar gibi alınmış mıydı ellerinden, sanki biri onları hafifletip hızla yaşlılığa geçmelerini beklermiş gibi. İki yün battaniye, kuştüyüne izin yok, beş günlük yiyecek içecek, kol saati, el çantası. Evrak ve belge yasak. Annesi bu şekilde girmişti gettonun kapısından içeri, elinden tutuyordu, şehrin adım attıkları kısmı da besbelli pek çok şeyini vermiş, hafifletilmişti. Burada ağaç yoktu, park hiç yoktu, nehir, dere, çay, o da yoktu, araba yoktu, elektrikli tramvay yoktu. Ve o kadar az sokak kalmıştı ki isimlerini art arda sıraladığında kısacık bir dua kadar sürmüyordu. Burada bir çocuk bile her yere yürüyerek ulaşabiliyordu. Son yaklaştıkça dünya küçülmüş, sürekli daha da küçülmüştü. Önce ufak getto boşaltılıp dağıtılmıştı, şimdi büyüğün güney kısmı sıradaydı ve tabii sonra da kalan her yer. Evde, parkenin üzerinde kaymaca oyunu oynadığında babası, dur, o kadar vahşi olma! diye seslenirdi eskiden, işte şimdi hakikaten vahşi bir çocuk olmuştu artık ama burada vahşi olmanın başka bir anlamı daha vardı: Bir başkasının yerine gönüllü yazılmamak, kafanı

sayılmak için gönüllü uzatmamak, ölmüş taklidi yapmak, yemeden içmeden hâlâ daha hayatta kalmaya çalışmak. Konuşmadığı, şarkı söylemediği, ayağa kalkamadığı ve oturduğunda dizlerini duvara çarptığı bu küçük sandık odasındaki kadar vahşi olmamıştı hiç. O, yani Doris, Ernst'le Elisabeth'in kızları, on iki yaşında, Guben doğumlu, vahşi bir çocuk, artık elini bile kaldırmaktan âciz, sağır ve kör bir ihtiyar.

Brezilya'da sana güneşten korunmak için bir şapka alırız, demişti babası. Brezilya'da da göl var mı? Hem de buradakinden iki kat büyük. Ya piyano? Onu sığdıramayız, demişti babası ve yazı masasının, iç çamaşırı ve giysi bavullarının, şiltelerle beraber yatağının ve kitaplarının konduğu konteynerin kapısını kapatıp kilitlemişti. O konteyner kuşkusuz Guben'deki bir nakliye şirketinin avlusunda hâlâ bekliyordu ama ne kadar geride kaldı bu hatıra da, sanki yatağı Brezilya'dan geri gelse artık kısa gelecek, gömlekleri, çorapları, etekleri ve bluzları birkaç numara ufak. Brezilya'ya taşınırken her şey konteynere doldurulunca Guben'deki daire boşalmıştı, sonra kızı Berlin'e yollamışlardı ve pazar mektuplarını gönderdiği annesiyle babasının adresi Guben'in kırık dökük muhitlerinden hep daha düşük bir mahalleye taşınmıştı. Ama ülkeyi terk etme umudu vardı, bu umut yaşadıkça tüm eşyalarını toplayıp, hatıralarının altından halıyı bizzat çekip almak zorunda kaldıklarına o kadar üzülmemişlerdi. Babası otoban inşaatında zorunlu çalışmak üzere amele taburuna çağrıldığında tropik iklime müsait yeni buzdolabı hâlâ konteynerin içinde, nakliye şirketinin avlusunda bekliyordu. Guben'deki günlük hayatlarını paketleyip bir zifiri karanlığın içine yerleştirmenin aslında kendi paketlenişlerinin bir provası ve her ikisinin de dönüşü olmayan bir yol olduğunu ancak babasının ölüm haberini aldıklarında anlamışlardı.

O zamandan beri aynı kalan ve kızın şu kapkaranlık

yerde otururken bile çok iyi hatırladığı, çünkü hakikaten hiç değişmeyen tek mekân, Ludwig Dayısının arsasıdır. Belki de bu yüzden, orada geçirdiği birkaç hafta sonuyla iki yaz bu kadar net gözlerinin önünde. Ludwig Dayı'nın arsasında hâlâ daha ağaçtan ağaca atlayabiliyor, çalıların arkasına saklanıyor, göle bakabiliyor çünkü gölün orada olduğundan emin. Bu dünyada bildik ve yerinde kalmış tek bir şeyin varlığı bile ona, gurbette olmadığı duygusunu vermeye yetiyor.

Birkaç hafta önce, tam annesinin karaborsada kol saatini satmak için Gesia'ya gittiği o haziran gününde, Karmelicka Sokağı'ndaki bir seyyar satıcıda annesinin uzun zamandır okumaktan men ettiği bir kitabı keşfetmişti, *Aziz Gunther ya da Haymatlos* isimli bir roman, o gün Karmelicka Sokağı'nın ortasında dikilip karambolde zar zor ayakta dururken kitabın sayfalarını karıştırmış, okumuş, tezgâhın sahibinin onu kitabı bedava okumaktan men edemeyecek kadar kuvvetten düştüğüne şükretmişti, işte tam o gün Guben'deki bütün eşyaları Herr Carl Pflüger ve yardımcısı, Kriminal Polis Komiseri Pauschel tarafından annesiyle babasının Brezilya için konteynere yerleştirdiği sıranın tam tersinden bir bir dışarı çıkarılmış ve açık artırmayla satış için hazırlanmıştı oysa ki. Kitabı satın alacak parası olmadığından ve okudukça aklına etli biber dolması veya elma püreli krep veya sade, yalın bir tuzlu tereyağlı ekmek dilimi düşmediği için Karmelicka Sokağı'nda dikilip oracıkta uzun uzun kitap okuduğu o haziran gününde, yani Varşova'ya geldikten yaklaşık iki ay sonra, Guben'deki çocuk yatağı hiç haberi olmadan açık artırmada 48 sıra numarasıyla Yenişehir Sokağı'nda oturan Bayan Warnitschek'e 20 mark'a gitmişti, 119 sıra numaralı kakao cezvesi oturdukları evin hemen birkaç bina ötesine, Eski Postane Caddesi 42 numaradan Bay Schulz'a ve babasının akordeonu 133

sıra numarasıyla 36 mark'a Tuz Pazarı Sokak 6 numaradaki Bay Moosmann'a gitmişti. Sokağa çıkma yasağı başlamadan hemen önce mahallesine döndüğü o günün akşamında, 1942 senesinin o en uzun günlerinden birinin akşamında, yaz başına özgü latif bir rüzgâr ölülerin bedenlerini örten gazeteleri havalandırıp uçururken ve etrafa çürüme kokusu yayılırken, göğün henüz kararmadığı o aydınlık akşamda cesetlere takılıp düşmemek için âdet edindiği gibi sokakta kavisler çizerek eve dönerken, bütün diğer akşamlardaki gibi o günün akşamında da evlerin girişleri anne babasız kalmış çocukların ağlama sesleriyle yankılanırken, annesi önüne kol saatiyle değiştokuş ettiği ve büyük ihtimalle hayatında yiyeceği son patatesleri koyarken, işte o akşam Ernst, Elisabeth ve Doris'in bütün yatak çarşafları çoktan 177 ile 185 arasındaki sıra numaralarıyla çifter çifter 8 mark 40 fenik ile 8 mark 70 fenik arası fiyatlara satılmış, Wittger, Schulz, Müller, Seiler, Langmann ve Brühl, Klemker, Fröhlich ve Wulf soyisimli ailelerin çamaşır dolaplarına, tabii itinayla katlanarak, tertemiz yerleştirilmişti.

Hani bir gün köydeki oğlan iskeleye getirmeye çalıştığı yelkenli kıyıya varmaya azıcık kala devrildiğinde içi herhalde burası gibi zifiri karanlık olmuştu. Oğlanı köye dönmeden yukarıda, kumluk yolun oradaki böğürtlenlere götürmüştü. Çocuk da ona yüzme öğreterek mukabele etmişti. Suyun sığ olduğu kıyı yakınlarında yüzerken ayakları dibi yalıyordu, o gün ilk kez suyun vücudunu taşıdığını hissetmişti. O yaz komşu teyze de ona yengeç tutmayı öğretmişti. Ama, var mıydı gerçekten yengeçler, göl, böğürtlen veren o bodur ağaçlar? Onu göremediği halde, o oğlan da hâlâ orada mıydı, var mıydı? Dünyada kendinden başka kimse kalmış mıydı? Nicedir aklına gelmeyen bir şeyi kavrıyor bir anda: Onun burada olduğunu

bilen hiç kimse kalmadıysa ve eğer o da yakında yok olacaksa, bu dünyayı tanıyan hiç kimse kalacak mı?

Saklandığı eski evin zemininin düz olmadığını fark etmedi. Etraf bir şey görmesine izin vermeyecek kadar karanlık olduğu için, saklandığı odanın kapısının altından dışarıya ince bir sıvının sızdığını, kendine bir yol bulup Varşova'nın terk edilmiş Nowolipie Sokağı'ndaki terk edilmiş evin terk edilmiş mutfağına doğru aktığını göremedi. Sahipsiz Gayrimenkullere Değer Biçme Ekibi, Alman bir asker komutasında evi devraldığında sızıntı mutfak zemininde küçük bir göl oluşturmuştu bile.

Şimdi Zamenhofa Caddesi'ni kuzeye doğru son bir kez daha kat edecek. Güneş sırtında. Yanında başkaları da var, tanımıyor onları, artık bütün mutlu tesadüfler tükenmiş, nihayet artık hepsi ebediyen eve dönüyorlar. Yürüyüş kolunun ada ada, parsel parsel kestiği boş sokaklarda, binaların gölgesinde, parke taşların üzerinde bu yoldan daha önce geçenlerin kırık dökük masaları ve yatakları duruyor. Getto hiçbir zaman fazla büyük değildi. Kız arkasında neyi bıraktığını çok iyi biliyor. Bir avuç sokağın adını saymak, kısa bir dua okumak kadar vakit almıyor.

Boksör Schmeling bir gün omuzlarında bir ağaç gövdesiyle komşu kaplıcadaki yazlığından köydeki kumsalın çimenlerine kadarki tüm mesafeyi yürüyerek kat etmiş. Köydeki oğlana bakılırsa, kol kaslarını böyle çalıştırıyormuş. İnanmıyorum, demişti kız, oğlan inan bana, demişti, gözlerimle gördüm Schmeling'in köye nasıl girdiğini. Schmeling sonra ağaç gövdesini plajda sırtından kâğıt parçasıymış gibi fırlatıp atmış, şöyle bir gerinip suya dalmış ve gözden kaybolduncaya kadar açılmış. Köylülerden biri, imdat, bizim Schmeling boğuluyor! diye bağırmış. Oğlan buna hemen inanıvermiş, köylüye arkasından yüzüp boksörü kurtarması için yalvarıp yakarmış. Halbuki hepsi bir şakadan ibaretmiş.

İki saat kadar süren yolculuk esnasında vagonun içindeki yüz yirmi kişiden aşağı yukarı otuzu havasızlıktan boğularak ölüyor. Ana babasız bir çocuk olduğu için o, artık yürüyemeyen birkaç ihtiyarla ve yolda aklını kaybeden bir-iki kişiyle beraber düzenin pürüzsüz işleyişine engel olduğu için daha perondayken kenara, dağ gibi yığılmış giysilerin yanına itiliyor, Üryantepe geliyor aklına, bahçıvandan gölün içindeki sığlığın adını ilk işittiğinde yüzüne yayılan kendi gülümsemesi bir anı olarak gözlerinin önünde, capcanlı. Üzerine iki dakika boyunca aynı gölde yağmurdan hemen önceki gibi hafif bulutlu, beyazımsı bir gökyüzü uzanıyor, iki dakika boyunca o çok iyi tanıdığı çam kokusunu çekiyor burun deliklerinden içeri, yalnız çitler çok yüksek, göremiyor çamların kendisini. Hakikaten eve dönmüş olabilir mi? İki dakika boyunca ayakkabılarının altındaki kumu hissediyor, içindeki minik çakmaktaşlarını, kuvars ve granit çakılları. Ta ki pabuçlarını ebediyen çıkarıp kurşuna dizilmek üzere ahşap bir setin üstüne çıkıncaya değin.

Gözlerin açıkken suya dalmaktan güzel şey yok. Biraz önce gölde yüzmeye inen annesiyle babasının sudaki bacaklarının yanına kadar dalmak. Sonra onların sığ sularda zorlukla yürüyerek sahile çıkışlarını seyretmek. Ne güzel onları gıdıklamak. Çocuklarını sevindirmek için neşeyle çığlık atmalarını işitmek. Suyun içinden, boğuk boğuk.

Kız üç sene boyunca piyano çalmayı öğrenmişti ama şimdi, ölü bedeni çukurun içine kayarken piyano kelimesini ondan çekip geri alıyor insanlar, kızın barfikste bütün sınıf arkadaşlarından daha becerikli yaptığı geri saltolar ve bir yüzücünün ustalıkla yaptığı tüm hareketler geri alınıyor ondan, yengeçlere yaptığı hamleler geri alınıyor, yelken yaparken öğrendiği küçük düğümler, hepsi namevcut sınıfına alınıyor ve nihayet, en sonunda kızın ismi de geri çekiliyor çünkü artık hiç kimse onu adıyla çağırmayacak: Doris.

Bahçıvan

Kış gelince bahçıvan önceki yıllarda toplayıp istiflediği odunları el arabasıyla yukarıya, eve taşıyor ve ev sahibesiyle yeğeni için sobayı yakıyor. Elma ve armut ağaçlarını buduyor. İlkbaharda ev sahibesi Ruslardan korumak için değerli ne varsa her şeyini sandıkların içine koyunca, onları dışarı taşımakta yardım ediyor. Kadın sandıkları Üryantepe mevkisindeki sığlığa bırakmak üzere sandalla göle açılmak istediğinde kürek ve ıskarmozları getiriyor. Ruslar gelince bahçeye iki yüz kadar, evin önündeki ufak çimenliğe yetmiş civarında ve yolun sağındaki büyücek çimenliğe de takriben yüz otuz at bağlıyorlar. Atlar nallarıyla yeni yeni çözülen toprağı eşeliyorlar mütemadiyen, bir günde her taraf bataklığa dönüyor, hayvanlar ne bulurlarsa yem niyetine mideye indiriyorlar: Altın çamın taze yapraklarını ve çiçeklerini, bodur çamların genç filizlerini, fındıkla leylağın tomurcuklarını. Ruslar evdeki bütün bal stoklarına el koyuyor. O günlerde patates böceği Kızıl Ordu'nun marş istikametine ters yöndeki bir hareketle Sovyetler Birliği'ne ulaşmış, Almanların talan etmediği patates tarlalarını yiyip bitirmekle meşguldür.

Kızıl Ordu'nun Genç Askeri

Gece on iki at daha getirdiler. Toplam iki yüzü aşkın hayvan bahçede tıksırıp eşelenerek bekliyor şimdi. Kızıl Ordu'nun genç askeri atların arasında, çatısı mehtapsız bir gökyüzünden oluşan ahırın içinden geçercesine yürüyor. Geceleyin kesif hayvan kokusu bahçeyi duvarlardan veya kilitli bir kapıdan çok daha iyi koruyor. Ağaçlar kapkara, çalılar karanlık, nalların ezip geçtiği otlar simsiyah, deli siyah hayvanların bedenleri. Delikanlı onları o kadar iyi tanıyor ki, körü körüne, sadece atları yoklayarak bulabilir evin yolunu. Adamlarını orada burada saklanmış sığır var mı diye bakmaları için gönderdi. Ev adamların dışkılarından leş gibi kokuyor. Mola verdikleri ev ne kadar zenginse, o kadar çok sıçıyorlar içine, sanki adalet ancak böyle yerini buluyor. Karşılıklı tezahürat altında yerdeki parlak karolara sıçtılar, boyalı kapıya işediler, sobanın arkasına kustular. Onun için kendisi bu ufak evin yukarı katına, küçük ve balkonlu bir odaya yerleşti. O balkondan aşağı işiyor ve bahçeye sıçıyor, nedeni, bu işleri yaparken yalnız kalmayı tercih etmesi. Alman topraklarına bu kadar derin girdiklerinden beri kabardı askerlerin öfkesi, savaşı artık vücutlarıyla veriyorlar. Almanların evlerine girdikçe kafalarında acı bir soru şekillendi: Her şeyleri varken neden oturdukları yerde kalmadı bu adamlar?

Kızıl Ordu'nun genç subayı yaşlı askerlerin işine ortak olmaktan kaçınıyor ama savaşta hiç geri durmadı. Onun içindir ki cildi hâlâ bir çocuğunki kadar pırıl pırıl ve badem kokarken binbaşı rütbesine sahip. Annesi, babası ve kız kardeşleri Almanlar tarafından öldürüldükten sonra on beş yaşında gönüllü yazıldı orduya. Ocaktan baba evine dönünce ilk kız kardeşini buldu. Daha dört yaşındaydı. Yüzü yukarı dönük, kuyuda yüzüyordu. Daha bir önceki gece onunla aynı şilteye, yan yana uzanmış, nefes alıp vermişti. O andan itibaren cephenin en önündeydi artık, düşmanı vatan topraklarından kovmak emeli bir gün fark etmeden işgale dönüştü, vatan savunusu bir gün, başka koşullarda asla ayak basmayacağı yabancı topraklarda çılgın bir debelenmeye. Fiziki varlığının çok ötesinde, çocuk bedeninin dışında bir kuvvet onu, yerden tek hamlede koparılıp var güçle havaya fırlatılan ve yere düşmeden devasa bir kavis çizen bir ayrıkotu gibi tetikliyordu. Hedef Almanları haritada hep daha geri püskürtmekti, ülkelerinin de ötesine, Isviçre'ye, Avusturya'ya, İtalya'ya geri püskürtmek, Akdeniz'e kadar, Atlantik Okyanusu'na kadar, batmak onlarla, giderek daha fazla batmak, hep ileri, ileriye, düşmanın hareketi kendi hareketinden ayırt edilemez olup aynı sessizliğin içinde boğulana kadar yürümek, savaşmak, işgal etmek. Küçük kız kardeşi herhalde evden çıkıp koşmuş ve öyle yakalanmıştı Almanlara. Babası, annesi ve ablası evin içinde yanarak can vermişlerdi. Annesinin elleri, göğüsleri ve gözleri kendi evinin içinde yanmıştı.

Şimdi uyuduğu yatağın etrafındaki duvar yarıya kadar pembe ipekle kaplanmış. Bu ipeğin arkasında, duvara büyük delikler açılıp kapakla kapatılmışlar, dört köşeli bir anahtarla açılıyor kilitleri, dolaplarda birkaç gündür üzerinde uyuduğu çarşaflar var. Nevresimler nane ve

kâfur kokuyor, yatağın karşısındaki sığ gömme dolapta bulduğu bej sabahlık da öyle. Bu sığ dolabın sağında ve solunda ahşap sütunlar var, dolap bir kapı gibi duvara gömülmüş, pirinç bir kolla açılıyor, kapağın iç tarafında adam boyunda bir ayna. Kızıl Ordu'nun genç askeri odaya yerleştiğinde, kapıyı arkasında ne olduğuna bakmak için açmış, sabahlığı orada asılı görmüş ve neden bilinmez, kumaşı elleyip burnuna götürerek koklamıştı, nane ve kâfur kokuyordu. Ayna eşkalini sessizce yansıtmıştı, Rus tıraşlı kısa saçlarından vatanından buraya kadar yayan geldiği için tabanları ip gibi incelmiş çizmelerine kadar her şey Alman aynasına yansımıştı. Delikanlı sığ gömme dolabın kapağını kapatmıştı sonra. O zamandan beri bazen odada yalnız kalınca karşısındaki dolabın başına gidiyor, neden bilinmez, açıyor kapağını ve yüzünü, aynadaki aksine hiç aldırmadan bej renkli kumaşa bastırıyor, sonra kapıyı kapatıp yatağa uzanıyor. O gece de kaygan, parlak kumaşa uzanıyor, yüzüne doğru çekip parmaklarının arasında gezdiriyor, iki pürüzlü, mat yüzü birbirine sürtüyor, naneyle kâfur kokusunu derin derin içine çektikten sonra dolabı kapatıp yatağa uzanıyor, her tarafta pembe ipek duvarlar, balkon kapısı karanlığa açılmış, aşağıda atlar sessizce kişniyor, eşeleniyorlar, yıldızlara uzanan devasa, mahzun ahırlarında, nefes nefeseler.

Ama bu gece bir ses daha var, tavan arasına yuvalanmış gelinciklerin çıkardığı türden bir hışırtı, dün bir tane yakaladı, postu şimdi ufak balkonun parmaklıklarında asılı, kuruyor, işte, duvarın arkasında bir hışırtı daha, sığ gömme dolaptan geliyor, belli. Genç Kızıl Ordu subayı her tarafı kapalı, sığ bir duvar dolabının içinde gelinciğin ne işi olduğunu düşünmeye bile fırsat bulamadan sıçrıyor yerinden. Açıyor kapıyı ve sabahlığın asılı durduğu hazne birden sessizleşiyor. Geri çekilip sığ bölmeyi yukarıdan aşağı teftiş etmeyi ancak şimdi akıl ediyor,

sağlı sollu yerleştirilmiş ahşap sütunlara göz gezdiriyor, ancak şimdi görüyor tam yere basmadıklarını, eğiliyor, sütunları zeminden ayıran birkaç milimetrelik boşlukta küçücük, ahşaba neredeyse tamamen gömülmüş bilyelerin yuvarlak hatlarını seçiyor. Ufak gömme dolabın tam önündeki yumuşak mantar zeminde yarım daire şeklindeki izler de ancak şimdi gözüne çarpıyor, oysa aynalı kapı her zaman kolay açılıyordu. Bütün bunları aklından geçirip kavradığı o bir saniyeden artakalan saliselerde anlıyor ki, haznenin arkasında birisi nefes almaktadır, bütün düşüncelerini bilmekte ve artık sadece bu çok, çok uzun saniyenin bitmesini beklemektedir.

Revolverini kavrıyor, aynalı kapağı yavaşça kapatıyor ve derken metal kolu her zamanki gibi çevirmeden, asılıp çekiyor. Tam tahmin ettiği gibi ahşap sütunlardan biri lambri yuvasından kurtuluyor, sığ gömme dolap sanki ahşap bir kitabın sayfasını çevirmiş gibi, güçlü bir hamleyle peşinden geliyor. Delikanlı o zamana kadar gizli kalmış derin gardıroba bakıyor, yan yana, sık asılı ceketler, elbiseler, mantolar, gömlekler ve bluzlar görüyor, yukarılarındaki bölmede kazaklar, fularlar ve şapkalar var. Kapının sağ tarafındaki askılık ve raflar karanlığa uzanıyorlar. Hışırtı da tam oradan geliyor ama Kızıl Ordu subayının gözü hiçbir şey seçemiyor. Yalnız kesif bir idrar ve dışkı kokusu çarpıyor burnuna. Elbiselerin altında pisliğin biriktiği lazımlığı görüyor. Kimisi korkudan sıçar altına, ötekisi saklandığı yerden çıkamadığı için ve bazısı da öfkeden, diye düşünüyor, bütün hepsini toplarsan adına savaş diyorlar. Almanlar ne çok şey saklamışlar, diye düşünüyor, yatak çarşaflarıyla nevresimleri bile dolaplara kaldırmış bunlar, kaloriferleri kafesli ahşap panoların ardına gizlemişler. Savaşın geri tepip suratlarına çarpacağını hesaba katmamışlar ki, hepsini yalnız

kendi gözlerinden saklamışlar. Ama şimdi her şey bir bir çıkarılıyor ortaya: Giysiler, mücevherler, bisikletler, sığır, davar, at, avrat. Şimdi dünya âlem görüyor hepsini, kendileri de bakıp görmek zorunda kalıyorlar. Her şey gün ışığına çıkıyor ve kullanılıyor, yaşayanlar yıkanmıyorlar artık ve harabelerin altında kalanlar çürüyüp kokmaya başlıyor.

Kızıl Ordu subayı kendine elbiselerin arasında, karanlığa yönelttiği tabancasıyla bir yol açıyor, nihayet bir vücuda çarpıyor silah, yakalamak için elini uzatınca karşısındaki beden sessiz bir direnişe geçiyor. Savaştan önce daha çocuktu Kızıl Ordu subayı, savaş sırasında ise kadınları kullanmaya karşı hiçbir ilgi duymadı ama şimdi karşısındaki vücut kıvranmaya devam ettiği için onu iki eliyle daha rahat kavramak üzere silahını cebine sokuyor, kavramak, tutabilmek için çok uğraşıyor ve kavradığı, tutmaya çabaladığı için yaklaşmak zorunda kalıyor iyice ona, daha ne yaptığını düşünmeye bile fırsat bulamadan elleri karanlığın içinde bir kadının sıcak göğüslerine dokunuyor, hâlâ çırpınıyor kadın, direndikçe onu kendine çekiyor, saçlarını hissediyor şimdi yüzünde, nihayet yakalayıp dolabın en dibine bastırdığında ve kadın kolunu ısırdığında, kollarını tutup sırtına kıvırdığında burnuna hafif bir nane ve kâfur kokusu geliyor, insanın yatağa serilmeden atlatamadığı hastalıkların kokusu, olgunluğun, huzurun kokusu.

Sakinleşiyor. Göremediği dudakları öpmeye başlıyor ki daha hiç kimseyi dudaklarından öpmemiştir, büyük ihtimalle bir Alman'a ait olan ağzı öpmeye başlıyor, dolgun, belki biraz da geçkin dudakları ama bunu ayırt edecek durumda değil ki, hiç kimseyi öpmedi ki daha önce hayatında. Kadının kollarını serbest bırakıp başını okşuyor, o da direnmiyor artık, çırpınmıyor ama ağlamaya başladığını işitiyor erkek, teselli etmek istercesine

okşuyor kadının başını, adamlarının benzer durumlarda ne yaptığını çok kere gözlemiş olmasına rağmen ne yapacağını bilmiyor. Anne, diyor, ne söylediğini bilmeden, o kadar karanlık ki insan kendi sözlerini bile göremiyor, birden itiyor kadın onu geriye, ayağı takılıyor, düşüyor erkek yere, kadın tekmeliyor, erkek baştan kavramaya çalışıyor vücudunu, dizleri geliyor eline, kadın birden duruyor ve elbisesini yavaşça yukarı çekiyor, erkek alnını kadının karnına yaslıyor, elbisesinin altında çıplak gibi, kıvırcık kıllarından yayılan hayat kokusunu içine çekiyor. Kadın bir-iki kelime sarf ediyor ama bu mahzende onun sözleri de görünmüyor. Belki de savaş, cephelerin ortadan kalkması demektir çünkü kadın erkeğin başını şimdi, belki de sadece silahlı bir asker olduğunu bildiği için ve direnmemek daha akıllıca olduğundan, bacaklarının arasına çekerken yönetim kadına geçiyor, evet, belki de savaş hep birinin ötekinden korktuğu için ipleri kendi eline almaya çalışması demektir ve sonra tersi ve böyle sürüp gider. Ve şimdi genç asker belki de yalnız kadından korktuğu için dilini kıvırcık kılların arasına sokuyor, ağzına gelen tat demir tadı, erkeğin yüzüne önce usulca, derken kuvvetle sıcak bir sıvı boşalıyor, kadının yüzüne işediğini düşünüyor, adamlarının aşağıda, evin holündeki boyalı kapıya işedikleri gibi işiyor kadın suratına işte, demek ki hâlâ savaşıyor, bir dakika, yoksa sevişmeyle mi alakalı, bilmiyor asker, ikisi de birbirine çok benzemiyor mu, şimdi yönetme sırasının onda olması gerekirken hâlâ daha kadının önünde diz çökmüş duruyor. Ve bütün bu ıslaklığın içinde gözyaşları süzülüyor birden yanaklarından aşağı. Alman dolabında gözünden gelen yaşlarla içinde boğulduğu büyük nehrin sıcaklığı aynı. Yönetimi ele almak yerine kadının ayakucunda, dizlerinin üzerinde kalakalıyor, basbayağı hıçkırıyor ve zaaf, kadını anlaşılan şiddetten bile kolay silahsızlandırıyor.

Çünkü kadın onu yukarı çekiyor, yüzünü içine yattıkları elbiselerden biriyle kuruluyor ve mırıldanarak bir şeyler söylüyor. Neredeyse poposuna hafif bir şaplak indirip, küçük oğlunu okula yollayan bir anne gibi, dolaptan dışarı postalayacak.

Hayır. Onun vatanında böyle şeyler olmaz. Çocukluğu, vatan topraklarını terk ettiği anda bitti sanki. Onun vatanında kız çocukları okula giderken saçlarını iki taraflı örer veya kocaman kırmızı kurdelelerle atkuyruğu yaparlar, boyunlarına ise üçgen bir eşarp bağlarlar. Yürürken başlarını öyle dik tutarlar ki, burada, Almanya'da daha hiçbir kadında görmedi o edayı, sanki omuzlarındaki bütün yüklerden kurtulmuş gibi vakur yürürler. Kızlar ılık yaz akşamlarında burunları böyle havada, çıkıp tarlanın yanına kadar gelirler, iki-üç kız kol kola girmiştir, aralarında sohbet edip ıhlamura yaslanmış bekleyen oğlanları görünce gülerler, gülüp geçerler böyle nazlı nazlı önlerinden. Kırlangıçlar havalanır. Oğlanlar ıhlamurun etrafında otururlar. Ayakta dikilirler. Bazen, çok nadiren, kızları eve dönerken bir sohbetin içine çekmeyi başarırlar. Sadece bir keresinde kızlardan biri oğlanın davetini kabul edip ıhlamurun altındaki banka oturmuştu, oğlanlar hemen ayağa fırlamışlardı, fazla zayıf, fazla sakardılar, şeftali tenli kız orada beş dakika kadar oturup onlarla dalgasını geçerken birbirlerini itekleyip dürtüklemişlerdi anlamsızca. Almanya'daki gibi kendini sokakta veya evde açıkça hizmete sunan kadınları vatanında hiç görmedi, açık saçık fotoğraf da, gazete de. Adamları iki veya üç şehir geride, Almanlara ait, vitrin camları patlamış ve duvarları bombalanmış bir fotoğraf atölyesini yağmalarken, gözü yerdeki buruşuk bir resme takılmıştı, çıplak bir kadının başka bir çıplak kadını kırbaçla tehdit ettiği bir fotoğraf. Resimle onun vatanındaki kasabanın belediyesini süsleyen mozaikler arasında,

Rusya'yı Almanya'dan ayıran dağlar kadar mesafe vardı. O mozaiklerdeki kadınlar kucaklarında çiçek demetleri taşırdı, üniversiteli genç kızlar laboratuvarda cam tüplerle umut dolu deneyler yapar, anneler bellerine neşe içinde çocuklarını dolardı. Bir kızın yıkanmadan önce saçındaki örgüleri çözüşünü seyretmek, zülfünün göğsüne düşmesini izlemek âşık olmaya yeterdi. Kırbaçlı kadınlar yıkılıp harap olmuş ve yağmalanmış fotoğraf atölyesine yakışırdı, ayaklar altına alınıp parçalanmış, yırtılmış ve yıpranmış bir ülkenin bağrında son ve kötücül bir zevkle geride kalan her şeyi yıkıp yok etmek için kırbaçlıyorlardı birbirlerini. Adamları bu ve benzer resimleri toplayıp almışlardı, şimdi üniformalarının iç ceplerinde taşıyorlardı, karılarının, çocuklarının fotoğraflarıyla yanak yanağa. Ona okulda, insanlığın mutlu geleceğinin tohumlarının Sovyetler Birliği'nde atıldığını öğretmişlerdi. Ama şimdi bu Almanya seferinde Sovyet erkeklerinin yakasına tanımadıkları bir geçmiş hayat yapışıyor, onları çekip gelecekteki gurbetin içine atıyordu. Polonya'nın daha savaş başlarken fiilen ortadan kalktığı düşünülürse, Rusya'yla Almanya artık aynı sınırı paylaşacaktı.

Kadın sessizliğin içinden yine atağa geçiyor, tam ortasına saldırıyor erkeğin, o kadar çok hayal kurma, derdi annesi, pantolonunun içinden aletini kavrıyor ve oğlanı yere bastırıyor, çok daha kuvvetli kadın, üzerine atlıyor şimdi, burada siper yok, ona siper mi olmak istiyor bu kısrak, tecrübeli ellerle pantolonunu çekip açıyor ve üzerine dikiliyor, alıştırıyor onu, süvariyi kendine, boğazına yapışıp küfürlü laflara boğuyor onu, erkek artık direnmiyor, mademki istiyor kadın, dikenini saplıyor etine, kadın erkeğin ağzını eliyle kapatıyor ve yüzüne tükürüyor, sürtünüyor ona, itiyor erkek, kadın bluzunu açıyor bir hamlede, göğüslerini erkeğin yüzüne çarpıyor, erkek kendi iniltilerini işitiyor, Rusça hayır diyen sesini duyu-

yor, kadın evet diyor, o anda acımadan bastırıyor kısrağa, zafer yenilgiye dönüşüyor, yenilgi zafere, ter ve halkların sıvıları fışkırıyor, fışkırıyor, hayat son zerresine kadar bedenlerinden akıp çıkana dek. Son inilti bütün dillerde aynıdır. İşte ölüm nihayet geldi dize, gençlik de, yaşlılık da bitti, geçmişi ve geleceği unutmak gerek, ne gam, artık geriye bir şey kalmadı, hiçbir şey, hiçbir şey yok, yalnız ağızlarının arasında gidip gelen yorgun nefes var. Kızıl Ordu subayı karanlıkta seçemediği kadına başının üstünden sarkan yazlık elbiseler gibi koyveriyor kendini. Bu kadın veya başka bir kadın, geçen yaz bu elbiseleri giyerken hepimiz barış içinde yaşıyorduk.

Aslında sadece bir dolabın kapağını açmıştı. Şimdi tekrar kapatıyor. Dışarıda adamları koşturuyor, keşiften yeni dönmüşler. Atların yanında, bahçede birbirlerine seslendiklerini ve konuştuklarını işitiyor, derken bağrış çağrış ve konuşma sesleri evin içine giriyor, onu çağırıyorlar, geliyorum! diyor, merdivenleri iniyor, adamlarının sobanın karşısındaki bankın üzerinde gerindiğini görüyor, uzun masada yağlanmış bir kesekâğıdının üstünde ringa balıkları ve ekmek var, biri yanına bir şişe votka ekliyor tam o sırada. At falan kalmamış dışarıda diyorlar, onun yerine ormanda birkaç Alman üniforması bulduk, yaprakların altında, saklamayı beceremişler. Almanlar sırra kadem basmış. İçlerinden biri Almanların paltolarından birini deniyor üzerine. Fena değilmiş, diyor, uydu. Sovyet paltosu yerde yatıyor, eprimiş, paramparça olmuş. Ben de, diyor bir başkası ve soyunmaya başlıyor. Ben bugün burada, aşağıda yatacağım, diyor genç binbaşı. Ne o, diyor yaşlıca askerlerden biri, tek başına kaldın diye korktun galiba, gülüyor ve sesleniyor: Haydi, şu banktaki minderleri verin ona! Adamlardan ikisi bir minderi asılı olduğu ufak pirinç kancalardan kurtarıyor, ortaya bankın arkalığı çıkıyor, baştan başa deriyle kap-

lanmış, herkes zafer naraları atıyor. Benim yeni deri çizmelerim yahu, diye haykıran adamlardan biri bıçağına davranıyor. Bir dakika, diyor genç binbaşı, çizmeler benim. Masayı kenara çekip Alman paltosunu giyen adama minderi atıyor, ötekinin elinden bıçağı alıyor. Kabak hep bizim başımıza patlar, diyor beriki, sırıtıyor, çünkü binbaşıdan çok daha uzun boylu ve kuvvetli. Herkes onlara bakıyor, ötekiler de sırıtıyor ve binbaşının deriyi daha iyi kesebilmek için dizlerini bankın üzerine koymasını seyrediyorlar. İki minder daha var, ikisini de yerlerinden çıkarıp ötekilere atıyor, deriyi kare kare kesip çıkarıyor, on iki kuvvetli darbe, kararlı çalışıyor ama oburca değil, adeta bir yaralıyı kurtarmak için son ameliyatı yapar gibi. Bu arada adamlarından ikisi son Alman paltosu için kavgaya tutuşuyorlar. Bir başkası geğiriyor. Biri sobanın önündeki başka bir bankın üzerine uzanıp gözlerini kapatıyor ve, evdeki gibi! diyor. Dışarıda hava neredeyse aydınlanırken tanın kızıllığı renkli buzlu camlar yüzünden yeşilimsi bir solgunlukta sızıyor evin içine. İki saat uyku, sonra atlar hazırlanacak, öğlen yola devam, diyor binbaşı. Kare biçimindeki deri parçalarını üst üste koyup rulo yapıyor ve minderlerin üzerine uzanırken yastık niyetine başının altına koyuyor.

Sabah, ötekiler atları bahçeden kum patikaya doğru çıkarırken yarım ekmek alıp yukarıki odaya çıkıyor. Gelinciğin postunu balkon demirlerinden alıp omzuna atıyor, duvardaki dolabın başına gidiyor, sahte sütunlardan birini sıkıca kavrayıp kendine doğru çekince açılıyor dolap. İçeri bakmadan kuru ekmek kıyısını karanlığın içine fırlatıyor, kapağı kapatıp odadan çıkıyor. Omuzlarındaki ham kürk parçasıyla ve paltosunun cebindeki deri rulosuyla bir avcıya benziyor. Vatanında, köyünde de böyle bir adam vardı, ormanda yaşamaya o kadar alışmıştı ki sadece ganimetini satmaya veya silah ve cephaneyle de-

ğiştokuş etmeye inerdi insanların arasına. Adam insanların yanında değil, er geç ganimetine dönüşecek olan hayvanların yanında kendini evinde hissediyordu artık. Bazen uzun süre gözükmez, sonra aniden yine ortaya çıkardı, hiç kimse hayatta olup olmadığını bilmezdi. Şimdi o köy artık yok. Avcı ise herhalde hâlâ daha ormanda sürtüyor. Vatan ormanında. Belki çoktan hayvanların yanına uzanıp nihayet kendi ganimetine dönüşerek telef olmuştur.

Bahçıvan

Ruslar gittikten sonra bahçıvan, belki ikinci kere filiz verirler diye buduyor fidanlarla çalıları. Küçük ve büyük çimenlikteki toprağı tersyüz ediyor ve kırkar santim arayla patates ekiyor. Patates bitkisi çok su içer. Bahçıvan evin sahibesine atölyeden kürekleri ve ıskarmozları getiriyor ve Üryantepe sığlığına indirilmiş sandıkları teker teker alıp eve taşımakta yardım ediyor. Balı süzüyor. Akşam arı evinin eşiğine oturup purosunu tüttürüyor, gece karanlık çökünce balabanın yanındaki şezlonga yatıp uyuyor. Patates bitkisini on beş-yirmi santim uzayınca öbekliyor. İskeleye zehirli boya sürüp, çürük tahtaları değiştiriyor. Kıyıda büyüyen ve dallarıyla iskelenin başına kadar uzanıp yürürken insanı rahatsız eden salkımsöğüdü buduyor. Arı kovanlarına yeni petekler koyuyor. Güllerin arasındaki ve evin önündeki ayrıkotlarını temizliyor. Çalıları, patatesleri ve çiçekleri günde iki kez suluyor, bir çok erken, sabahın köründe, bir de güneş batarken, alacakaranlıkta. Patateslerin yaprakları pörsümeye başlayınca hasat mevsimi gelmiş demektir, topladığı patatesleri serin, karanlık bodruma istifliyor. Sonbaharda düşen yaprakları alıyor tırpanla ve yakıyor, gül tarhının ve evin önündeki çiçek tarhlarının üstünü dondan sakınmak için çam dallarıyla örtüyor, sonbahar

biterken evdeki bütün boruları boşaltıp suyu ana vanadan kapatıyor, evin ve göl kıyısındaki müştemilatın tüm panjurlarını indiriyor. Elektrikli rezistanslı sobayı bodrumdan alıp bal süzme odasına, yanına getiriyor. Kışın elma ve armut ağaçlarını buduyor. Mimarla eşi ziyarete gelecekleri zaman evi önceden ısıtıyor ve kaldıkları süre boyunca suyu açıyor, ana vanadan.

İlkbaharda ev sahibine evin etrafına serviyle çiçek tarhını ve garajın girişini, ama özellikle de büyük kapıyı çevreleyecek ve böylece davetsiz misafirleri engelleyecek bir çit çekmekte yardımcı oluyor. Çalıları kesiyor, iki patates tarlasına yeni çim ekiyor, fosseptik çukurunun boşaltılmasına el veriyor, otları yoluyor, büyük ve küçük çimenlikteki kel toprağı çim baş verene kadar suluyor, kiraz topluyor, elma, armut topluyor, evin bodrumuna istifliyor, düşen yaprakları tırpanla alıyor, yakıyor, kuru dalları kesiyor, odun kırıyor, bodrumdan rezistanslı ısıtıcıyı çıkarıyor, bal süzme odasında yatağının yanına koyuyor, kışın evin tavan arasına gelincik tuzakları yerleştiriyor. Mimarla eşi ziyarete gelecekleri zaman evi önceden ısıtıyor. Elma ve armudu buduyor. İlkbaharda tarhların üzerini açıyor, çalıları kesip ayrıkotlarını temizliyor, petekleri değiştiriyor, yazın günde iki kere çim sulama aletini çalıştırıyor ve kirazı buduyor. Sonbaharda odun kırıyor ve köstebekleri dumanla yuvalarından kovuyor, kış başlangıcında evin bütün su borularını boşaltıyor.

Mavi çam birkaç yıl sonra, yılbaşından az evvel devrilip evin kamış damını çok az bir farkla ıskalıyor. Küçük ve büyük çimenliklerin arasından suya inen yolun üstüne devrilip kapatıyor onu, ağırlığıyla terasın dibindeki tarhta bazı gülleri kırıyor. Bahçıvan ağacı testereyle kesip tomruk parçalarını baltayla kırıyor ve aşağıdaki odunluğa istifliyor. İlkbaharda solmuş bazı güllerin yerine yenilerini dikmek için toprağı kazınca bir sandığın

içinde gümüş çatal bıçak takımı çıkıyor. Evin kapısı artık mühürlü. Sandığı yanına alıp olduğu gibi bal süzme odasında, bal kavanozlarının yanındaki rafa yerleştiriyor.

Belediye, bahçıvanın ertesi yıl da bal süzme odasında ikametine izin veriyor ve atölyeyle odunluğun anahtarlarını ona emanet ediyor. Bir bahar, bir yaz, bir sonbahar ve bir kış boyunca bahçıvan sahipsiz bahçeye o zamana kadar hep yaptığı gibi bakmaya devam ediyor: Gübreliyor, suluyor, buduyor, petekleri değiştiriyor, bal süzüyor, çitten atlayıp bahçeye giren ceylanlar kemirmesin diye ağaç gövdelerini bezle kaplıyor, otları temizliyor, hasadı topluyor, tırpanlıyor, yakıyor, kesiyor, işliyor ve çam dallarıyla örtüyor. İhtiyacı olan şeyleri köylülerle meyve, yakacak odun ve bal karşılığı değiştokuş ediyor. Tam bir yıl üç ay sonra yeni ev sahipleri geliyor: Arsayı belediyeden kiralamışlar. Berlinli yazar bir çift. Bahçıvan onlara bahçeyi, atölyeyi, odunluğu, iskeleyi ve müştemilatla on iki popülasyonlu bal evini gösteriyor ve nihayet anahtarları veriyor ellerine.

Yeni ev sahibi bahçıvanla bahçede yaptırmak istediği bazı değişiklikleri konuşuyor. Mesela küçük çayırın ortasına bir sumak ağacı, büyüğün ortasına bir akçaağaç dikilsin istiyor. Bahçıvan çukurları kazıyor. İnce bir humus tabakasının altında önce kazmayla delip geçtiği bu yöreye has kayalara rast geliyor, altında kaynak suyunu taşıyan kumul tabakası var ve onun da altında mavi kil. Bahçıvan fidan çukurlarını seksen santimetreye kadar kazıp içini bol gübreli toprakla takviye ediyor. Sumak ve akçaağaç sıhhatli büyüyüp serpilsinler diye.

Bahçıvan ev sahibiyle anlaşıp ceviz ağacının gövdesindeki oyuğu, ağacın omurgasını takviye için betonla dolduruyor. Çiçekleri, çalılıkları ve yeni diktiği ağaçları gübreliyor, çayırlardaki çimleri biçiyor, arı kovanlarının peteklerini değiştiriyor, balı süzüyor, kirazları topluyor,

yazın gül tarhını, evin önündeki tarhı ve çalılıkları günde iki kez suluyor, küçük ve büyük çimenlikte ve meyve ağaçlarının yanında, suya iyice doymaları için, yarımşar saatliğine çim sulama aletini çalıştırıyor, kirazı buduyor, elmaları ve armutları topluyor. Ev sahibesinin direktifiyle bal ve meyve hasadının üçte ikisini Devlet Ticaret Örgütü MSP'ye, yani "Meyve, Sebze ve Patates"e veriyor.

Yeni ev sahibiyle beraber atölyenin önündeki alana, boya badana ve tamir işlerinde daha rahat çalışabilmek için taş plakalar döşüyorlar. Kışın tekneyle iskelenin demir ayakları ve tahtaları burada muhafaza edilecek. Bahçıvan iskelenin yanındaki kayıkhanenin direkleri iyice çürüyen gölgeliğini ev sahibinin emriyle söküyor. Büyük evle plajdaki müştemilatın kamış damlarında acil tamirat yapıyor. Sonbahar fırtınalarında büyük meşeyle bazı çamlardan kopup inen dalları testereyle ufalayıp baltayla kırıyor ve odunluğa istifliyor, güz sonu evin bodrumundan rezistanslı ısıtıcıyı yukarı çıkarıp bal süzme odasına, başucuna koyuyor, kış başlarken evdeki tüm boruları boşaltıp suyu ana vanadan kapatıyor.

Ertesi bahar büyük evin, plajdaki müştemilatın ve bal süzme odasının bütün pencereleri ev sahibinin isteği üzerine boyanıyor, bahçıvan müştemilatın ahşap dikmelerinin arasına, duvarların su aldığı yerlere macun sıkıyor ve zehirli boyayla yapının suya dayanıklılığını artırıyor. Bazen, arı evinin merdivenlerinde oturup arılardan sakınmak için puro içerken, yazar çiftin yıl boyunca çocuk yuvasında kalan ve tatillerde bazen birkaç günlüğüne gelen oğulları onun yanına oturuyor ve ona arıların hayatı hakkında ilginç sorular soruyor.

Yazar Kadın

E-v-e d-ö-n-ü-y-o-r-u-m. Dün daktilosunda yazdığı son cümle. Kâğıdı çekip alıyor ve kenara, yeni kitabının bitmiş sayfalarından oluşan alçak destenin üstüne atıp çekmeceden kalın ve filigranlı bir mektup kâğıdı çekiyor ve generale mektubunu yazmaya başlıyor. Konu yeni komşunun göle erişim hakkı, yani iskelenin oradaki plaj müştemilatı üzerinde giriştikleri hak mücadelesi. Oturduğum bu evin, iskelenin ve müştemilatın yirmi yıllık kiracısıyım. Bütün hepsi zaten halkın malı. Generale çocukluklarındaki takma ismiyle hitap ediyor ve sen diyor. Yazarken birden öfkesi sönüyor ve bitkinliğe dönüşüyor. Nedir ki bu yeni modalar, alelade bir belediye memuru bana üst mercilerden söz etme cesaretini nereden buluyor ki! Barış zamanlarıymış! Bazı yoldaşlar illegaliteden ta bugünlere devretmeyi becerdikleri bir gizlilik kisvesi ardında ne dolaplar çeviriyorlar, anlaşılır gibi değil.

Yazı masasından bakınca aşağıdaki göl, çamların kızılımsı gövdelerinin arasında pırıl pırıl. Mutfakta aşçı kadın tabak çanak şakırdatıyor durmadan, bahçıvan odasının eşiğine oturmuş purosunu tüttürüyor, torunuyla komşunun oğlu büyük çimenlikte su püskürtmece oynuyorlar, gelini tam o anda güneşlenmek üzere iskeleye iniyor, misafir kadın kırmızı çiçekli akdikenin altındaki şezlongda,

oğlu çim biçiyor ve nihayet kocası da aşağıda, atölyenin önünde, kırmızı boyaları yenik yenik olmuş tabureleri yeşile boyamakla meşgul. Gölde balık tutarken iyi oluyor bu tabureler. Pencere açık, göl ve güneş mis gibi, derken bahçıvanın purosunun kokusunu alıyor, mutfaktan gelen kızartmanın kokusunu, taze biçilmiş çimen kokusunu ve rüzgâr dönüp aşağıdan esmeye başlayınca, taze yeşil yağlıboyanın kokusunu. Daktilo tuşlarının sesine bir guguk kuşunun bağrışları karışıyor, rüzgâr kuzeyden esince yukarıdaki çimenlikten aşağıdaki atölyeye kadar, hatta iskeleye kadar harf harf yankılanıyor sözcükler.

Berlinli bir hükümet tabibi geçen yıl belediyeye dilekçe verip meyve bahçesiyle arı evini kiralamayı becerdi. Sonra bütün sözlerini unutup meyve ağaçlarını kestirdi ve arı evini yıktırdı. Berlin'den gelen tanımadığı birtakım işçiler göz açıp kapayıncaya kadar, neredeyse bir gecekondu hızıyla, arı evinin yerine kocaman bir konut inşa ettiler, hatta söylentiye bakılırsa doktor burayı satın alma yoluyla mülk edinme izni bile almış ki, bütün ilkelere aykırı. Şikâyet etmek için belediyeye gittiğinde, karar yukarıdan geldi, dediler, hatta adamın göle erişebilmesi için yirmi yıldır kiracısı olduğu arsadan pay verme direktifi bile çıktı! O kadar ileri gittiler ki, arsanın etrafındaki çitin yerini değiştirip arsasının bir kısmını hükümet tabibine bıraktıktan sonra aradaki çiti suya kadar indirme olasılığını da en kısa zamanda gözden geçirmesini söylediler! O uzun sürgün yıllarından sonra Almanya'ya geri döndüğünde, daha hayatta bile olmayan şu doktor bozuntusu, şu veya bu yüksek bürokratın özel hekimi olmuş, ona karşı görünmez bir ordu sürüyor demek ki sahaya, oysa göçmenlik zamanlarında vatan ordusunun generallerinin beşiklerini tıngır mıngır sallayan o değil miydi?

Mektubu zarfın içine koyuyor, üstüne adresi yazıp kapatıyor, sabah erkenden kenara koyduğu kâğıdı alıp

makineye takıyor ve kaldığı yerden devam ediyor yazmaya. E-v-e d-ö-n-ü-y-o-r-u-m. Daktilonun tuşları basmaktan pırıl pırıl olmuş, harfler ayırt edilemez hale gelmiş. O zamanlar Berlin'den Prag'a giderken yanında götürdüğü daktilo bu hâlâ, Prag'dan Moskova, Moskova'dan Başkırdistan Ufa'ya ve savaşın sonlarına doğru, ki oğlu artık sular seller gibi Rusça konuşuyordu, tekrar Moskova ve nihayet, Berlin'e getirdi. Bu daktiloyu ne çok şehrin ne çok sokağında hep elinde taşıdı, tıka basa dolu trenlerde kucağındaydı, şu veya bu gurbet elinde tek başına bir havaalanında, bir tren garında beklerken, nereye gideceğini bilmezken, kocasını kalabalıkta kaybetmişken veya o başka bir görevle başka trenlerde dolaşırken elindeki daktilodan güç almıştı. Yere serdiği bir battaniyenin ev olduğu yerde daktilo evinin duvarıydı. Alman barbarları yeniden insana ve memleketi yeniden vatana dönüştürecek tüm kelimeleri bu daktiloda yazdı.

Eve dönmek istiyorum, bütün istediğim eve dönmek, diye yazmıştı Alman memur, günlüğüne. Polonya'da işgal edip Warthegau adını verdikleri bölgedeki ufak bir kasabaya belediye başkanı atanmış ve sonra memleketine izne gitmişti. Döndüğünde mesai arkadaşlarından biri, bölgedeki bütün Yahudilerin kilisenin içinde toplanıp üç gün orada bekletildikten sonra gaz vagonlarıyla ormana nakledildiklerini anlatmıştı. Kilisedeki o üç gün zarfında ölenlerin cesetlerini, gaz vagonlarında henüz hayatta olanların yanına fırlatmışlardı, ölü çocukların bedenlerini hayattaki anne babalarının kafasına atmışlardı. Eve dönmek istiyorum, bütün istediğim eve dönmek, yazmıştı bunun üzerine belediye başkanı günlüğüne. Bu günlük sonra yazar kadına Ural'da hazırladığı radyo programlarında kullansın diye verilmişti. Almanların yenileceği ta o zamandan belliydi. Kızıl Ordu'nun her zaferi onu, kocasını ve Sovyet-

ler Birliği'nde doğan oğullarını Almanya'ya biraz daha yaklaştırmıştı.

Belediye başkanının günlüğünü eline almış, okudukça Alman memurun her şeye rağmen istifa etmeyip görevinin başında kaldığını anladığında ağır bir tiksinti hissetmişti, adam kasabaya Kızıl Ordu gelene kadar başkanlık etmeye devam etmiş, sonra Batı'ya kaçmıştı. Yazarın aklından hiç çıkmayan cümle: Eve dönmek. Sadece eve dönmek, bir çocuk gibi sızlanmak. Evet, tanık olduğu şeyleri görmemek için neler vermezdi ki, ama bu görev bilinci yüksek Alman memuru bile ellerini yüzüne kapattığı o kısa anda artık Bavyera'da bir daha kendini asla evinde hissetmeyeceğini anlamış olmalıydı. Hayır, Manş Denizi sahillerindeki güzel plajlar onun evi olmayacaktı artık, vatanın adı Berlin değildi, vatan artık geride kalmış bir zamanın ismiydi, Almanya bir daha hiç kavuşamayacağı bir yere, dehşeti ne kimsenin bildiği ne de tahayyül etmek istediği bir bedensizliğe, yitik bir ruha dönüşmüştü. E-v. Bekle, çok yakında. Alman memur çaresizlik denizini hızlı kulaçlarla ardında bırakıp görev süresinin uzatılması için dilekçe vermişti yeniden. Lakin canavara dönüşmeden önce vatandan kaçmayı başarmış olanlar geri dönsünler veya dönmesinler, evden aldıkları haberlerle yalnız sürgün yılları boyunca değil ebediyen evsizliğe itildiler. Eve dönmek istiyorum, bütün istediğim eve dönmek – bunu o da o zamanlar hep düşünmüştü. Ural Dağları'ndan sözcükleri hece hece, bir makineli tüfek salvosu gibi savurmuştu vatana. Artık tek bir ülkeyi değil, tüm insanlığı vatan belleyecek ve sıla hasreti yerine hiç geçmeyen bir şüphe sızlayacaktı yüreğinde.

Sabah kocasıyla birlikte uzun yürüyüşlerini yaptılar, ormana kadar, yıllar önce oğullarının çakıyla onların isimlerinin baş harflerini kazıdığı tahta sıraya kadar çıktılar. Dört harf artık solmuş. Bankın üzerinde soluk-

lanıyorlar dönüş yoluna geçmeden önce. Oturup etrafı seyrediyorlar, Çoban Dağı'nın göle doğru mülayim inen yamacına, rüzgârın buğday tarlasını okşayışına bakıyorlar, arkasında göl gri bir kurşun tarlası gibi uzanıyor. Bu mesafeden rüzgârın suyu nasıl da latif ürperttiğini seçmiyor artık gözleri, tepeyle gölün arasında kalan evi de görmüyorlar, buradan bakınca Çoban Dağı'nın gölgesinde kalıyor çünkü. Yere bakıyorlar, en yakınlarına, ayaklarının önüne bakıyorlar, dünkü yağmur kumda ince oluklar açmış, çakmaktaşlarını görüyorlar, kuvars ve granitten çakıltaşlarını da, derken kalkıyorlar, kadın kocasının koluna giriyor, adımlarını yamaçtan aşağı yöneltiyorlar, erkeğin kırmızı boyası dökülmüş balıkçı taburelerini yeşile boyamak istediği eve doğru yürüyorlar. Kadın birazdan yukarıda, çalışma odasındaki yazı masasına oturup hayatından aklında kalanları, yani hatıralarını yazmayı sürdürecek.

Almanya'ya geri döndüğünde o doktor daha doğmamıştı bile. Kocası şu veya bu hükümet delegasyonuyla Japonya'ya, Mısır'a, Küba'ya gidip geliyordu. E-v-e d-ö-n-ü-y-o-r-u-m. Aşağıdaki mutfakta aşçı kadın tabak çanak şıkırdatıyor, bahçıvan odasının eşiğine oturmuş, çayırda torunuyla komşunun oğlu birbirlerine su sıçratıyorlar, gelini iskelede güneşleniyor, misafir kadın şezlonga yatmış, oğlu çim biçiyor, kocası balık tutarken oturdukları taburelerı yeşile boyamakla meşgul. Anımsadığı bazı şeyleri yazmayacak tabii. Hitler Sovyetler Birliği'ne saldırdıktan sonra kocası tutuklanan Alman bir yoldaşın küçük çocuğuyla onun kapısını çaldığını ama genç kadının sığınma isteğine hayır dediğini yazmayacak. Kendi oturma izninin de tarihi geçmişti, Moskova'daki evine kendisi de ancak kimseye görünmeden, gizli saklı girip çıkabiliyordu. Alman memurların iş rutini hakkında yazdığı radyo metninin Sovyet yoldaşlarca düzeltil-

diğinden bahsetmeyecek anılarında. Yahudilerden söz eden bölümü atmışlardı. Bunu anlatırsan Alman askerleri artık bizim radyoyu dinlemez demişlerdi, davamıza zarar verebilir, hem güncel bağlamda önemi yok. Annesi Yahudi olduğu için değil, kendisi komünist olduğu için iltica etmiş olmasına karşın itiraz etmeden programın o bölümünü atmıştı. Sonra Yahudi oldukları bilinen bazı yoldaşlar teker teker ortadan kaybolmaya başlayınca, Almanya'daki çocukluğunda herkesin, Yahudi! Yahudi! diye alay etmesine yol açan bakır kızılı saçlarını boyamaya başladığını da yazmayacak. Sovyet yoldaşların onu kocasıyla beraber Novosibirsk'e giden bir trene bindirmeye çalıştıklarını yazmayacak. Trene binmeyip saklandıklarını yazmayacak. Çünkü arkadaş oldukları Alman bir ressam partinin direktifine uyarak böyle bir trene binmiş ve sonra Kazakistan'daki bir baraj inşaatında açlıktan ölmüştü. Dışarıda guguk kuşu ötüyor. Parmakları daktilo tuşlarının üzerinde, bekliyor.

Onu o zamanlar evinde saklayan şair bir şiirinde insanın vatanına dönüşünü ölümün kıyısına atılan adım olarak betimlemişti. Artık susmayı öğrendi, bütün o fedakârlıklardan sonra bu suskunluk ona bir armağan, susmasa büyük düş nasıl ayakta kalırdı? Ne büyük bir düş ki her bir yoldaşı içinde dolaşırken, yapayalnız.

Onu o zamanlar saklayan şair şimdi karısıyla birlikte gölün öteki tarafındaki yazlığında yaşıyor, belki bugün öğleden sonra koyu renkli parlak ahşap tekneleriyle iskeleye yanaşıp yukarı gelecekler, arkadaşı kocasına palamarı atacak, kocası yakalayacak ve iskeleye bağlayacak, torunu büyükbabasını seyredecek ve halatın babaya dolanırken yaptığı sekiz işaretini kazıyacak sonsuza kadar zihnine.

E-v-e d-ö-n-ü-y-o-r-u-m. Birkaç arsa ötede kendine bungalov inşa eden oyuncu geçenlerde bir turne esnasında Batı'da kaldı, karısıyla küçük oğlunu yakında yanı-

na alacakmış. Bungalovu mühürlediler bile. Banyosuna açık mavi fayans döşetmek istiyordu. Açık mavi fayans Almanya'nın bu bölümünde yok. Yeni insan, ancak eskisinin içinden filizlenip büyüyebilir. Guguk. Guguk. Yeni dünya eskiyi yemek ister, eskisi direnir, yeniyle eski bir süre aynı vücutta yan yana yaşarlar. Tamah etmeyi bilmezsen ellerin bir gün bomboş kalır.

Kocasıyla Almanya'ya döndükten sonra tanımadıkları insanların ellerini sıkamamışlardı uzun süre. Gönüllü kalanlara karşı adeta bedensel bir tiksinti hissediyorlardı. Kocası Almanya'nın batısında yaşayan annesiyle kız kardeşlerini ziyaret etmekte bile tereddütlüydü. O Batı Almanya şehrine tek seyahatlerini, oğullarına babaannesini göstermek için yapmışlardı ve ne o ne de kocası annesine ve kız kardeşlerine merhaba derken elini uzatmıştı. El sıkışmaktan karşılıklı olarak kaçındıklarını fark etmişlerdi. Prag'a kaçmadan hemen önce bir resimle bir-iki mobilyayı kocasının kız kardeşlerinde bırakmışlardı. Kocasının annesiyle kız kardeşleri şimdi kendi masalarının başında, kendi iskemlelerinin üzerinde oturuyorlardı, tablo da duvarda asılıydı. Kocasıyla sanki kendi evlerine misafir gelmiş gibi, sandalyelere ilişmişlerdi. İki komünist, bir zamanlar akraba oldukları insanlardan kendi mülklerini geri isteyecek kelimeleri bulamamışlardı. Daha sonra oğullarını artık refakatsiz trene binebildiğinde, istediği için iki defa daha tek başına babaannesinin yanına yollamışlardı.

Gong çalıyor, yemek vakti. Gardırop odasından ve koridordan geçip banyoya gidiyor, ellerini yıkıyor, parmak uçları daktilonun şeridini değiştirirken simsiyah olmuş, aynaya bakıyor, saçını düzeltiyor, küçük pencerenin hava girsin diye açtığı sağ kanadını kapatıyor, işte renkli kare camlardan oluşan mozaik tekrar tamamlandı. Yemeğe inmeden önce duvardaki gömme dolaptan bir hırka almak

için kuşlu odaya giriyor, yazın ortasında bile evin içi şaşırtıcı ölçüde serin. Kuşlu oda ismini balkon parmaklıklarına işlenmiş küçük bir kuş figüründen alıyor. Tatillerde kız torunu kalıyor burada. Şimdi aşağıdaki gonga bir kez daha vuruyor, ya çok sabırsız ya da kendine eğlence yaptı.

Uzun yemek masası renkli cam pencereler yüzünden öğlen bile aydınlanmıyor, loş. Masanın etrafında kocası, oğluyla karısı ve torunu oturuyorlar, sıklıkla Berlin'den misafirleri geliyor, iş arkadaşları, yoldaşları, tıpkı bugünkü gibi, misafir bir kadın var, sonra aşçı, nihayet bahçıvan. Önden çorbalarını içerken kocası havadan sudan bir sohbet başlatıyor, oğlu alıyor lafı, gelini araya giriyor, misafir kadın susuyor, bahçıvan susuyor, aşçı ana yemeği getirip servis yapıyor, kendisi lafı tamamlıyor, gelini bir şey soruyor, oğlu, inanmıyorum buna, diyor, kocası, ama tam da öyle, diye cevap veriyor. Kendisi, aslında bayağı ilginç, diyor ve ekliyor: Birkaç patates daha alsanıza, misafir, yok almayayım, teşekkürler, diyor, bahçıvan susuyor, torunu başını sallıyor, oğlu, uzat bana, diyor, gelini: Elinize sağlık, çok güzel olmuş, kendisi: Evet, gerçekten, bahçıvan: Sağ olun, aşçı kadın: Çorbanın tuzu biraz fazla kaçmış gibi, oğlu: Bence değil, aşçı kirli tabakları üst üste koyup dikkatle dışarı, mutfağa götürüyor, bir tepsiye dizdiği ufak kâselerle geri geliyor, komposto dağıtılıyor, herkes kaşıklıyor, etraf sessizleşiyor, kapının tokmağı dışarıdan çevriliyor, metal bir inilti işitiliyor, komşunun oğlu kız torununu oynamaya, sokağa çağırıyor, sobanın yanına dikilip herkesin yemeğini bitirmesini bekliyor, misafir komposto kâsesini ağzına dikerek dibinde kalan şurubu içiyor, gelini torununa, haydi bakalım, diyor, kendisi aşçı kadına başıyla sessizce teşekkür ediyor. Herkes yerinden kalkıyor ve dört bir tarafa dağılıyorlar.

E-v-e d-ö-n-ü-y-o-r-u-m. Hayır. Kocasıyla Almanya'ya, evlerine dönmediler, dilini konuştukları ülkeydi bu te-

sadüfen, o kadar. Onlar kendi düşüncelerine bir vatan istemişlerdi. Almanya'nın yıkıntıları arasından insanın ayağını sağlam basacağı ve bir daha aldanmayacağı bir zemin çekip çıkarmak. Bedenler yaşlansa bile, insanlığın hırstan ve hasetten uzak bin düzende yaşama umudu hep taze kalacak, fanilerin hataları baki kalmaz, eserleri ise sonsuza kadar yaşar. Tam da kocasıyla birlikte yaşlanmış bedenlerini yılda bir kere muayene ettirdikleri şu genç doktor, şu hükümet tabibi, onların, yani devleti kuranların mirasçısı olmak için şimdi devleti istismar ediyor. Yine vakti geldi, görünmez ordu kendi içinde bölünüp mızraklarıyla kalkanlarını yine sessizce birbirine karşı kullanmaya başladı. Düşmanla hiç yüz yüze gelmeyip onu yalnız ihtiyarların anlattıklarından tanıyan gençler, bu kadar uzun bir kuşatmanın ardından nihayet kuvveden fiile geçebilmek için bile olsa, belki hakikaten yakında onun saflarına geçecekler.

Yaşlanan ağzında kelimeler de farkına varmadan eskimiş olabilir mi? Akşam yemeğinin ardından herkes aşağıda, holde oturup televizyon haberlerini izleyebilsin diye bahçeden sandalye getiriliyor: O, kocası, oğlu, gelini, ufaklık, misafir kadın, göl kıyısındaki müştemilatta yatıp kalkan şu veya bu arkadaşları, bazen aşçı da. On dokuz haberlerinde hasat mevsiminin başladığından söz ediliyor, köylüler başakların arasında toz duman içinde, kalkınma planındaki rakamlardan bahsediyorlar, biçerdöverler gösteriliyor, ağzına kadar dolu silolar. Hasat kaldırma hengâmesi içindeki köylünün ağzında emanet sözcükler. Halbuki başrol emekçinin olacaktı. Almanya'ya geri döndükten sonra bütün tutkusunu hatıralarını harflerden süzüp başkalarının hatıralarına dönüştürmeye, hayatını kâğıt üzerinde bir salla karşıya geçirir gibi, başka hayatlara geçirmeye harcadı. Saklamaya değer bazı şeyleri harflerin yardımıyla su yüzüne

çıkarmayı başardı, başka şeyleri, acı verse de, battıkları yerde bıraktı. Hata bu seçimin kendisinde mi, bilemiyor şimdi. Çünkü hayatı boyunca gözünün önünde olan şey bütün bir dünya olmalıydı, yarım değil.

Birkaç güne kalmadan belediyeden gelen cevap, evet, diyor, elbette o da oturduğu evi satın alma yöntemiyle özel mülk edinebilir ama arsayı, hayır, kıyıdaki müştemilat ise eğer isterse doktorun suya erişimini sağlamak ve aynı zamanda onun da taleplerini karşılamak için yukarıdaki düzlüğe nakledilebilir. Şu veya bu kelimeyi yazmadığı kâğıdı daktilodan çekip çıkarıyor, yeni kitabının yazılıp biten sayfalarından oluşan ince öbeğin en üstüne koyuyor, çekmeceden kaliteli ve filigranlı mektup kâğıtlarından bir tane alıyor, daktiloya takıp belediyeye cevabını yazıyor: Evet, evini satın almak istemekte ve bilahare müştemilatın yukarıya naklini talep etmektedir. Sosyalist bir selamla.

Bahçıvan

İçini betonla doldurduğu ceviz ağacı gayet sağlam durmasına karşın son üç yılda hiç meyve vermeyince bahçıvan onu ev sahibinin emriyle kesiyor. Gövdesini testereyle parçalara ayırıp kırıyor ve odunluğa istifliyor. Kiraz hasadında merdivenden düşüp bir bacağını kırıyor. Kemiklerinin tekrar kaynaması ve yeniden yürümeyi öğrenebilmesi için iki ay yatması gerekiyor. Ev sahibinin oğlu neyse ki bütün yaz tatilini ilk kez göl kıyısındaki evde geçiriyor, yurttan ayrıldı, tekrar annesi ve babasıyla oturuyor. Ne kadar büyümüş, güçlü kuvvetli bir adam olmuş, çim biçme işini artık o üstleniyor. Yalnız o yaz bütün meyve ağaçlarına musallat olan mantar, bahçıvanın hastalığından istifade edip yayılırken uzun süre gözden kaçıyor ve o yüzden bahçıvan ayağa kalktığında bütün elma ve armut ağaçlarının kuruduğunu görüyor.

Kazadan sonra ağır işe gelemiyor artık. Arsada çok yavaş yürür oldu, şurada burada kırılıp düşmüş dalları topluyor, bitkilerin, çalıların solmuş çiçeklerini ayıklıyor, bodur ağaçlarla çiçekleri günde iki kere suluyor, bir çok erken, sabahın köründe, bir de güneş batarken, alacakaranlıkta, kış başlarken evdeki bütün boruları boşaltıyor ve suyu ana vanadan kapatıyor, evin ve aşağıda, gölün kıyısındaki müştemilatın panjurlarını indiriyor.

Ev sahibi, iskeleyi artık her yıl kendisi, oğlunun da yardımıyla, söküp takıyor. Evin içinde sobaya ek olarak gece ısısını otomatik ayarlayan bir kalorifer sistemi kuruluyor, önceki yıllarda kesilip odunlukta istiflenmiş odunlar, serin ilk ve sonbahar günlerinde sobayı harlandırmaya yetiyor da artıyor bile. Elma ve armut ileriki yıllarda da mantar hastalığını atlatamıyor. Örümcek bitleri kiraza dadanıyor. Fosseptik çukuru genişletilirken meyve bahçesini sulamak için kullanılan boruların çoktan paslanıp delindiği çıkıyor ortaya ama özel dükkânlarda su borusu hiç bulunmuyor. Kiralanan arsanın küçültülmesinden bahsediliyor ilk kez.

Köyde, ev sahibinin oğlunun danstan veya başka eğlencelerden sonra bir sürü kızı gece göl kıyısındaki müştemilata attığı, bahçıvanın o gecelerde müştemilatın ön saçağının altındaki banka oturup ev sahibesi olup biteni anlamasın diye nöbet tuttuğu anlatılıyor. Oğlan nihayet Berlinli bir kızla nişanlanıyor. Bahçıvan herkese, oğlanın annesinin onları ilk kez ziyaret eden bu nişanlıyı, iğfal suçlamasıyla karşı karşıya kalmasınlar diye, tam da aynı müştemilatta yatırdığını anlatıyor. Bütün köy buna gülüyor.

Ev sahibinin genç oğlu evleniyor ve çiftin bir kızları oluyor. Annesiyle babası bebeği hafta sonlarında, daha altı haftalık bile değilken yanlarında getiriyor, dışarısı sıcaksa puseti içinde uyuyan bebekle beraber ufak çimenliğin kenarındaki kırmızı çiçekli akçaağacın altına bırakıyorlar. Bahçıvan ağzında yanan veya çoktan sönmüş bir sigara izmaritiyle arsayı kolaçan ediyor, orada burada çalı çırpı topluyor, havalar ısınınca çim sulama makinesiyle çimenleri günde iki kere, bir öğleden evvel, bir de akşamüstü suluyor.

Bahçıvan büyük bahçe makasını elinde sıkamaz hale gelince, ilkbahar ve yaz aylarında çalıların budanma işini

genç gelin üstleniyor. Hâlâ yemişsiz duran meyve ağaçları ev sahibinin emriyle nihayet kesilip gövdeleri yarılıyor, çıkan odunları köylüler odunluğa istifliyor. Bahçıvan artık her gün uzun saatler boyunca ağzında hep aynı sönmüş izmaritle arı evinin eşiğinde oturuyor. Eskiden sayısı on iki olan popülasyondan geriye kalan son arılar, meyve bahçesinin ortadan kalkmasıyla beraber bir süre daha kovanların etrafında dönüp, civardaki ormanlarda kendilerine yeni yuva bulmak için etrafa dağılıyorlar. Küçük kızla, komşu köyden arkadaşı bazen bahçıvanın yanına oturup eski odun yığınlarının arasında yaşayan kırkayaklarla tespihböceklerine bakıyorlar, bahçıvan onlara kara mürver ağacının içi boşalmış dallarından kaval yapmayı veya leylak yaprağıyla ıslık çalmayı öğretiyor.

Misafir Kadın

Burada tekrar suya girip yüzme imkânı buluyor ya, istediği zaten oydu. Masadaki küçük porselenlerin yemek servisleri arasında kirli çatal bıçağı koymaya yaradığını bilmese kaç yazar. Önceki öğlen yaptığı bu hatayı telafi etmek için bu kez kahvaltıda önüne konan küçük sandviç ekmeğini çatal bıçakla kesme denemesi de fiyaskoyla sonuçlandı. Ev sahibesi her iki yanlışını da aynı sessiz tebessümle izledi, bir taraftan da soğuk eliyle iki sefer de aynı şekilde koluna hafifçe dokundu. Ekmek o kadar kıymetli bir şey ki, dedi, elinize alıp yiyebilirsiniz. O doğup büyüdüğü yerlerde ekmeğin çok kıymetli ve onun için elle yenilebilir bir şey olduğu hakkında hiç kafa yormak zorunda kalmamıştı. Orada buğdayı kendisi ekerdi, tohumun serpilmesinden hasada, pişirmekten yemeye kadar her şey zaten hep aynıydı, hep elindeydi, elinden tek gelendi. Burada ekmek pişip insanın önüne geliyor, Noel'deki doldurulmuş hindiler gibi, içi başka, dışı başka, yüzeysel, yabancı. Kendi bostanından farklı olarak bu bahçede ekilecek ve hasat edilecek bir şey de yok. Çamlar, meşeler var, onların gölgesinde yavaş yavaş büyüyen çalılıklar var, bahçıvan çim sulama makinesini çalıştırıyor, çiçekler yediveren cinsinden, ufaklık patates salatasının dereotunu kum yolun başındaki komşu kadından gidip

istiyor. Burada, bu bahçede herkesin tek amacı var, bahçede olmak. Herhalde doğru zamanda hayatında doğru yere vardı çünkü onun da hayatta bulunma amacı artık sadece hayatta olmak. Duyduğu doğruysa başka yerlerde onun gibi ihtiyarları bir ağacın tepesine oturtup açlıktan ölmelerini bekliyorlarmış, bugün artık çalışamasa da hayatta kalsın diye para veriyorlar. Her ay oturduğu yerde aldığı bu paraya hiç alışamayacak. Bahçede oturmaktan, gün ortasında ellerini kucağında kavuşturup uçuşan tarlakuşlarını seyretmekten başka bir işi yok. Aylaklık etme, diyor içindeki bir ses, eskiden kızı avluda komşu kızıyla laklak ederken mutfak penceresinden seslenirdi, hey, gel bakayım, aylaklık etme, kızına bulaşık verirdi, balıkların pullarını temizlettirir, bir hayvanın tüylerini yoldurturdu. Kızı hemen koşardı, oysa şimdi kendi elleri hâlâ yatıyor kucağında, böyle otururken kocasının akordeon çaldığını işitiyor, kendi annesi babası suskun, torunlar geveze, onlara içinden cevap veriyor, teselli ediyor, sessizce şarkı söylüyor veya öylesine susuyor, önemli olan akşamüstü şu yeşilimsi gölün pırıl pırıl, serin sularında yüzebilecek olması, hani neredeyse memleketindeki gibi.

İyi bir şey vallahi, yaban elde yabancı olmak. Üç torunuyla kaçtığı ilk şehirden yürüyerek çiftliğe geri dönmüştü, otuz kilometre yayan, üstelik yanlış istikamete gide gele. Kızı mecburi hizmetten eve dönerse onu eski yerlerinde bulabilsin diye kendi çiftliğindeki Polonyalı yeni ev sahiplerine kısa süreyle hizmetçilik yapmıştı. Bir de torunlarından oğlan olanı oyuncak traktörünü kaçmadan birkaç hafta önce çiftliğin bir köşesine gömdüğü için. Çocuk oyuncağını ille gömdüğü yerden çıkarmak istemiş ama izin vermemişlerdi. Kızı geri dönmemişti. Yalnız yanında taşıdığı düğün fotoğrafı bir sürü yer dolaştıktan sonra ulaşmıştı tekrar annesine, paçavraya dönmüş, bükülmüş, arkasında kiril harfleriyle anlaşılmaz

yazılar... Düğün günü bahçeden geçip kiliseye giderken duvağı böğürtlen çalılarına takılmıştı, yırtık bir duvakla evlenmek zorunda kalmıştı yani. Fotoğraf çekilirken duvağını yırtık yeri görünmeyecek şekilde düzeltmişlerdi. Kızı geri dönmedi, hayır. Artık sadece anneanneydi. Üç torunuyla ikinci kere çıkmıştı o zaman yola. Yaban elde yabancı olmak, kendi evinde yabancı olmaktan evladır.

Hindiba evdekinin aynısı, tarlakuşları desen, öyle. Şimdi, yaşlanınca kocasının kırk yıl önce tekrarlayıp durduğu cümleye çıktı yolu. Ne derdi hep, senin köyündeki hindiba benim memlekettekinin aynısı, tarlakuşları da öyle – Ukrayna'dan kaçıp gelmişti. Atalarının ardında bırakıp Rusya'ya göçtüğü Bavyera hakkında isminden başka bir şey bilmeden, orada da muhakkak hindiba vardır, tarlakuşları bulunur diye düşünerek. Elbette kocasının ataları da o eski günlerde bu cümleyi söylemişlerdi, hani yetmiş-seksen yıl geriye gidersek. Cümleler mi insanları arayıp buluyor, diye düşündü bir an, yoksa tersi mi oluyor, yoksa cümleler biri gelsin de onları alsın diye bekliyorlar mı bir köşede, haydi canım, böyle şeylerle uğraşacak ne çok vaktin var senin, saçmalık işte. Çarpık bacaklarını uzattığı pufa bakıyor, oturduğu koltukla aynı kırmızı suni deriden kaplanmış. Herhalde, diye düşünüyor, cümlelerin hepsine bir gün ulaşılacak ve bir o, bir öteki söyleyecek onları, şurada burada, hani kaçarken her şeyin herkese ait hale gelmesi gibi, çünkü insanların ve eşyanın seyri, kaçış sırasında olduğu gibi, hep aynıdır esasen. Hani, hayata yayarak bakarsak. İnsanları önüne katıp sürükleyen şey barış zamanlarında yoksulluktur, savaş zamanlarında ise cephe, domino taşlarından oluşan upuzun bir kuyruk gibi, biri ötekinin yatağında uyur, beriki diğerinin kap kacağını kullanır, bir başkasının bırakıp gitmek zorunda kaldığı erzağı indirir mideye. Gökten yağan bombalar ço-

ğaldıkça odalar insan almamaya başlar. Gide gele vardığı yer sonunda burası işte, bu bahçe, gong çalıp yemeğe çağrılınca gongun onu ta en eski zamanlardan beri çağırdığı duygusuna kapılıyor, olabilir, hani, çiftliğine sırtını dönüp üç torunuyla, sırtında yaylı bir yatak ve üstünde mavi lekeler olan bir tencereyle yola çıkmıştı ya. İnsan gideceği yere vardıysa, oraya yine de kaçarak mı gelmiş sayılır? İnsan kaçaksa hiçbir yere varamaz mı yani?

Kocası bütün bunlar yüzünden öldü. Yonca biçme makinesiyle yaptığı kazadan geriye baktığında, ölümün adeta kimse farkına varmadan bir yan kapıdan içeri girdiği duygusuna kapılıyor. Kızının duvağının yırtılması da gelecekte olacakların bir habercisiydi, yan kapıdan giren, ama o zamanlar herkes geleceğe dair beklentilerle dopdolu olduğundan farkına varılamayan bir ölüm. Şimdi ihtiyarlayıp artık sadece hayatta kalabilmek için yaşadığından her şey kafasında yan yana. Belki de kocası yaralandığı için âşık oldu ona, köye geldiğinde çaldığı müziğin kökleri belki de erken ölümünde gizli, ona âşık olup kızına hamile kalınca, serserinin tekine kapıldı diye fırına kapatıldığında belki kızı da onunlaydı ve elini tutuyordu. Ve aslına bakılırsa, kocasının ipini koparıp yollara düşmesinin sebebi de oydu muhakkak. Geriye baktığında zaman kendisiyle bağdaşıp irtifa kaybediyor, düzleşiyor. İnsan bir çocuğun ayağından kıymık çıkarmak, böreği fırından tam zamanında almak veya patates çuvalından elbise dikmek için hayatta olduğu sürece her şey ardı ardına gelir ama kaçış esnasında her adımda yükünü azaltırsın, geride bıraktıkların ise çoğalır ve an gelir, oturur insan, sadece oturur, artık hayattan geriye sadece yaşamak kalır, başka her şey sayısız sokağın sayısız çukurunda kalmıştır, hava kadar büyük bir düş ülkesinde kalmıştır, tabii, orada da muhakkak bu hindibadan bulunur, bu tarlakuşlarından.

Asla böyle bir adamla evlenemezsin! demişti annesi ve onu birkaç günlüğüne fırına kilitlemişti. Çoktan hamile olduğu anlaşılınca da fırından çıkardı ve postacıyı, korucuyu, balıkçıların pirini alabilirdin, istemedin, dedi. Ne halin varsa gör artık. Kocası aileyi geçindirmek için köylülerin aletleriyle makinelerini tamir etmeye başlamıştı, bu arada yonca biçme makinesini de. Müziği yalnız kendi zevki ve karısı için yapmaya başlamıştı. Ama sol elinin dört parmağını yonca makinesine kaptırınca artık ne keman çalabildi ne de akordeon. Yonca makinesi, parmaklarıyla birlikte müziği de kesip attı vücudundan. Kazadan önce yaptığı müziğin anavatanı, kaçıp geldiği Ukrayna'ydı. Yaralandıktan sonra o eli hep çok soğuk kaldı, ona bir kürk eldiven dikti, son zamanlarında elini şimdi onun yaptığı gibi sık sık kucağına koyup oturuyordu, oysa ne kadar gençti. Kırkını geçmeden öldüğünde kadın kürk eldiveni atmaya kıyamamıştı. Ama kaçarken evde bırakmıştı işte.

Burada aynı vatanındaki gibi yüzebiliyor, hem yüzmek kolay, kemikleri yürümeyi artık kaldırmıyor. Akşamları yatmadan önce aklaşmış saçlarındaki topuzu açtığında saçları hâlâ nemli. Gençken yazları Mazurya göllerini yüzerek kat eder ve en diplere kadar dalardı, balık da tuttu oralarda, kışın buzda paten de kaydı, kızaklar bağcıklı çizmelerin altındaki köseleye vidalanırdı. Gölleri avucunun içi gibi bilirdi, tutardı elinde, içlerinde yıkandı, sularını içti, balıklarını yedi, buzlarını çizdi, gölleri hatmetti baştan sona, yemek yapmayı seven kızı gibi, o da hamuru fırına atmadan önce iki eliyle dört yüz kere yoğururdu. Buzda kaymak için sıkı sıkı bağlanması gereken o çizmeler yüzünden dizlerinin aşağısında hâlâ mosmor lekeler var, bacakları saatlerce, saatlerce cendereye girmekten mosmor, simsiyah, taş gibi olurlar, kışın kızaklı çizmelerinin buzda bıraktığı kesik izlerle tok tok

inleyen göllerin üzerinde saatlerce, saatlerce delice kayardı. Şimdi hâlâ mosmor, hâlâ simsiyah izlerle kırmızı suni derinin üzerinde yatan şu çarpık bacaklar. Bu göl kışın nasıl görünür bilmiyor, ev sahibesi evine Gölyaz adını takmış. Kışın yalnız bahçıvan kalıyor bir odada, ev boş, kış için kapatılıyor, panjurlar indiriliyor, kombiler kapatılıyor. Gidiyor herkes, yani şehre dönüyor. Kocası kışın da balığa çıkardı, buz daha incecikken, kırılganken üstüne atlayanların başında gelirdi, böyle küçük, kara bir gölge alacakaranlıkta, hareketsiz. Kışın evlerini odunluktaki çalı çırpıyla ısıtırlardı, kuru çam dallarıyla tutuştururlardı sobayı ama ateş bir kere yanmaya başlayınca, gelsin kayın, gitsin meşe, sert odun uzun yanar. Avludaki kuyunun pompası donunca suyu yukarıdaki gölden, kocasının kıyıya yakın açtığı bir delikten çekerlerdi. Ayak uzatmak için yapılmış bu puflar herhalde insanlar mevsimleri seçmeye başladıktan sonra icat edildi. Şimdi, hayatının geri kalan kısmında misafir olduğu bu yurtlukta.

Üç torunundan en küçüğü, çocukluğu boyunca gözleri şehla olan ve uyuz yüzünden okula kafası kel başlayan, dereden atlayacağım derken suya düşüp eve üstü başı yemyeşil dönen sakar kız ev sahibesinin oğluyla evlendi ve şimdi, omzunda havlu, ayağında tahta takunyalar, bir şarkı mırıldanarak taş merdivenlerden takır takır göle iniyor, büyük çamlığın ardında kaybolmadan önce ona el sallıyor. Bazen anneannesinin yanına oturuyor, ayak parmaklarına kırmızı oje sürerken onunla biraz sohbet ediyor. Anneanne yemekte takma dişleri kayınca ev sahibesinden çok torunundan utanıyor. İhtiyarlardan ihtiyarlamayı öğrendiği yerde takma diş falan yoktu. İnsan yaşlanınca ağzı büzülüyordu, o kadar. Ama bugün, misafir olduğu bu yerde yüzler bile kışa hazırlanıyor.

Misafir olmak kolay değil. Köyünde bir armağan kabul edilmeden önce tam üç kere reddedilirdi ve eğer alırsan gelecek sefer kendin bir armağan getirirdin, o da kabul edilmeden önce üç kez reddedilirdi vesaire. Çileğe karşılık bir fidan, yeni kesilmiş bir domuz etine karşılık kendi imalatın bir şişe şarap, elmaya armut. Kız arkadaşı, savaştan sonra onun gibi köyünden Berlin'e savrulan tek insan, bugüne kadar her yılbaşı ona aynı hediyeyi getirdi, bir saksı yonca, içine de telden bükülerek yapılmış bir bacacı figürü var. O da arkadaşı için her yılbaşı böyle, içine telden bir bacacı saplı bir yonca saksısını hazır tutar. İçinde birer bacacıyla bu saksılar saat tam on ikide değiştokuş edilir ve kız arkadaşı yeni yıl sabahında, kendi saksısını getirdiği torbanın içinde evine götürür hediye saksıyı. Torunu evlendiğinden beri onu, yani anneannesini Gölyaz'a getiriyor, kayınvalidesinin yazlık evine, cephedeki görevinden bir daha dönmeyen kızı yaşasaydı bu kayınvalideyle aşağı yukarı aynı yaşta olacaktı. Torununa, madem misafirliğe geliyorum, ev sahibine ne getireyim? diye sorduğunda torunu her seferinde şöyle diyor: Ne misafiri, sen ailedensin artık. Ama o tam beş yazdır torununun kayınvalidesi tarafından çok dostane karşılandığı bu evde, hâlâ siz diye hitap edildiği için, aileden mi, değil mi, bir türlü kestiremiyor. Kayınvalide ona zaman zaman romatizmasına merhem tavsiye ediyor, Berlin'deki evini soruyor, şu ya da bu elbiseyi kendi terzisine verip düzelttirebileceğini söylüyor ama asla sen demiyor ona. Artık beşinci yaz oldu, kayınvalide ona hâlâ şöyle hitap ediyor: Birkaç patates daha alsanıza, biraz daha sebze alır mıydınız, bir parça et daha. Ve o burada hemen evet demek mi daha nazik, yoksa tencereye veya kâseye evindeymiş gibi kaşık mı sallasın, yoksa yabancılara yaptığı gibi kabul etmeden evvel üç kere red mi etsin, bir türlü kestiremiyor. Misafir kadın bilmiyor

ki, bana sen diyebilirsin, cümlesini telaffuz etmek aslında kendisine düşmektedir.

Yaban elde yabancı olmak kolayına geliyor çünkü. Yabancılık duygusunu, kendi çiftliğinin üst yola açılan kapısının her iki tarafından da tattı. Büyük ahşap kapı, çiftlik onların olduğu sürece kapalı dururdu, meğerki süt dağıtmaya çıkılacak veya saman devşirilecek. Kendi çiftliğine hizmetçi girmek mecburiyetinde kalınca aynı kapıya dışarıdan vurmuş ve eve yerleşen Polonyalılardan boynu bükük iş istemişti. Evde olmak yabancılığın bir yarısıydı o zaman, henüz evdeyken farkına varamamıştı bunun, deyiş yerindeyse birinci bölümdü bu. Çıkıp gitmek ise öteki yarısıydı, ikinci bölüm de bu, yabancılığa dışarıdan bakmak, iki yarı da eşit, birbirinin eşi, peki tamamı ne: Bir kapıyı kapatıp içinde kalmak çemberin, ya da çıkıp dışarısında olmak, ikisi birbirini tamamlıyor ve ne kadar aşina. Almanya savaşı başlattı ve kaybetti, eğer başlatıp da kazansaydı ötekiler kaybedecekti. O kaybetmeyi öğrendi, bölüm bir: Sahip olmak. Bölüm iki: Kaybetmek – o kadar çok kaybetti ki artık kaybetmenin efendisi oldu. Belki bir şeyi öğrendiğimizde kafamızdan başka bir şey çıkıp gider, kaybolur. Torunu ona bir kez üzülüp üzülmediğini sormuştu – ev için, ineklerine, sahip olup yitirdiği her şeye. Soruyu anlayamamıştı ki. Çocukları kurtardım, daha ne?

Günlerden birinde, kocası öldükten bir ya da iki yıl sonra, savaş daha başlamamışken çiftliğin kapısını çalan yabancı geldi aklına. Kapıyı açıp adama, ne istiyorsun? diye sormuştu. Kardeşimi ziyarete geldim, demişti adam, çalgıcıyı, bu köyde oturduğunu ve burada evlendiğini duydum. Almancası aynı ölen kocasının Almancası gibi çok eski ve biraz da yaban geliyordu kulağa. Hayır, demişti, burada çalgıcı falan yok. Susadım da, bir şey içebilir miyim? diye sormuştu adam. Onu kapının

önünde bekletip içeri gitmiş ve bir bardak süt getirmiş, içene kadar başında durmuş, sonra boş bardağı elinden alıp ona iyi günler dileyip kapatmıştı çiftliğin kapısını.

Önemli olan, burada tekrar yüzebilmesi.

Memleketinde ekmeğin çok kıymetli ve o yüzden çıplak elle tutulup yenebilir bir şey olduğu hiç aklına gelmemişti.

Başka memleketlerde onun gibi ihtiyarları ağacın tepesine oturtup açlıktan ölmeye bırakırlarmış.

En önemlisi, akşam olunca bu yemyeşil parıldayan serin gölde yüzebilecek olması.

Küçük torunu, oyuncak traktörü gömdüğüm yerden çıkaracağım, diye tutturmuştu.

Kızı bahçeden geçip kiliseye gitmek isterken duvağı böğürtlen çalılarına takılmıştı.

Hindiba aynı vatanındaki gibi, tarlakuşları da.

Saçmalık.

Hamile olduğu anlaşılınca annesi onu fırının içinden çıkardı.

Kocasının eli yaralandıktan sonra hep çok soğuk kaldı.

Akşamleyin yatmadan önce aklaşmış saçlarındaki topuzu açınca saçları hâlâ nemli oluyor.

Sert odun uzun yanar.

Eskiden insanların yaşlanınca ağzı büzülüyordu, o kadar.

Elmayla armut.

Derken gong çalıyor ve yemek vaktini haber veriyor. Ve torunu iskelede güneşlenmeden dönüyor ve hayatı boyunca, hatta küçük bir çocukken bile yaptığı gibi, bir şarkı mırıldanıyor sessizce. Demek ki insan kaçarken yanında bazı şeyler götürebiliyor, yükte hafif şeyler, mesela müzik.

Bahçıvan

Sonbaharda eski ev sahipleri bahçıvana evdeki misafir odasına taşınma teklifinde bulunuyorlar, düzayak orası, kendi lavabosu, müstakil kapısı var, gece ısıyı otomatik ayarlayan kalorifer sistemiyle soğuk kışlarda da ısıtması gayet kolay. Bahçıvan teklifi kabul ediyor. Berlinli bir doktorun arı eviyle eski meyve bahçesini kiralayacağını söylüyorlar. Ev sahibinin oğlu arı evindeki rafları boşaltırken bal kavanozlarının arasında içinden gümüş çatal bıçak takımı çıkan bir sandık buluyor. Çatal bıçak takımını sandığın içinden alıp evdeki çatal bıçak çekmecesine yerleştiriyor. Bahçıvan bal süzme odasında son kıştan artakalan rezistanslı ısıtıcıyı bodruma geri taşıyor. Berlinli doktor arsanın sağ tarafını kendine ayırıp yeni bir çit yaptırıyor. Bu yalnız onun hakkı değil, görevi de çünkü her kiracı arsasının suya bakan sol tarafını çitle çevirmekle mükellef. Bahçıvan işi üstlenecek olan köylüye çalıların altında hemen göze çarpmayan eski arsa duvarlarının kalıntılarını gösteriyor.

Köyde bahçıvanın arı evi yıkıldığından beri ayak tırnaklarını kesmediği iddiası kulaktan kulağa dolaşıyor. Tırnaklarının parmaklarını aşıp ayak tabanına kadar büküldüğü, hatta dönüp topuğundan dışarı baktığı iddia ediliyor. Tırnaklarını pabuçlarının ve çoraplarının için-

de sakladığı ama ne durumda olduğunun topallayarak yürümesinden anlaşıldığı söyleniyor. Köyde bahçıvanın ev sahibinin küçük kızını öbek öbek ot kopartmaya kışkırttığı ve bu otları köklerine yapışmış toprakla beraber Berlinli doktorun yeni inşa ettirdiği evin tertemiz badanasına fırlattırdığı söyleniyor. Söylentiye bakılırsa, kızın attığı balçık öbeklerinin izleri hâlâ belli. Berlin'den plajdaki müştemilatı tepeye nakletmek için gelen adamların üzerinde takım elbise ve kravat olduğu, takım elbiselerini gizlemek için üzerlerine koyu renk anoraklar giydikleri, bunların bahçıvandan öğrenildiği konuşuluyor. Köyde, eskiden Yahudilere ait olan parselin yeni kiracısının, yani şu Berlinli doktorun, yaşlı komşusu sadece nezle olduğu halde adama yüksek dozda ilaç enjekte edip hastanede ölmesinden sorumlu olduğu iddia ediliyor. Bahçıvanın şahit gösterildiği olayda doktor, göle çıkışı çok dar olduğu ve iskeleyi de almak istediği için hastasına iğneyi özellikle yüksek dozda yapıyor. Nihayet rivayete göre şu Berlinli doktor geçende köyün meyhanesi Eğri Çam'daki bir eğlenceden sonra Frankfurt/Oder'den bir kızla arasında yürüyüp suya kadar inmiş, çitten atlayıp belediyeden asla kullanma izni alamadığı iskeleye çıkmaya cüret etmiş ve karısını bu yabancı kızla oracıkta aldatmıştır ve bahçıvan bütün bunları kendi gözleriyle görmüştür.

Yaşlı ev sahibi ölünce oğlu, yani genç ev sahibi atölyeyi yakındaki kasabada oturan ve yelkenli teknesini köydeki limana bağlayan bir karıkocaya hafta sonları için devren kiralıyor. Çift bunun karşılığında yazları küçük ve büyük çayırdaki çimleri düzenli olarak biçmeyi taahhüt ediyor. Bahçıvan yeni devren kiracılar için çim biçme makinesine benzin doldururken ev sahibinin kızı ve mahalleden bir arkadaşı huniyi tutuyorlar.

Devremülkçüler

Buna sen kendin karar vereceksin, dedi adam. Ve kadın, evet dedi. Ama o evetten sonra, erkek daha ne olduğunu bile anlayamadan ağlayarak çöktü oturduğu yere. Karısı, hapishanedeki ziyaret odasında ilk kez karşısına geçip oturduğunda bile ağlamayan kadın. Seni yanıma aldıracaktım, demişti o zaman hapishanede. Kadın, biliyorum, diye cevap vermişti. O kadar. Ağlamak mı, yok canım, hiç. Hapisten çıktıktan sonra da evlenmişti kadınla sessiz sedasız. Bugün, aradan otuz yıl geçtikten sonra bir konuşma esnasında sadece şu lafı etti: Buna sen kendin karar vereceksin. Ve kadın "evet"e benzeyen bir şey mırıldandı, "evet"i çok bariz değildi, sonra birden titremeye başladı, erkek kadının üşüdüğünü zannettiğinden kolunu beline doladı. Ne çok oturmuşlardı böyle akşamları, bahçe lambasının altında, salıncakta, gece yarılarına kadar böyle dışarıda oturup sohbet etmiş veya karanlığa, karanlığın içinde usulca şırıldayan göle bakarak susmuşlardı. Kadının ağlamasından şaşkın, kolunu hemen geri çekti adam ve ona, otuz yıllık evliliklerinde hiç bakmadığı gibi baktı. Sonra ayağa kalktı ve iskeleye yürüdü, iskelenin girişini bir perde gibi kapatan yaşlı salkımsöğüdün dallarını alışageldiği gibi elleriyle iki yana çekmeden geçti gitti içinden. Şimdi iskelenin ucun-

da, gözlerini gecenin içine dikmiş dururken arkasında, sahilde karısının hıçkırıklarını işitiyor. Salıncakta salya sümük, diye düşünüp sırıtma güdüsüne teslim oluyor. Ağzının kenarları öylesine çekiliyor ki yanlara, toparlayamıyor onları. Karısı ağlamaya başlayınca sanki kantine veya bonmarşenin kasasına yürür gibi hedefe kilitli iskeleye seğirtmiş, yaşlı söğüdün dallarının yüzünü okşamasına bile dikkat etmeden geçmişti. Şimdi iskelenin ucunda durmuş, gecenin karanlığına boş boş sırıtıyor. İnsan hayatta neden emin olabilir ki? Daha gündüz hafif rüzgârda yelken yapmışlardı, kadın ipleri tutmuştu, o yelkeni açmış, ara sıra dümeni kırmıştı sağa sola.

Yelken yapmak çok keyifli. Karısıyla paylaştığı göl tutkusu yüzünden, burayı mesken tutmadan önce yıllarca limanın oradaki kamp yerinde, çadırda yattılar. Su kıyısındaki atölyeyi hafta sonu kalabilecekleri bir eve çevirme izni aldıktan sonra bazı işe yarar mobilya parçalarını, mesela menteşesiyle beraber marangoz tezgâhını, olta rafını ve küçük lavaboyu devraldılar. Çivilerin, iplerin, kalem keskilerin, tornavidalarla lastik çizmelerin arasında kendilerine bir yer açtılar. Televizyon, masa, yatak, her şey vardı ve tekneleri artık iskelenin yanında, iki şamandıranın arasında gözlerinin önündeydi. Yelken yapmak çok keyifli. Ev sahibesi yurtdışında çalışırken ve ne o ne de babası Berlin Duvarı yıkılmadan önce arsayla ilgilenemezken, karısı kulübeyle sahil arasındaki küçük çimenliği taşlarla süslemeye başladı, çite doğru kuşkonmaz ekti, salıncağın sağındaki ve solundaki ağaçların alt dallarına, eskiden kampta yaptığı gibi, küçük çiçek sepetleri astı. İlkbaharda tekneyi suya indirdikten sonra neredeyse her havada çıkıyorlar. Değişiklik olsun diye kulübenin arkasına asılı duran kanoyu da alabilirler tabii, ev sahibesi izin verdi. Ama rüzgârı arkana alıp gitmekten güzel ne var. Yelken yapmak çok keyifli.

Yelken yaparken tüm evrenin sessizleştiği duygusuna kapılıyor. Rüzgâr yelkenleri şişirip halatları koparacak kadar gerdiğinde, evet, o zaman bile sessiz her yer. İnsan kendi kanının gürül gürül akışını, elini kulağına yaklaştırmadan duyamaz. Elini kulağına götürüyor. Yelken yaparken karısıyla sadece lüzumlu şeyler konuşuyorlar. Yelken yapmak ibadet gibi. Neye ibadet, neye hizmet, şimdi söyleyemeyecek, karısıyla hiç konuşmadan başlattıkları suskunluğu ilk kim talep etti, onu da bilmiyor. Yelken yaptığı zaman su, kıyı gözünün önünde bile olsa, gözüne sonsuz görünüyor. Tekneyle daire çizseler veya gölün bir ucundan ötekine gitseler, dönseler, yine gitseler, yine dönseler bile. Ebediyet hissi galiba tekrardan kaynaklanıyor, diye düşünüyor, bu da karısıyla hiç konuşmadığı konulardan biri. Ablamı arayayım mı, aramayayım mı, diye sormuştu karısı, o da şöyle cevap vermişti: Buna sen kendin karar vereceksin. İnsan zaten neyi biliyor ki. Su şimdi ayaklarının altında kapkaranlık kıpırdıyor ve arkasında karısı hıçkırarak ağlıyor. Belki hıçkırmak suyun bir nevi kendi içinde oynaşmasıdır, ağlarken karısının gözlerinden ve burnundan su akmıyor mu, diye düşünüp yine sırıtıyor elinde olmadan. O zamanlar, nehrin karşı kıyısına yüzmeye çalıştığında da su böyle kapkaranlıktı ve usul usul oynaşıyordu. Gece vakti çok uzağa gidememişti. Bugünkü gibi. Bugün sırıtarak iskelenin ucunda duruyor ve yine mahpus, yine arkadan kıstırıldı, yine ipsiz, o zaman kıyıdakilerin bağrış çağrışları vardı, tehditler, küfürler geliyordu kulağına, bugün sadece tek tük sesler duyuyor, o zaman kıçını koyacağı bir tekne bile yoktu, sadece yüzüyordu, bugün bir iskelenin ucunda ayakta dikiliyor. Hapishanenin ziyaretçi odasında ilk defa karşısına oturduğunda ağlamayan karısı, şimdi hüngür hüngür.

O zaman geri dönmek zorunda olduğunu biliyordu. Arkadaşı dönmemişti. Yüzmenin yasak olduğu nehirde

su bütün diğer ırmaklardaki gibi akıyordu, arkadaşıyla başka nehirlerde zevk için çok yüzmüşlerdi, en diplere dalmışlar veya kendilerini girdaplara bırakıp fırdöndü oynamışlardı. O gece nehirde yüzerken, burada bu kadar kesin yasaklanmış bu faaliyetin diğer bütün yüzmelere ne kadar benzediğini düşünmüştü şaşkınlıkla. Bugün de, bahçe lambasının yanında ağlayan karısının yanına dönmesi gerektiğini biliyor. Salıncaktaki kadın. Daha on altısında bile değildi, motosiklete binmeyi öğreniyordu, çok yakınlarda, yukarıki ormandaki natamam bir otobanda, hani şu hiçbir yerden hiçbir yere giden ve eğer buraları iyi tanıyorsa insanın her tarafta bulabileceği türden boş beton pistlerden birinde deneme sürüşleri yapıyordu. Kumlu bir yolda yürürsün, aniden otobana dönüşür ve yine aynı beklenmedik hızla kumlu bir yol olur yeniden veya ormanın başında, duvara çarpar gibi aniden bitiverir. O zamanlar yaşça daha büyük bir arkadaşından ormandaki otobanda deneme yapmak için ödünç aldığı motosiklette nasıl gaz verileceğini hatırlıyordu da, freni sormayı unutmuştu. Otoban aniden duvara çarparcasına bitince hızla ormanın içine dalmış, direksiyona sağlı sollu monte edilmiş aynalar yüzünden bayağı geniş aleti nasıl durduracağını bilmeden çamlarla meşelerin arasında kavisler çizmeye devam etmişti. Sıçtık şimdi, diye düşünmüş, sürekli kırmıştı direksiyonu, ormandan çıkış yolunu gözlerinden çok kıçıyla bulmuştu sanki. Gaza basmaktan vazgeçme fikri aklına gelmemişti. Bazen bir fıkranın sert bir çekirdeği vardır, insan tam gülmek için dişlerini gıcırdattığında birden çenesi kasılır ve gülemez. Sıçtık. Karısı hâlâ ağlıyor. Sıçtık, diye düşünüyor devamlı ve sırtı dönük bekliyor. Tek bir kelime bazen bitmiş bir fikir olabilir mi? Her halükârda şu an aklıma gelen tek kelime bu, kafasıyla değil kıçıyla düşünüyor çünkü. Ani bir düşünce. Kazayla içine daldığı ve başlar

başlamaz biten orman gibi. Birbirine fazla yakın dikilmiş meşeler ve çamlar arasındaki güzergâh insanın gözüne sonsuz görünüyor, ağaç gövdelerinin arasında kavisler çizerken ormanın gölgesi serinletmiyor insanı, tersine, ciğerini kavuruyor. Lastiklerinin altında otobanın sonsuz kavislerden sonra bittiği gibi yeniden başladığını hissedince, Hitler'i hayatında ilk kez minnetle anmıştı. Bütün aynalar *heil*[1] kalmıştı.

Geri dönmek bir sanattır, vâkıf demek ki ona, veya sanat ona vâkıf, insan zaten neyi biliyor ki. Dümdüz ileriye de yüzsen, geri de dönsen, yüzmek hep aynı yüzmek. O gece içip sarhoş olduktan sonra bir şaka gibi nehre atlayan arkadaşı geri dönmemişti. Ya yüzerken arkasından bağırdıklarını işitmemişti ya da olup biteni şaka zannetmişti hâlâ veya, bu da mümkün, geri dönmek istememişti. Yüzmek hep aynı hesap. Arkadaşı ne öteki kıyıya varabildi ne de bu kıyıya döndüğü görüldü. Yelken yaparken karısıyla tekneyi suda tersyüz etme provası yaptılar. Tekneyi devir, bütün mürettebat yüklen, çevir, tekrar yukarıya. Tekne su yüzüne dönerken güverteden suya düşmemek için direğe sımsıkı sarılacaksın. Yelken keyifli iş. İnsan zaten neyi biliyor ki.

Kadın bir haftadır bir öz ablası olduğunu biliyor. Tam bir hafta önce telefon çaldı. Otuz-kırk senedir ne gördüğü ne konuştuğu bir okul arkadaşı. Ne sürpriz yahu, sen ha, hâlâ demek ki, peki beni nasıl, numaramı nereden, sınıf buluşması mı, haydi canım, ya o da mı, o mu, o da ha, evet, evet, yahu onun adı neydi, vay canına, o, öyle mi, gitti ha önden, üzüldüm şimdi, kaç çocuğu vardı, iş, koca, yelken, hafta sonu kaçamağı için bir müştemilat tuttuk işte, adresim var mı, hem söylesene, sen

1. Sağ, sağlam, bozulmamış. Aynı zamanda nasyonal sosyalistlerin selamı. (Ç.N.)

beni neden aradın. Yahu senin ablan ne oldu. Hangi abla. Peki üvey baban, o hayatta mı hâlâ. Ne üvey babası. Hay Allah, hâlâ öğrenmemiş miydin, diyor okul arkadaşı telefonda, o adam senin öz baban değildi ki, ne, diyor kadın, ahizeyi kulağına yapıştırırken gözü suda, yelkenli tekne iskelenin önünde, iki şamandıranın arasında hafif hafif baş kıç yaparken, öf, diyor arkadaşı, şimdi pişman oldum sorduğuma, tutamadım ki çenemi, adam duymuyor ne dediğini tabii. Adam yalnız karısının bir süre söylenenleri dinledikten sonra, Hangi abla? dediğini işitti. Ve en sonunda, Ne? dediğini veya sorduğunu. Doğu Almanya zamanlarında telefonun kablosunu bizzat evden atölyeye kadar indirmişti. Ev sahibesinin babası o zamanlar ana prizden paralel hat çekmelerine izin vermişti. Tam on üç sene kasabadaki evlerine telefon bağlanmasını beklemişlerdi. Bir yere telefon koyarsan mutlaka çalar.

Kadın her zaman herkese, benim çocukluğum masal gibi geçti, derdi oysa ki ve hep gülümserdi bunu söylerken. Sonra babasını anlatırdı, ona balık tutmayı, kuşkonmaz dikmeyi, tırpan kullanmayı öğretmişti. Babası ona hep yavrum diye hitap etmişti. Çocukluğunu anlatırken herkes kendi çocukluğunun neden böyle masal gibi geçmediğine hayıflanırdı. Üvey annesinden asla kimseye söz etmezdi. Üvey annesi, babası evdeyken onu dövmeye cesaret edemezdi. Asıl annesini hatırlamıyordu ve babası da ondan hiç bahsetmemişti. Ama şimdi, bir ömür rötarla telefonda babasının da öz babası olmadığını, komşu köyde başka bir kızın, hiç tanımadığı ablasının yaşamış olduğunu öğreniyor. İkisi, yani o ve öteki kız aslen Güneydoğu Avrupa'daki Alman azınlıklara mensuplarmış, savaşta kaçıp gelmişler ve muhtelif köylerde muhtelif ailelerin yanına verilmişler, böyle anlatıyor telefonda arkadaşı. Hayret, köyde herkes biliyordu bunu. Demek yalnız sen bilmiyordun. Öf, tutamadım ki çenemi.

İnsan bir ömür rötarla öz ablasını bulmaya çalışabilir mi ve hakikaten nerede oturduğunu öğrense bile, ona telefon edip çağırabilir veya ziyaretine gidebilir mi? Ona mektup yazabilir mi. Artık hiçbir şey asla eskisi gibi olmasa bile, her şeyi olduğu gibi mi bırakmalı? Yelkenlisiyle yanlarından geçen her yaşlıca kadın ablası olabilir. Komşu kaplıcanın sokaklarında boş alışveriş arabasıyla dolaşan ve kendi kendine küfür edip duran o deli kadın. Kafede bir dilim pastanın başında oturan şu ihtiyar. Gazeteye ilan verip, sigara içmeyen can yoldaşı arayan altmışlarındaki sağlıklı ve dinamik kadın. Veya Berlin'deki o zayıf yaşlılardan biri. Tanrı bilir ablası çoktan öbür dünyayı boyladı ve toprağın altında şimdi. Dünya âlem yakın akrabası mı oluyor şimdi yani veya tersine, yakın olan herkes birden yabancı mı, ölmüş mü? Çocukken kendi kendisiyle kavga ettiği zamanlarda hep babasına fikir sorardı. Sonra, babasının ölümünün ardından, ne yapacağını bilmediği anlarda babasının şu ya da bu durumda ona nasıl bir akıl vereceğini düşündü hep. Peki ya şimdi, babası öz babası değilse ona kim nasihat verecek? Demin kocasına ablasını araması gerekip gerekmediğini sorunca cevap olarak ne demekle yetindi: Buna sen kendin karar vereceksin. Şimdi, bir ömür rötarla, yapayalnız artık. Vatanına dönmek için nereye gitsin? Çeklerin, Polonyalıların ülkesine mi?

Nehrin karanlık sularına atlayıp, sırılsıklam ve titreyerek tek başına dışarı çıkmadan önce arkadaşıyla beraber bir durum değerlendirmesi yapmıştı adam. Üniversitede onları birtakım sınavlar bekliyordu ve veremeyeceklerinden eminlerdi. Ders çalışacakları yerde çeşitli nedenlerle başka işler yapmışlardı. Arkadaşı öğrencilere karnaval düzenlemekle uğraşmıştı mesela, oraya buraya gitmiş, yer bakmış, bir yığın mektup yazmıştı, sonunda Doğa Bilimleri Müzesi eğlenceye birkaç

salonunu tahsis edebileceğini bildirmişti. Öğrenciler müzenin kapanış saatinden sonra şeytan, domuz, okullu kız, Romalı veya su perisi kıyafetleriyle saray yavrusu binanın içine sökün etmişler, camekânların üzerine soğuk büfe kurup bütün gece dinozor iskeletleriyle doldurulmuş gorillerin arasında hoplayıp zıplamışlardı, kimisi müzede bulduğu alkolü musluk suyuyla karıştırıp içmeye kalkmış ve doldurulmuş hayvanların sergilendiği büyücek doğa mizansenlerinin içine girip geyiklerle tilkilerin arasında uyuyan ve sevişen güzel rolü oynamıştı. Arkadaşı, nice evliliğe ve hatta doğacak çocuğa yol açan bu inanılmaz şöleni hazırlarken statik ve mimari fizik meseleleri kafasından uçup gitmişti elbette. Kendisi ise birkaç hafta önce Berlin'in harabeleri arasında gezinirken geçen yüzyıldan kalma bir dehlize rast gelmiş, yeraltı tünellerinin içinde Biedermeier devrinden kalma ölülerin o zamanın kılık kıyafetleri ve şapkalarıyla hiç bozulmadan muhafaza edildiğini keşfetmişti. Gerçi buruş buruştular ama ayak parmaklarının tırnakları bile duruyordu, tabutlarının içinde nice savaş ve ölüm atlatmışlardı. Bugünkü karısına, ki o zaman nişanlıydılar, bu ölülerden birini bir tür gardırop askılığı olarak alıp hole yerleştirmek istemez miydin, diye sormuştu. Ama nişanlısı bütün hikâyeyi uydurduğunu ve gardırop askılığı önerisini de şaka zannetmişti, hem de çok tatsız bir şaka, öyle ki gülmeye tenezzül bile etmemişti. Ama o, dehlizde saatler geçirmiş ve bir harabenin fiziksel olarak nasıl ayakta kalabildiği gibi sorulara zerre kadar kafa yormadan ölülerin teker teker resimlerini yapmıştı.

Bizim Batı'ya geçmemiz lazım, demişti arkadaşı bir akşam, sınavların başlamasına tam bir hafta vardı. Bu seneyi orada tekrarlarız. Doğulu öğrenciler eğitimlerine Batı'da devam edince bir sınıf aşağıya alınıyorlardı, bu tam da karnaval ve ölüler yüzünden kaçırdıkları yıla

tekabül ediyordu. Yeniden başlayalım, demişti arkadaşı. Burada hiç şansımız yok, fişleniyoruz, hep aynı kısırdöngü sürüp gidecek. En kolay nereden kaçabilecekleri hakkında kafa yormuşlardı. Geçiş kapılarının dışındaki doğal sınır hattını ne o ne de arkadaşı doğru dürüst tanıyordu, ellerinde balon falan da yoktu, eh, o zaman geriye bir tek Elbe Nehri kalıyordu. Su daha o kadar soğuk ki, demişti arkadaşı, sınır polisleri asla birilerinin nehre atlayıp yüzerek karşıya geçmeye çalışacağını hesaba katmaz. Soğuğu hissetmemek için önce sıkı bir içeriz, sonra yüzer geçeriz. Böyle demişti arkadaşı, Saksonyalıydı. Ne o ne de arkadaşı kadınlarından söz etmişlerdi. Bugün düşününce her ne kadar inanılmaz gelse de nişanlısını unutuvermişti işte. Bir hafta sonra yanlarına bir boru makasıyla üç şişe şarap almışlar, bisikletleriyle trene binip bir buçuk saat yol kat ettikten sonra ufak bir istasyonda inmişler ve pedallara asılıp Elbe Çayırları'na gitmişlerdi. Orada bir tenhada kafayı çekip, tam yapı statiği ve fiziği sınavlarının arifesinde, yüzerek zamanı birkaç yıl geri sarmak için bırakmışlardı kendilerini buz gibi sulara.

Nişanlısıyla, yani bugünkü karısıyla tekrar mahkeme salonunda karşılaşmıştı. Şahit olarak çağırıp onun ülkeden kaçma planlarından haberi olup olmadığını sormuşlardı, o da doğruyu söyleyip, hayır, demişti, benim hiçbir şeyden haberim yok. O anla kıyaslandığında yapı fiziğinde çıkması muhtemel bütün sorular çocuk oyuncağı gibi gözükmüştü gözüne. Birden, yağmurdan kaçarken yüze yüze doluya yakalandığını anlamıştı. Halbuki yüzmek hep aynı yüzmek. Sonra nişanlısından hapishaneye bir yapı fiziği kitabı getirmesini söyledi, kitabı çalıştı ve hapishanedeki tutuklulara ders vermeye başladı. Duvar inşa edilirken bir sürü işçi, kendi eserlerinin öteki tarafına geçmeye çalıştıklarından içeride o sıralar inşaat sektöründen tutuklu sayısı normalin üstündeydi.

Cezasını yattıktan sonra eski profesörüne gidip sınavı dışarıdan verme ricasında bulundu ve kolayca başarmasına rağmen öğrenimine bıraktığı yerden devam etmedi.

Karısı artık sakinleşmiş görünüyor, bardakları şıkırdatıyor, anlaşılan ayağa kalktı ve etrafı toplamaya başladı. Arkasına dönünce söğüdün dallarından oluşan perdenin içinden kadının elinde tepsiyle müştemilata girip gözden kaybolduğunu görüyor. Gözüne kadının ağaçlara astığı beyaz plastik fenerler çarpıyor, bahçe lambasının ışığında o kadar suni görünüyorlar ki, geceye ışıktan bile daha yabancılar. Karısıyla aletlerin kucağında yaşadıkları atölye karanlık. Arsanın eski sahibinin mirasçıları, mülklerini geri almak için mahkemeye başvurduklarından beri ev sahibesiyle aralarındaki artık şifahi bir anlaşmaya dönüştü, yazlık için belediyeyle yapılmış kira kontratı da, aralarındaki devren kira anlaşması da artık geçici, öyle dedi ev sahibesi. Mülkün eski sahiplerine iadesine karar verildiğinde onların da müştemilatı boşaltması gerekiyor, anlaşma böyle. Ama ne zaman, kimse bilmiyor. Karısı ev sahibesiyle konuştuktan sonra, devren kira lafı bana devrimi hatırlatıyor demişti, o zamandan beri adamın kafasında devren kira, devremülk ve çağrıştırdıkları devrim kavramları, yelken yaparken hissettiği mutlulukla kardeş duygulara yol açıyor. Mutluluk, bir düzensizliğin içinden doğar, nasıl ki sonsuzluk duygusu da şimdi sırtını döndüğü başı sonu belli bir gölün içinden büyüyorsa. Adam ve karısı her hafta sonlarını tıka basa aletle dolu küçücük bir kulübede geçiriyor, teknenin palamarını kendilerine ait olmayan bir iskeleye atıyorlar ve yine de, sadece devren mülk edinilmiş, muvakkat kiralanmış bir parselde enikonu mutlular canım.

Eğer o zaman kaçmayı başarabilseydi herhalde Batı'da üniversiteyi bitirecekti. Her halükârda Kent Tarihi Müzesi ölü çizimlerini ilk görüşte beğenip koleksiyonu için

satın almaya karar vermişti, ardından dehlizler açılmış, cesetler nakledilmiş ve kilise yeniden inşa edilmişti. Ama o, hapisten çıkınca ıslah olsun diye bir mobilya fabrikasında mecburi hizmete, dosdoğru Doğu'ya sürüldü, tabii bekliyordu bunu, bir tür ara çözüm, geçici önlem gibiydi. Üniversite eğitimine isterse altı ay sonra devam edebilirdi ama kendi kararıyla düz işçi olarak fabrikada kaldı. Ara çözüm bir ömür boyu, şimdi emekliliğinin başlamasına kadar sürdü. Konu açılınca hep şöyle derdi: Pratik çalışmanın mizacıma üniversite okumaktan daha uygun olduğunu fark ettim. İnsan zaten neyi biliyor ki. İskelenin tahtaları ayaklarının altında sallanırken, mülk hakkında nihai bir karar verilene kadar karısıyla ölmeyi başarabilirlerse güzel olacağını düşünüyor. Çünkü o zaman, artık cenazelerinde arkalarından konuşmayı kim yapacaksa o, çok şanslı olduklarını ve hayatlarının son ânına kadar en sevdikleri işi yaptıklarını söyleyebilir: Yelkencilik.

Bahçıvan

Köyde evin kızının gece vakti vapur iskelesinde oğlanlarla oturup sigara ve içki içtiği anlatılıyor. Bilhassa dolunaylı gecelerde annesiyle babasına ve büyükannesine hissettirmeden penceresinin önündeki ufak balkonun parmaklıklarından atlayıp, oturma odasının pencere pervazına basarak aşağı indiği, bahçıvanın ona elleriyle basamak yapıp destek verdiği, dönüşte de odasına aynı yoldan çıktığı anlatılıyor kulaktan kulağa.

Devremülkçüler evden atölyeye paralel telefon hattını, özel satın aldıkları kablo yetsin diye olabildiğince düz çekmek istiyorlar, bunun için büyük çamlardan birini kesmeye başladıklarında bahçıvanın tantana çıkarmayıp ağzındaki soğuk izmaritle kapısının önünde gayet sakin oturup seyretmesine seviniyorlar. Çam zaten son zamanlarda sararmış, yüzüne bakılmaz hale gelmişti, hem gövdesinin içi de epeydir boş. Ağacın devasa köklerini sökmeye çalışırken içi porselen yemek takımlarıyla dolu bir sandığa rast geliyorlar. Ev sahibi sandığı gösterdiklerinde, bak sen, diyor, bahçede neler yetişiyormuş da haberimiz yokmuş, hiç fena değil. Doğa harikası, diyorlar. Bahçıvan başını sallıyor. Ev sahibi sandığı arabaya taşıyor.

Çocukluk Arkadaşı

Bazen bir merdivenin tepesine çıkıp plajdaki müştemilatın kamışla, sazla örülü çatısına geçen sonbaharda örttüğü muşambayı düzeltiyor. Eğer kız arkadaşı bir zamanlar sözleştikleri gibi karısı olup yatağında yanında yatsaydı, belki geceleri aynen böyle battaniyeyi de üzerine çekerdi onun. Çatı, deniz tarafından çürümeye başlamış. Yaptığı iş çok anlamlı değil, belki çatı muşambanın altında daha da hızlı çürüyecek ama işi rüzgâra havale etmeyi de kabullenemiyor işte. Böyle hiç olmazsa bir süre idare eder, hem de çatı gibi görünür.

Eğer babası onu vaktiyle bira getirsin diye inşaattan eve yollamasaydı, kızın babasıyla evlerinin önündeki çalılarda böğürtlen koparıp yediği an oradan geçmeyecekti. Kızın babası çağırıp, böğürtlen yer misin? diye sormuştu, o da, evet demişti. Kızla birlikte hayatında ilk defa böğürtlen toplayıp yediği o günden bugüne, yani plajdaki kulübenin çatısındaki muşambayı düzeltmek için merdivenin üstüne çıktığı şu âna kadar kader hep kendi istediğini yaptı. Bazen düşünüyor, eğer iki baba o gün kızla vakit geçirmesini sağlamak için kumpas yapmasalardı, hayatı hâlâ kendi hayatı olur muydu? Evet, hayat bir keşkeyle bezense bile yine kendi hayatı olacaktı. O zamanlar o beş yaşındaydı ve kız daha yeni dört

yaşına basmıştı. Babaları veya artık Tanrı bilir kimse o, ellili yaşlarının ortalarına gelince bir merdivenin tepesine dikilip rüzgârın kaydırdığı bir muşambayı düzeltmek için bu el hareketlerini yapmasına bile önceden karar vermişti şüphesiz.

Dalın üstünde biraz daha ileri sürünmeyi göze alıyor musun, haydi gel sallanalım, kamışın sapını sigara gibi içebilirsin biliyor musun, fayanslarla kendimize su kenarında bir ev yapalım mı, boş bir mermi kovanı buldum, ben de, sallanalım mı, lastiğin üstüne bir tahta koyarsan sal olur, kaval sadece mürver ağacından yapılır, dallarının içi boş olur, bahçıvan söyledi, vahşi Liedtke Parkı'na gidelim mi, orada sahipsiz elma ağaçları var, haydi sallanalım, gel, sana ellerimle basamak yapayım, ne kadar derine dalabilirsin, benim gemimin tenekeden bir dümeni var, bak, yatak odası yastıktan tavana kadar, tamam mı, haydi gel sallanalım, ellerinle tutmadan da binebilir misin bisikletine, ya biliyor musun, küçük Daniel pencerenin pervazına çıktı ve oradan aşağıya işedi iyi mi, lanet olsun, dümenim suya düştü, haydi bana bir öpücük ver.

Şu karşıya, merdivenden gayet iyi seçebildiği büyük meşenin köklerinin arasına gömmüşlerdi sandığı o zamanlar, içinde hazine yerine kız kardeşinin düğününde toplanan alüminyum fenikler vardı, o arada başka birinin aynı yere gömdüğü kalaylı maşrapaları bulmuşlardı. Şimdi merdivenin üstündeyken meşenin köklerini görmesine imkân yok ama ufak sandık muhtemelen hâlâ orada veya çürüdüyse en azından içindeki fenikler duruyordur. Küçük Daniel'in öldüğünü biliyor musun? Babası annesini vurmaya kalktığında o çoktan ölmüştü, biliyor musun? Hatırlıyor musun, bizimle dalardı, hani şu sazlıktaki kefallere, balıklar ağızlarıyla bacaklarımıza çarptıklarında ne kadar soğuk gelirdi bize, hatırlıyor musun? Sınır açıldıktan hemen sonra Karayipler'e dalmaya

gitmişler ve orada boğulmuş. Evet. Sanki sınırın açılması onun için yalnız ölüm imkânlarının çeşitlenmesini getirmişti. Onun keşkesi o seyahat. Şimdi sonsuza kadar bir ufaklık olarak kalacak. Daniel'in babası kanser oldu, annesine ateş edip yaraladığı o gece annesi de ölüm kalım savaşına girmiş, zor kurtulmuş. Evet. Sanki ailesinin içinde ölüm kol gezermiş gibi. Küçük Daniel'in eskiden penceresinden dışarı işediği bungalov üç gün üst üste gazetenin birinci sayfasındaydı, gördün mü? Bungalov o vurulma olayından beri boş, pencereleri de öyle, kapkara, bomboş. Anlattıklarına göre zaten bungalov yüzünden kapışmışlar. Daniel'in babası, annesine yataktan ateş etmiş. Daniel'in küçük üvey kardeşinin mirası yüzünden. Hani şu Batı'dan gelen, evet. Anlaşılan Daniel'in annesiyle babası için sınırların açılması yalnızca ölümlerden ölüm beğenmek anlamına geldi.

Kız arkadaşına geçen sonbahar eşyaları paketleyip evini boşaltmakta yardım etmişti. Şimdi muşambayı çatının üstüne atmak için arsaya ilk kez yeniden ayak bastı. Tarladaki eğri büğrü taşlardan yapılmış alçak duvarın üzerinden atladı ve çalılıkların arasından kendine bir yol buldu. Çünkü çocukken kolayca açıp girdiği bahçe kapısı kilitliydi. Öğleden sonraları onunla bu kapının iki tarafındaki taş direklerin üzerinde oturup gelen geçene dil çıkarırlardı. Evi boşaltıp terk ettikleri o hafta sonunu düşününce, veya on üç yaşındayken Berlin'e yaptığı ziyareti, veya daha da eskileri, kızla birlikte odunlukta görmemeleri gereken o şeyi gördükleri öğleden sonrayı hatırlayınca, insanın başından ne geçerse geçsin her günün bir ertesi günü olduğu gerçeği ona tuhaf geliyor, süregiden şey, hayat, nedir, hâlâ bilmiyor aslında. Belki ebedî hayat insan yaşarken gerçek oluyor ama insanın tahminlerinden çok farklı olduğu için, eskisine çok benzediği için kimse farkına varmıyor. İşte ev de aynen duru-

yor yerinde ama o yerinde duranın aslında ne olduğunu bilmiyor. Ya kız? O da var hâlâ dünyanın bir köşesinde.

Bizim bahçede yeşil ve siyah frenküzümleri vardır, elma vardır, ama frenküzümünün zamanı geçti bile, demişti kıza ve babasından öğleden sonra bahçesini gösterme izni almıştı. Bizde yalnız gül vardır, demişti kız, bahçeye girince de olmamış bir elmayı dalından koparıp ısırıvermişti. Geriye baktığında çocukluğum diyebileceği zaman dilimi işte o an, kızın ilk tatile gelişiyle başlıyor, tatilden tatile sürüyor, gidişiyle bitiyor. Kız kardeşinin kilise nikâhına gitmek için gelinliğiyle evden çıktığı, şans getirsin diye başının üzerinden içi feniklerle dolu bir kâsenin boşaltıldığı ve kız arkadaşıyla birlikte kumun içinden o hafif bozuklukları ayıkladığı gün başlıyor mesela, evet, tüy kadar hafif alüminyum paralardı, düğün kafilesi uzaklaşırken elleriyle kumu aramaya devam etmişler ve ilk kez evlenmekten bahsetmişlerdi.

Fındığın kabuğunu ağır bir taşla vurup kırabilirsin ama bunların içi daha beyaz, haydi sallanalım, ön tekerleğimi kırıp su birikintisinin yanından dolaşabilirim ben, arka tekerleğim sağından geçiyor bak, kendimize gizli bir dil uyduralım mı, öpüşmenin adı ötüşmek olsun, tamam, haydi sallanalım, balık tutarken konuşmak yasak, leylağın yaprağını iki elinin arasına koyup iyice bastır, o zaman ıslık çalması daha kolay oluyor, bahçıvan gösterdi, haydi gel salıncağa binelim, köstebeği buraya, şu ağacın dibine gömelim mi, çobançantasının küçük göbeği yenebiliyor, çamlığın içinde saklanalım, haydi bana bir, ah, şey diyecektim, ötüşmek istiyorum, ben de.

Annesi babası evden sabah erken, saat altıda çıkarlardı, kız arkadaşı ise saat sekizde kahvaltı ediyordu, sekiz buçuktan itibaren onun evine gitmesine izin vardı. Serin seher vakti sağlı sollu direklerle çevrilmiş bahçe kapısının koluna bastırdığında çiy tanecikleri olurdu

üzerinde. Geçerken aşçı kadın kapıyı açıversin diye mutfağın yeşilimtırak pencerelerini tıklatırdı, içeri girip salonda kız arkadaşının ailesiyle ve aile dostlarıyla oturduğu uzun yemek masasının başına dikilirdi, herkes otururken o ayakta dururdu, soğuk sobaya sırtını dayayıp arkadaşının kahvaltıyı bitirmesini beklerdi. Ondan sonra onunkinde veya kendi bahçelerinde oynarlardı, kendininkinden veya onun iskelesinden suya girerlerdi, onun çocuk odasındaki gizli gardırobun içinde, paltolarla elbiselerin arasında saklambaç oynarlar veya onun evinde, ki televizyon tüm gün açıktı, siyah beyaz kovboyların siyah beyaz uçsuz bucaksızlıklarda delicesine siyah beyaz atlara binişlerini ve en sonunda siyah beyaz bir toprağa düşüp ölmelerini seyrederlerdi.

Bir keresinde embriyoların anne karnında evrimin bütün aşamalarını geçtiğini okumuştu, yani balık veya amfibyum olarak başlayıp sonra tüyleniyorlar, bir süre domuzlarınkine benzer bir omurgaya sahip oluyorlar, en sonunda da insan olarak dünyaya geliyorlardı. Belki diye düşünüyor şimdi, doğumdan sonra da ikinci bir tarihöncesi başlıyor, bu kez insanlık tarihinin bütün aşamalarından geçiyoruz, hızlı çekim, adına çocukluk diyorlar, yetişkinliğe geçmeden önce her şeyin temeli olarak avcı ve toplayıcıların ortak hafızasını yaşayıp edinmemiz gerekiyor. Evrim balıklardan ve amfibyumlardan en çılgın mahlukatı ortaya çıkarmadı mı, kimisi kara hayvanlarına dönüştü, maymun oldu, kedi oldu, kimisi biz suda iyiyiz dedi, yunusa veya balinaya evrildi. Eğer hakikaten böyleyse kız arkadaşıyla Taş Devri'nde tanışmıştı ve onunla hayatını aşağı yukarı Ortaçağ'ın sonlarına kadar paylaşmıştı, eh, az buz bir zaman değil, iki buçuk milyon yıl eder.

Bugünden bakınca, insanın paylaştığı böyle bir tarihöncesi zaman kuru bir vaatten çok daha sıkı ve çözüle-

mez bir bağ oluşturur. Onunla birlikte odunlukta keşke görmeseydik dedikleri o şeyi gördükleri gözler, birbirlerinden ne kadar uzakta olsalar da, hâlâ aynı kafalarda duruyor. O zamanki görme faaliyeti hâlâ aynen sürüyor. Odunlukta, istiflenmiş odunlarla tavan arasındaki bir metrelik bir yerde kendilerine saklanacak bir kovuk yaratmışlardı. Odundan duvarlı odalar yapmışlar, odalara halı parçaları yerleştirmişler, odunların orasına burasına bez parçaları çivilemişler ve lamba niyetine de tepelerine bir el feneri asmışlardı. Böyle, dizlerinin üzerinde sürünerek, bir ev çekip çevirmeye başlamışlardı. Şimdi merdivenden odunluğun artık tamamen yapraklarla ve kuru dallarla kaplanmış çatısını görebiliyor. *Kuzenim misafirliğe geldi, ismi Nicole, devamlı çıplak yüzmek istiyor, çıplakken onu öpmeme müsaade ediyor.* Otomobil Lastiği Kombinası'nın müdürünün oğlu Rene onlardan biraz daha büyüktü, bir yazlıkçı çocuğu, gelince hemen odunluğa, yanlarına koşardı, sürünerek saklandıkları yere çıkar, onlara şu veya bu teklifte bulunurdu. *Kuzenim misafirliğe geldi, ismi Nicole, devamlı çıplak yüzmek istiyor, çıplakken onu öpmeme müsaade ediyor, gerçi o da sizin gibi daha on iki yaşında ama kalıbımı basarım ki yatacak benimle.* Her elektrik kablosunda üç tel vardır, mavi, kırmızı ve sarı. Mavi ve kırmızı teller elektriğin akmasına yarar, sarı tel ise hiçbir yere bağlanmamasına rağmen yine de vardır ve adına topraklama teli denir. *Kuzenim misafirliğe geldi, ismi Nicole, devamlı çıplak yüzmek istiyor, çıplakken onu öpmeme müsaade ediyor, gerçi o da sizin gibi daha on iki yaşında ama kalıbımı basarım ki yatacak benimle. Eğer odunların arkasına saklanırsanız bizi seyredebilirsiniz, ister misiniz?*

Bir kesikten akan kanın nasıl göründüğünü biliyorlardı, kendi kollarını çizmiş, kan kardeşi olmuşlardı, sıçarken sosisin nasıl yavaş yavaş delikten çıkıp sonra hızla

düştüğünü de biliyorlardı, aşağıdaki salkımsöğüdün altında teker teker çömelip birbirlerine seyrettirmişlerdi. Görmek her zaman sadece görmek olduğu için, yani ne dokunmak, ne koklamak, ne tatmak, ne de işitmek olduğundan, –radyo dinlerken elini hoparlörün kumaşının üzerine koyarsan titrerdi– görmek edimi en küçük bir hakikat parçasıyla bile dolmadığı için o zamanlar gözlerinin arkasındaki depoları uçsuz bucaksız zannederlerdi, komşu oğlanın teklifine kızın da, kendisinin de hemen evet deyişi herhalde bundandı.

Rene kuzeni Nicole'e nasıl çocuk yapıldığını sorduğu anda elbette zulanın hayalî yatak odasını oturma odasından ayıran odun sırasına bir dirsek atabilirlerdi. Renė kuzeni Nicole'ün bilmediği o şeyi anlatırken birden ortaya çıkıp her şeyin bir şakadan ibaret olduğunu haykırabilirlerdi. Ama yaşça hepsinden biraz daha büyük olan Renė, Nicole'e biraz önce anlattığı şeyi denemek isteyip istemediğini sorduğunda ve kız, hayır dediğinde, Renė onu sımsıkı kavrayıp vücuduyla iki bacağını zorla açtırdığında, ki ikisi de biraz önce beraber yüzdükleri için çırılçıplaktı ve yaz tatili bitince bir yerde çıraklık eğitimine başlayacak olan Renė'den daha güçsüz olan on iki yaşındaki Nicole ağlayınca ve Rene ağzını kapatıp üzerinde hızla gidip gelmeye başlayınca da arkadaşıyla beraber odunların arasında, her şeyi görebilecek büyüklükte bir delikten sadece seyretmekle yetinmişlerdi. İlk önce odunları devirip ortaya çıkmak için çok erkendi, sonra birden çok geç olmuştu, çok erkenle çok geç arasındaki çizgi o kadar inceydi ki bir nefes sığmazdı. Rene'nin seyircilerini yerleştirdiği odundan duvarın arkası o kadar karanlık ve sıkışıktı ki, tek bir hareketleriyle, evet, tek bir odunu yerinden oynatsalar bütün duvar yıkılabilirdi.

Gördüler. O kadar uzun ve çok gördüler ki, gözlerinin arkasındaki depolar keşke görmeseydik diyecekleri

şeylerle doldu. Kız arkadaşıyla zuladan nasıl çıktıklarını, değişik yükseklikteki odun istiflerini nasıl kat edip aşağıya indiklerini ve kendilerini nasıl dışarı attıklarını hatırlamıyor. İçinde hiç dışarı çıkmadıkları duygusu, hâlâ odunluğun artık tamamen yaprakla ve kuru dallarla kaplı çatısının altında çömelip oturdukları duygusu. Paylaştıkları bir iştahın ve hicap duygusunun insanları bir mekâna ortak bir mutluluktan çok daha temelli bağladığını hiçbir vakit öğrenmemiş olmayı isterdi.

O zamanlar kız arkadaşının neden onun sürekli yaşadığı yerde sadece tatillerini geçirdiğini anlamıyordu. Elleri artık yaşlı bir adamın ellerine dönüşmeye başlamış olsa da bugün o hâlâ burada yaşıyor. Gençlik Bayramı'nın hemen ertesinde Berlin'e yaptığı ziyarette, onun seyyah, kızın ise kendi evinde olduğu o çok özel hafta sonunda, kızın hayatının artık yön değiştirdiğini anlamıştı ve yapabileceği hiçbir şey yoktu. *Hayatımın güneşi* diye mektuplar yazmıştı bir okul arkadaşı kıza, hep aynı hitap şekli: *Hayatımın güneşi.* Ve zımbalı bir dosyada sakladığı bir sürü minik kâğıtta yığınla başka şeyler. Kâğıtları tesadüfen bulduğunda kız gülmüştü, o ise kıza kendinden başka kime *hayatımın güneşi* diye hitap etme izni verdiğini sormuştu. Yapma, demişti kız, bu bir şaka, gerçekten, sadece bir şaka ama o ısrar edip hiç gülmeye yeltenmeyince sıkılmıştı kız ve kendisinin çoktan bildiği ama onun bugüne kadar hâlâ daha anlamadığı bir şey söylemişti, demişti ki, ben Berlin'de, yani kendi evimde ne istersem yaparım, tamam mı.

O dakikadan sonra artık tatillerde kız ailesiyle kahvaltı ederken uzun masanın yanında dikilip bekleyemez hale gelmişti, kendini orada servis yapan, hatta kendini servis eden biri gibi görmüştü, bir tepsinin üstünde, baştan aşağı, ağzında maydanoz ve ayak parmaklarının arasında dolma içi, lütfen, beni alır mıydınız? O zamana

kadar bir amfibyum iken artık kara hayatını seçmişti ve amfibyum olan kız da suyu veya tam tersi, en azından Geç Ortaçağ'a özgü bir uzmanlaşma sonucunda kız bir gün kapının önünde erkek arkadaşıyla peydah olmuş ve ona çocukluk arkadaşını tanıştırmaya geldiğini söylemişti. Oysa o, yani kızın çocukluk arkadaşı kapıda burnunda bir kâğıt mendille duruyordu çünkü kız kapıyı çalmadan az önce birden burnu kanamaya başlamıştı ve kendi kendini tedavi etmeye çalışıyordu. Kız kapıyı çocukluklarında kararlaştırdıkları gizli işaretle çalmıştı. O da kapıyı açmış ve kız arkadaşını yanında refakatçisiyle görmüştü. Merhaba, içeri girmez miydiniz. Berlinli oğlan, sevgilisinin çocukluk arkadaşının burnundan sarkan kanlı kâğıt mendil parçasına bakakalmıştı. Rahatsız etmek istemeyiz. Daha sonraları şu veya bu erkek arkadaşının refakatinde taşraya indiğinde evin önünden geçerken daha nadir çaldı kapısını ama evinin yanına eklediği tamirhanede bir otomobilin altından onun bacaklarını gördüğünde ona her zaman bir merhaba gönderdi. Günün birinde bu sevgililerinden biriyle evlenince kızın kocasına sandalını karaya çekmekte veya ters çevirmekte yardım etmeye başladı, onunla beraber kanoyu odunluğun arka duvarına asıyor, ilkbaharda devremülkçülerle beraber iskeleyi kuruyor veya kızla kocasının kaçamak yapacak vakti yoksa bahçıvan da çok yaşlandığı için, bahçe işlerini hallediyor, çalıları kesiyor, yaprakları tırpanla topluyordu. Kızın ona ödediği yevmiye oralarda alışılagelenin çok üzerindeydi.

Şu kitap sandığını sen alır mısın, ya tabii ama sol elim hâlâ boş, ayakkabılar burada, iyi, kahve değirmeni kalıyor, elbette, zaten paslanmıştı, dolaptaki elbiselerle paltoları yatağın üzerine koydum, hiçbir bavula sığmadılar, onları asmak lazım, tamam, nevresimleri aldın mı, evet, o zaman dörtgen anahtarı duvardaki dolapta asılı

bırakıver, belki günün birinde birinin ihtiyacı olur, kim bilir, aman, bana ne, bodruma inmiş miydin, elektriği kapat, suyu, yok, kapatmayalım, bakarsın bahçıvan yeniden ortaya çıkar, plajdaki müştemilatın kepenklerini kapatmak lazım, şimdi gidiyorum, ama kanoyu bırak, söyledim ya, eğer isterlerse kiracılar alacak onu. Havlular, ne yapayım bunları, eğer lazım değilse birine hediye edersin, lambayı tutar mısın lütfen, daha fazlası sığmıyor, galiba sen haklısın.

Taşınıp gittiklerinde bile ev hâlâ kızla babasına aitti çünkü mülk hakkında nihai bir karar çıkmamıştı, satmaları yasaktı. Telefon hâlâ çalışıyordu. Babasının arsayı olabildiğince yüksek bir fiyata satma işiyle görevlendirdiği emlakçı tadilat işlerini yarıda kesip evi kendi haline bırakınca elektrikle suyu kapatmışlardı ama eğer kız geri dönseydi onun hatırına bir-iki hamlede her şeyi yeniden eski haline döndürebilirdi. Emlakçı çok sonra babasına telefon edecek ve boş eve birileri yerleşmeye kalkarsa diye evin önündeki toprağı kazıp elektrik kablolarını kesmesini ve su borularını ayırmasını isteyecekti. Yalnız telefona dokunulmadı çünkü devremülkçüler kızın babasının izniyle atölyeye kadar paralel hat çekmişlerdi.

Son yıllarda gölün etrafındaki arsalarda ufak tefek işler üstlenip biraz ek para kazandı. Eskiden sigortasız makbuzsuz yapılan işe, izinsiz inşaata, yani kaçak işe boş ver derlerdi, bugün fabrika kapatmalara ve yıkımlara boş ver diyorlar. Daniel'in üvey kardeşinin isteği üzerine Daniel'in bungalovunun önündeki kum yolu kazmış, elektrik kablolarını kesip su borularını ayırmıştı. Schmeling Evi'ndeki yangından sonra temizleme çalışmalarına katılmıştı, arsa yangının ardından birden çok ucuzlamıştı ama fiyat onun satın alabileceği kadar inmemişti henüz, zaten onun yaşında artık boş bir arsa satın almaya değmezdi, mirasçıları yoktu ki. Gelecek fırtına muşam-

bayı yine aşağı atacak çünkü saman yığınının içine çivi çakamıyorsun – plaj müştemilatının damına birkaç iple sabitlemeye çalıştığı şey hakikaten işe yaramaz, diye düşünüyor ve ipleri çekip geriyor. Kendi evi hakkında karar verilince –burası için de biri iade dilekçesi vermiş çünkü– kendine kasabada ufak bir daire arayacak, merkezî sistem kaloriferli, düzayak alışveriş imkânları olan, pahalıya kaçmayan bir yer.

Bahçıvan

Devremülkçüler kışın hafta sonlarında buzda paten kaymaya geldiklerinde bahçıvanın kardaki ayak izlerini görüyorlar, misafir odasında başlayıp şuraya buraya girip çıktıktan sonra yukarıdaki iki çimenliği boydan boya kat edip, kapıdan ön bahçeye geçiyor ama izlerden de anlaşıldığı gibi yolların hiçbirinden iki kez geçilmiş değil. Eğer bahçıvana rastlarlarsa ki çok nadiren oluyor bu, bir dahaki sefere bir şeye ihtiyacı olup olmadığını soruyorlar – köydeki fırından taze ekmek, yumurta, makarna, meyve veya içecek bir şeyler. Ama bahçıvan hep teşekkür etmekle yetiniyor, kafasını sallayıp kendi yoluna gidiyor, ağzında soğuk bir izmarit. Köyde devremülkçülerin Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra orijinal Meissen porselenleri Batılılara okuttuğu konuşuluyor. Köyde bahçıvanın uzun zamandır sadece karla beslendiği anlatılıyor.

Ev sahibesi evi emlakçı için boşaltmak üzere Berlin'den geldiğinde bahçıvan artık yok. Odasında masası, iskemlesi, yatağı her zamanki gibi duruyor, askılığa bir-iki giysi atılmış, köşede lastik botları, yalnız bahçıvanın kendisi sırra kadem basmış. Devren kiracılar nerede olduğu sorusuna cevap veremiyorlar, kendileri de ona epeydir rastlamamışlar, son zamanlarda yürümekte hayli zorlanıyormuş, özellikle yokuş aşağı. Başına bir şey

gelmiş olmasın? Hayır, diyor devren kiracılar, hiç sanmıyoruz. Ev sahibesi ve onun köydeki arkadaşıyla bütün arsayı, hatta kıyı şeridini bile baştan aşağı arıyorlar. Evin içinde olmadığı ise çok açık.

Bahçıvanı bir daha gören olmuyor. Ev sahibesiyle babası iki ay sonra emlakçının, bahçıvanın rutubetten küflenmeye başlayan odasının kapısına, küf mantarlarının etrafa yayılmasına dur demek için, duvar çekip o bölgeyi ana binadan soyutlama önerisini kabul ediyorlar.

Haksız Ev Sahibesi

Dava konusu: Arsanın ve evin tazminat karşılığı boşaltılması. Mukabil dava konusu. Mülkün yasal yollardan edinilip edinilmediği, intifa hakkı olup olmadığı dava nezdinde ehemmiyetsizdir. Davacıların dayanağı Medeni Kanun dokuza sekiz beş. İhtilafsız. Doğrudan mülk. Doğrudan mülk demek: Mevzubahis şahıs nesne üzerinde tam yetkiyi haizdir. Medeni Kanun madde on yedi. Sair eşhas iade şartlarının bilgisini tamamıyla haiz olduğu halde mülkü kullandığından ve borcun tabiatı gereği onu iade etmeme hakkı bulunmadığından mütevellit bir ödeme yapılması gerekebilir. Temellük kanunlarına göre mukabil davacının mülkün cari değeriyle içinde tadilat vesair harcama ifa edilmeden evvelki değeri arasındaki fark meblağında bir alacağı olabilir. Mülkü kullanmaya başlama tarihi. Anlaşma imkânı. Tapu kayıtları karar aşamasında tayin edici ve yeterli bir delildir. Tapuya uygun makam nezdinde ipotek kaydı düşüldü. Bu yeni mutabakatla. İlave yap: Bu yeni mutabakatın yerine gelmesiyle dava konusu mülk hakkındaki bütün talepler. İlave yap: Bu davaya konu olan bütün talepler. Bu yeni mutabakatın yerine gelmesiyle mevzubahis mülkle ilgili bu davaya konu olan bütün talepler. Karşılanmış ve dava sona ermiştir.

Eve tekrar girmek istiyor. Anahtarlığında hâlâ takılı olan ve evin odunlukla beraber bütün kapılarını açan anahtarla, dokunmaktan eskimiş o özel anahtarla, mahkemenin talebiyle aslında iki gün evvel geri vermiş olması gereken Zeiss İkon'la kilidi yarım çevirişte her zaman kısa bir an takılan kapıyı son bir kez açmak istiyor. Kapının camları hafifçe sallanıyor, camı muhafaza eden demir çerçevelerden yere kırmızı ve siyah boya parçacıkları düşüyor. Her zamanki gibi anahtarı çevirebilmek için kapıyı azıcık yukarı kaldırmalı, sonra ardına kadar, evin duvarına çarpana kadar itmeli, hâlâ orada duran taşı önüne koymalı ve sonra, girmeli içeriye.

Süpürge dolabının boyalı kapısı çıkarılmış, onun için eve girdiğinde ilk gördüğü şey eskisi gibi on iki kare bölümde Cennet Bahçesi hikâyesi değil, eski bir paspas, bir el süpürgesiyle faraş ve birkaç toz bezi. Oturma odasının kapısı da çıkarılmış, içeri girmek için pirinç kolu bastırmasına ihtiyaç yok, odaya girdiğinde metal bir inilti işitilmiyor. Eskiden mantar bürümüş iki duvarın yanında ne varsa dokuz yıl önce sökülmek veya koparılıp çıkarılmak zorunda kalındı, o nedenle uzun ahşap bank da yok artık. Yanındaki masayla iki kapıyı da marangozlar plaj müştemilatına taşıdılar. Müştemilat çok küçük olduğundan içeride masayı dik koymak zorunda kaldılar ki bugün hâlâ aynen öyle duruyor, geldiğinde pencerelerin kepenklerinin arasındaki bir boşluktan bakıp gördü. Plaj müştemilatının anahtarı eskisi gibi anahtar dolabında, atölyenin anahtarının yanında asılı, altın olta kaşığı her zamanki gibi yanında şıkırdıyor, anahtar dolabı eskisi gibi köşeyi dönünce sobanın yanında, yalnız soba yok, çünkü mantarlı duvarda duruyordu. O yurtdışında çalıştığı sırada babası resmî olarak hâlâ onlara ait olan evi acil tamirat işleri karşılığında rayicin üzerinde satacak olan emlakçıyla bütün bir sonbahar, kış ve ilkbahar boyunca

pazarlıkları sürdürürken mantar üst kata kadar yürümüştü. Resmî makamlar nihai kararı verene dek evi satma izni yoktu ama Doğu'daki hesaplarda yatan paralar Batı Alman mark'ıyla yarı yarıya değiştokuş edilince, evi elde tutup bakımını üstlenecek halleri kalmamıştı. Gerekli belgeler hazır. Dava konusu bir arsa. Mülkiyet ilişkilerinin incelenmesi. Kayıt numarası 654.

Babasının tabiatla başı hiçbir zaman hoş olmamıştı, "tabiat" kelimesini ezelden beri belli bir küçümsemeyle telaffuz ederdi, çim biçmekten nefret ettiğini, çiçeklerden sıkıldığını, yüzmeye hevesi olmadığını hiç gizlemezdi, yalnız zaman zaman zıpkınla kefal tutmak için sazların arasına dalardı. Annesi ölünce babasının evin yarısını hemen onun, yani kızının üzerine yapmasına hiç şaşırmamıştı, ilk satırın üstünde ve son satırın altında düz bir çizgi var ise ve her iki çizgi de üstte soldan aşağıda sağa çapraz bir çizgi ile birleştirildiyse, bu, metnin silineceği anlamına gelir. Mimarın karısının Batı'da yaşayan mirasçıları mülkü geri almak için başvurduktan sonra babasının bir kere bile daha şehirden çıkıp buraya gelmemesine de, emlakçıyla anlaştıktan sonra evin boşaltılmasına yardım etmeyişine de şaşırmamıştı. Eşyaları dışarı çıkarmakta yardım eden çocukluk arkadaşı keşfetmişti ahşap mantarını. Babasıyla beraber mahkeme kararını beklerken evin öylesine, metruk durduğu seneler boyunca ona daha önce ağzından hiç işitmediği bir şey söylemişti, demişti ki: Ne zaman böyle latif tepelerle ve göllerle bezeli bir manzara görsem kendimi Rusça konuşan birilerini dinler gibi hissediyorum. Rusça – doğduğu ülkenin dili. Bununla tam olarak ne kastettiğini daha ayrıntılı anlatmadı. Kızı olarak bildiği tek şey büyükbabasıyla babaannesinin onu kolektif eğitimin faydalarına inandıkları için yetiştirme yurduna verdiği ve orada dört yıl kaldıktan sonra artık çim biçecek yaşta olduğuydu. Tabiat.

Yağmur borusunu kökler sarmış. Altı ağacın dalları kurumuş, temizlenecek. İntifa hakkı, yürürlüğe girmeyen satış mukavelesiyle aynı kaderi paylaşıyor. Ödünç verilmiş. Kaldırılmış. Giriş damgası vurulmuş. Yürütme organları ellerindeki yasal olanaklarla uygun tazminat tutarını saptamakta zorlanıyorlar. Harç ve faizleriyle beraber toplam meblağ. Geçmiş ve gelecek bütün zamanlar için.

Emlakçı mantarı temizletmiş, çatıyı yeniden döşetip eski banyoları sıfırdan yenilemek maksadıyla söktürmüş, rutubetten hayli zarar gören misafir odasını duvarla kapattırmış ve onun yerine yeni bir oda kazanmak için garaja bir kapı açtırmıştı ancak mirasçılarla anlaşıp evi satın alma umutlarının boşa çıkacağını fark ettiğinde elektrik kablolarını kestirip evi olduğu gibi bıraktı ve sırra kadem bastı. Babasıyla da konuşmadı arsa hakkında nicedir. Asli Hukuk, III. Daire, Sıra No: 1, arsa üzerinde, parsel sınırları, koridor, koridor parçası. İhtilaflı gayrimenkul. Yürürlüğe girme tarihi.

Üst kata çıkan merdiven toz içinde, kubbeli tavanın sıvasından el büyüklüğünde parçalar basamaklara düşmüş, yer yer un ufak olmuşlar, yukarıda eskiden pırıl pırıl olan zeminin her tarafı kalın bir toz tabakasıyla kaplanmış, sersefil olmuş sütunlar, dikmeler, dava açma izni. Banyodan geriye sadece renkli camlarıyla pencere kalmış. Lavabo, duş, tuvalet ve fayanslar gitmiş, şimdi zemin döşemelerinin arasından aşağıdaki holü görüyor, anneannesinin televizyon seyrettiği geceler bahçe koltuklarının en rahatında oturduğu yer, ailedeki hâkim pozisyonunun ifadesi. Çocukluğu boyunca yaz tatillerinde onun olan kuşlu odada, ihtilaflı arsanın boşaltılması mecburiyetine karşı gıdım gıdım açıyor saklı dolabın ağır kapısını, yasak bir hükümranlık, çocukluğunun gizli kapısı, alttaki bilyeler tozun üzerinde düzgün yarım daireler çiziyor, içeride evi boşaltmak zorunda kaldığında kendisinden

geriye kalan boş askılar. Şimdi büyük dolabın içinde yürüyüp büyükannesiyle büyükbabasının gardırop odasına kadar geçebilir gözü kapalı çünkü aradaki duvarı yıkmışlar, izin yetkisi yok, mecburi kayıt düşülecek, mülkiyet değişiminde kararların etki sahası, yetkili mercinin ikazı. İçinden geçip gardırop odasına girdiği dolap, babaannesinin zamanındaki gibi hâlâ naneyle kâfur kokuyor. Babaannesinin çalışma odasında tavan gelinciklerin kakasıyla, çişiyle delik deşik olmuş, yazı masasının üzerinde kamış damdan düşen saz parçaları, bir boşluktan yukarıya, karanlığa bakılıyor. Pencerelerdeki perdeler yalnız bir-iki yerden tutuyor kornişi, kumaşın geri kalanı yamuk sarkıyor, tozlar içinde kat kat. Pencereler o kadar yamulmuş ki artık açılmıyorlar. Mevcut kırıklar. Yürürlüğe konması mümkün görünmeyen, dolayısıyla izin konusu olamayacak bir içeriği haiz olduğundan yardım dilekçesinin reddine. İtiraz. Dürüst beyan ilkesi uyarınca. İstinat noktası ortadan kalkarsa. Kanıtlama zorunluluğu.

Hiç düşünmeye ihtiyacı kalmadan başlıyor yazı masasından kamış parçalarını temizlemeye, sonra paspası, faraşı, el süpürgesiyle toz bezlerini almak için yine aşağı iniyor. Babaannesinin çalışma odasında, gardırop odasında, koridorda ve kuşlu odada önce pencerelerin camlarında ve odanın içinde dip köşe örümcek ağlarını temizliyor, duvardaki lambrinin süpürgeliklerindeki tozu alıyor, oda oda bütün yerleri süpürüyor, mutfakta bulduğu eski bir kovayı tozla, molozla, kamışlarla ve orada burada kalmış gelincik dışkısıyla dolduruyor. Merdivenleri sile sile, basamak basamak iniyor aşağıya ve tepeleme dolu kovayı dışarıda çalılıkların dibine boşaltıyor. Sonra elindeki boş kovayla iki çimenliğin arasından ve büyük meşe ağacının yanından geçip yolu takip ederek göl kıyısına iniyor. Altı ay önce, söz konusu kıyı şeridi herhalde eskiden de ait olduğu Yahudi arsasına katıldıktan sonra

devren kiracılara çık demek zorunda kalmıştı. O yüzden iskele atölyenin önündeki sahada kurulamamış, bekliyor. Ama çit daha yer değiştirmediğinden yine eski yere gidiyor ister istemez, eskiden iskeleye giden yolun bulunduğu yere, yol diye bir şey kalmamış olsa bile gölden su almak için çömeliyor. Bir eliyle salkımsöğüde tutunuyor, öteki eliyle kovayı gölün dibine daldırıp çıkarıyor, sonra eve geri dönüyor ve üst katı silmeye başlıyor. Bütün odalar temizlenene kadar yeni su almak için beş kere daha göle inmek zorunda kalıyor, yerler daha çabuk kurusun diye kuşlu odadaki balkon kapısını bin bir zahmetle de olsa açmayı başarıyor. Açık kapıdan içeri sıcak yaz havası giriyor, balkona çıktığında her şey her zamanki gibi. Eve en yakın çam ağacının üzerine güneşin ışığı düşüyor ve güzel bir gün olacağını haber veriyor.

Alt katta yapılacak çok iş var. Çünkü soba sökülmüş, garaja bir geçiş açılmış, bahçıvanın odasının kapısına duvar örülüp kapatılmış. Camları silmeyi o yüzden aynı güne sığdıramıyor. Akşam giriş katındaki siyah panjurları duvarın içine gizlenmiş mekanizma yardımıyla indiriyor, kapıyı içeriden kilitleyip yukarıda, kuşlu odadaki saklı dolabın içine kıvrılıyor. Ertesi gün camları silip öbür gün plaj müştemilatından kapıları alıyor ve yerlerine takıyor, çok ağır olan masayı çayırdan ve terastan eve kadar çekiyor ve holde, her zamanki yerine yerleştiriyor. Üzerine bazı isimlerin baş harfleri kazınmış iskemleleri garajda keşfetti ama deri minderleri küflenmiş. Otomobilini yakına, ana yolun kenarına park etmeyi âdet haline getirdi, Çobandağı'nın yamacından aşağıya iniyor, kuru dalların ve böğürtlen çalılarının arasından zikzaklar çizip etrafta kimse yoksa kum yolu kesip geçiyor. Komşulara rastladığı olmuyor hiç çünkü onların da evleri ya zaten yıkılmış ya da kendi evi gibi boş. Bir gün, yağmurlu bir gün, kuşlu odadan baktığında, çocukluk arkadaşının büyük çimen-

likten yürüyüp aşağı indiğini ve hemen ardından hâlâ daha atölyenin arka duvarında asılı olan merdivenle geri dönüp, onu plaj müştemilatının çatısına yaslayışını seyrediyor. Merdivene çıkıyor, çürümüş kamış damın üzerine serilen ama rüzgârın tarumar ettiği muşambayı çekip düzeltiyor ve köşelerinden raptediyor güzelce.

Emlakçı kadının eve ilk kez müşteri getirdiği o sabah neyse ki henüz kalkmamıştı ve gerekli erzakla beraber üstünü değiştirmek üzere bir-iki kıyafeti de sakladığı dolabın içinde uyuyordu. Ancak emlakçı kadın aynanın gömülü olduğu düz dış kapının pirinç kulbuna elini uzattığında ve müşteri için kapıyı açıp, işte burada da bir boy aynası var, dediğinde uyanıyor. Müşterinin elini kıymetli akçaağaç kaplamanın üzerinde gezdirip, yazık, ahşap dalgalanmaya başlamış, dediğini işitiyor. Marangoza yaptırılır, diyor emlakçı ve anlaşıldığı kadarıyla epey bir zahmetle açıyor şimdi balkon kapısını, şöyle diyor: Hele bir de şu manzaraya bakın. Müşteri: Bahçeyi epey ot bürümüş, diyor. Emlakçı kadın cevap veriyor: Gölün en güzel kıyısı kesinlikle bu sahildir, eh, güneş de haliyle Batı'da batıyor, öyle değil mi, gülüyor, müşteri gülmüyor, hem, diyor emlakçı kadın, karşıdaki gayrimenkullerin arsalarıyla gölün arasında geniş bir piyasa caddesi var. Göle doğrudan bitişik değiller mi yani? Hayır, diyor emlakçı, çoğu göle sıfır değil onların. Şuna bakın, diye devam ediyor, demir korkuluğa kuş ne kadar güzel işlenmiş. Evet, evet, diyor müşteri. Eskilerin özenerek yaptığı evlerden bu, kaldı mı hiç. Müşteri suskun. Bu evin mimarı, diyor şimdi emlakçı kadın, Albert Speer Grubu'ndandı, Germania Projesi.[1] Öyle mi, diyor müşteri, bak bu ilginç.

1. Adolf Hitler 1940'larda Berlin'i "Germania" adı altında, geleceğin Pancermen Dünya İmparatorluğu'nun başkenti yapmayı planladı. Eski Roma'yla kıyasladığı şehrin görkemli imarı için kendi ekibini kuran mimar Alfred Speer'i görevlendirdi. (Ç.N.)

Emlakçı kadınla müşteri koridordan gardırop odasına geçiyorlar, orada konuşulanları da gayet bariz işitiyor, sonuçta incecik bir duvar ayırıyor onları saklı bölmeden. Emlakçı kadın, böyle marangoz işçiliğini bugün artık kesinlikle bulamazsınız, diyor. Doğru, diyor müşteri, ama burada kötü bir koku var, kedi mi, gelincik mi yoksa, anlayamadım. Vallahi ben bu evde şimdiye kadar tek bir tane gelinciğe rastlamadım, diyor emlakçı, gülüyor ve yoluna devam ediyor, çalışma odasına geçiyor bu kez, kapının buzlu camı hafifçe zangırdıyor, müşteri de onu izliyor besbelli çünkü etraf sessizleşiyor, küçük kafile bir süre sonra geri dönüyor, emlakçı kadın hâlâ veya yine gülüyor, ev tarihî eser mi sayılıyor, koruma altında mı? Hayır hayır, maalesef, diyor emlakçı, müşteri öksürüyor, sonra hep beraber merdivenlerden aşağı iniyorlar ve ancak etraf tamamen ve uzun süre sessizleştiğinde çıkıyor eski ev sahibesi dolabın içinden. Kuşlu odanın penceresinden emlakçı kadının ve müşterisinin bahçeden geçişini izliyor, ara sıra durup şu ya da bu tarafı gösteriyorlar elleriyle, daha yeni büyük bir dalı kopan yaşlı meşe ağacını mesela veya plaj müştemilatının çatısını, sohbeti yavaş adımlarla sürdürüyorlar, başlarını söylenenleri onaylamak veya karşı çıkmak için şu veya bu şekilde sallıyorlar, bir ayrıntıyı daha derin konuşmak üzere durup bekliyorlar şurada veya burada.

Emlakçı kadının müşteriyle bu ilk ziyaretinden sonra mutfak penceresinin önünde buruşuk ama yağmura ve rüzgâra dayanıklı bir bez pankart sallanmaya başlıyor: Satılık. Bir de telefon numarası yazıyor üzerinde, lacivert zemine beyaz harflerle. Rüzgâr şiddetlendiğinde bez iplerini koparacakmış gibi geriliyor, evin diplerine kadar geliyor sesi. Bir süre sonra çözülüyor ilanın iplerinden biri, haksız ev sahibesi Çobandağı'ndan geldiğinde bezin kısmen ters döndüğüne şahit oluyor, beyaz yazılı yüzüne katlanıp duruyor poyrazda.

Ev artık o kadar boş ve hafif ki, yerinden kalkıp göğe yükselmesini ve uçup gitmesini emretse yorulmadan gidecek. Renkli camlardan süzülüp gelen gün ışığı da evle beraber çıkardı bu seyahate, mumlu cilayla ovulup pırıl pırıl olmuş parkeler de, merdivenin ikinci, on beşinci ve sondan bir önceki basamaklarının gıcırtısı da. Şimdi babaannesinin o zamanlar plaj müştemilatını nasıl kaydırdığını hatırlıyor, çocukluk arkadaşıyla beraber işçilerin yanında koşmuşlardı bütün yolu yokuş yukarı: Kamış dam, pencereler, kepenkler, girişteki ufak veranda ve iki ahşap dikmesiyle beraber tekerleklerin üzerine koyulup gürgen, meşe ve çam ağaçlarının arasından yavaş yavaş yukarı çekilmişti, nihayet tepeye vardıklarında revaklı verandadan göl manzarası eskisinden bile bir parça daha güzeldi sanki. Ama şimdi uçsa nereye konabilir, hayır, bilmiyor.

Yaz yavaş yavaş biterken emlakçı kadının şu veya bu müşteriyle bahçede dolaşmasını kuşlu odadan birçok defa seyrediyor, müşterilerden biri sallanıp sallanmadığını anlamak için ayakkabısının ucuyla merdivenin taş plakalarından birini dürtüyor, bir diğeri emlakçıya fosseptik çukurunu göstertiyor, başka biri komşu arsayı ayıran tahtaları çürümüş çiti sallıyor, o kadar çok sallıyor ki çitin direklerini, sadece tel örgünün tuttuğu ikisi sonunda bellerini büküyorlar. Evle arsası ucuz olmadıkları için çok sohbete kulak misafiri oluyor daha, düz dolap kapısı daha birçok kere açılıyor, birçok kez daha gölün ötekinden daha güzel olan kıyısından, Albert Speer'den, kedilerle gelinciklerden söz ediliyor. Kahkahalar. Ev tarihî eser mi, koruma altında mı? Hayır hayır. Kahkahalar ve öksürükler. Emlakçı kadın evin satışında tek yetkili olmadığından ve Avusturya, İsviçre veya Federal Almanya'nın Batı kısmından şu veya bu mirasçı işleri kolaçan etmeye her zaman gelebileceği ya da bir

usta gönderebileceği, bir tanıdığını eve bakmaya yollamış olabileceği için emlakçı her gelişinde evi bir önceki ziyaretindeki gibi bulmazsa hiç şaşırmıyor.

Artık ev üzerinde hiçbir tasarruf hakkı kalmayan eski ev sahibesi arsadan her söz açtığında kocası, ne istiyorsun? derdi, sen hakkını aldın oradan. Artık bu evde yaşlanamayacağı ortaya çıktığı andan itibaren anıların sırtında arsızca büyüdüğünü anlatamamıştı ona bir türlü, çoktandır yetişkinler arasına karıştığı halde o, ah çok güzel çocukluğunun bunca gecikmeyle kafasında baş edemeyeceği kadar dal budak saldığını ve onu ebediyen kuşatan bir mahpushane haline geldiğini. Zaman, mekânı sarmaşıklarla bağlıyordu sanki, toprağı kendine bağlıyordu hiç çözülmemecesine ve onu da bağlıyordu bu toprağa, onu ve dokuz seneyi aşkın bir zamandır görmediği, herhalde bir daha hiç görmeyeceği çocukluk arkadaşını sonsuza kadar birbirlerine bağlıyordu.

Yeni sahiplere ait otomobil kapılarının dışarıda, kum yolda sertçe kapandığını işitiyor, derken emlakçı kadının arabasının kapısı ve nihayet mimarın otomobilinin kapısı. Emlakçı sadece mutfak penceresinin önüne raptedilmiş rüzgâra ve fırtınaya dayanıklı bez pankartı söküp götürmek için gelmiş. Artık yeni ev sahipleri adını alan müşterilerine evi göstermek ve gelecek on gün içinde nihayet satış bedeli artı KDV üzerinden yüzde altı tutarındaki komisyonunu hak ettiğine dair cümleleri tekrarlayıp durmak zorunda değil. Yeni ev sahipleri ve yanlarında getirdikleri mimar eve girmiyorlar artık, büyük çimenliği kat edip önce elleriyle gölü, sonra plaj müştemilatını ve nihayet evin durduğu yeri işaret ediyorlar.

Ev hiç bu kadar huzurlu olmamıştı diye düşünüyor o gün, son bir kere daha toz alıp etrafı süpürüyor, siliyor, cilalıyor, açılabilen bütün pencereleri bir kere daha açıp havalandırıyor evi ve kapatıyor pencereleri sonra, son

kez, teker teker, gün ışığı son kez yeşilimtırak, kısmen lacivert, kırmızı, turuncu huzmelerle eve sızıyor şımarıkça, gölün suyuyla yıkadığı ve tekrar yerlerine taktığı tertemiz perdeleri kapatıyor, çalışma odasının buzlu camlı kapısını örtüyor, yazarken babaannesinin hep yaptığı gibi çekiyor usulca arkasından ve birkaç adım geri çekilip gardırop odasının kapısını da. Kapatıyor. Babaannesi ölüm döşeğindeyken, vefat edince giydirilsin diye en güzel geceliğini bulmuş, yıkayıp ütülemişti. Cenaze levazımatçısı geceliği babaannesine giydireceğine ve tabuta yatırdığında cesedin o güzel gecelikli bir fotoğrafını çekeceğine söz vermişti. Demek ki cenazeyi yakmadan önce mutlaka dantelli geceliği giydirmiş, mutlaka o fotoğrafı çekmiş ve mutlaka ofisinin çekmecelerinden birine koymuştur. Tabutunda bayram çocuğu gibi yatmış uyuyan ölüyü son zamanlarda rüyalarında çok sık gördü, ne tuhaf, yüzü bir yerlinin yüzü. Sebebi herhalde camları kurularken kullandığı gazetelerden birindeki bir yazı: Aztekler için yerleri süpürmek başlı başına bir merasimdi.

Şimdi artık kuşlu odanın ve zemini kalmamış banyonun kapılarını kapatıyor ve ikinci, on beşinci ve sondan bir önceki basamakları gıcırdayan merdivenden aşağı iniyor, siyah panjurları duvarın içine gömülmüş mekanizmanın kolunu çevirerek indiriyor, biraz daha geri çekilip kolu metal bir inilti çıkaran oturma odasının kapısını da çekiyor arkasından, mutfak kapısını örtüyor, kovayı, süpürgeyi, toz bezlerini, fırçayı, faraşı ve yer fırçasını yerlerine koyuyor ve çocukluğunda inandığı gibi Cennet Bahçesi'ne çıkan kapısını kapatıyor süpürge dolabının, dışarı çıkıyor ve nihayet evin ana kapısını kapatıyor, kilitlerken, nasıl olabilir ki, diye düşünüyor, kapatıp bıraktığım bütün kapılar aslında içime açılırken, geri çekildiğim, çıktığım dünyanın tamamen dışındayım. Ana kapıyı kapatıp evin solundaki devasa Alp güllerinin

yanından geçiyor, bodrum pencerelerindeki parmaklıklarda "Mannesmann Hava Sığınak Sistemleri" yazıyor, bahçe kapısını açıyor, arkasından kapatıyor yine, çitteki küçük kapıdan da çıkıp ön bahçeyi terk ediyor ve hiçbir işe yaramayacağını bile bile atıyor dokunmaktan aşınmış anahtarı cebine. Artık değerin teslimine. Kanun salahiyeti haricinde. Dosya Ekleri Klasör B 3. Nihai bir hüküm bekliyoruz.

Epilog

Bu yıkımda –ülkede bugün geçerli olan kanunlara göre yapılan bütün diğer yıkım işlemlerindeki gibi– iki şey büyük önem taşımaktadır. Birincisi, her yıkım ve enkaz kaldırma şirketi bir evi yıkmadan önce içerideki tüm ahşap (pencere, kapı, gömme dolap, lambri, merdiven) ve metal aksamı (kalorifer radyatörü, boru, parmaklık) veya eğer mevcut ise halı kaplamaları çıkarmak ve seçici bir yöntemle, yani cinsine göre tasnif ederek bertaraf etmek zorundadır ki akabindeki yıkım işlemi esnasında olabildiğince az zehirli madde emisyonu gerçekleşsin. Camlar, pencere kanatlarının çıkarılması sırasında yerinde kırılacak vesair molozla taşınmak üzere evin içinde bırakılacaktır çünkü cam inşaat molozuyla aynı mineral kökendendir.

İkinci olarak, yıkım işlemi esnasında çevreye toz ve gürültü kirliliğini asgari ölçülerde tutmak ve komşu yapılarda çatlak oluşumunu önlemek için olabildiğince az sarsıntıyla çalışılmalıdır.

Buna göre ilk adımda evin içi boşaltılacaktır; bu boyutlardaki müstakil bir evin yıkımı için, yani ikinci etap için tüm hazırlıklar beş adam tarafından üç ila beş günlük bir çalışmayla bitirilebilir.

Evin yıkılıp molozların taşınması işlemi için ise üç kişi yeterlidir, ekskavatörü kullanacak olan ustabaşının ve

yıkım esnasında takılan küçük parçaları kurtarmak veya artakalan ahşap ve metal parçaları elleriyle ayıklayıp özel konteynerlerine atmak için iki yardımcının görevi ayrıca bir su hortumu yardımıyla kalkan tozu indirmektir. Bu ikinci grup takriben bir buçuk hafta mesai yapar. En önemli araçları hidrolik ekskavatör denilen, ağırlığı 20 ila 25 ton arasında, kolu bir hidrolik silindir tarafından hareket ettirilen, maksimum 9 metre uzatmalı bir alettir. Ekskavatör evi yıkmaya çatıdan başlar ve kolunun ucuna takılan ve kıskaçları tam kavuşmayan özel bir tasnif kepçesi yardımıyla çatının merteklerini teker teker alıp hemen ahşap konteynerine koyar, bu meyanda kırılan moloz parçaları bir süzgeçten geçercesine geride kalır.

Duvarlar bundan sonra yerine göre ya tasnif ya da yüz kepçesiyle yukarıdan aşağı parça parça alınıp muayyen konteynerlere atılacaktır. Yüz kepçesi bilhassa küçük malzemenin alınmasında yahut temellerin sökülmesinde işe yarayan bir alettir ve tek başına ayakta kalmış bir duvarın darbeyle devrilmesine de yarayabilir.

Takribi 14 metre boy ve 8 metre enindeki ve bir buçuk kat artı bir bodrum katı yüksekliğindeki bu ev demek ki aşağı yukarı 900 metreküplük bir yapı hacmine sahiptir, 0,25 ile çarpıldığında 225 metreküp katı kütle oluşturur. Kamyon gidiş geliş miktarını hesaplayabilmek için çözünmüş kütleyi göz önünde tutmak lazımdır ki bu elde edilmiş olan sayının 1,3 ile çarpılmasını gerektirir. Bu evde sonuç itibarıyla ortalama 290 küplük çözünmüş bir kütle taşınacak demektir. Beher kamyon nakliyle 17 ila 18 metreküp moloz taşındığı düşünülürse bütün malzemeyi Berlin civarındaki inşaat molozu boşaltma sahalarından birine taşımak için TIR'la on yedi sefer yapılacağı anlamına gelir. Suyun yoğunluğu 1, ahşabınki 0,25 ve kiremit molozunun yoğunluğu 2,2 olarak alınır. Bu, tonajın hesaplanma oranlarıdır. Ağırlık prensip olarak katı kütle baz alınarak he-

saplanır. Altında bodrumu bulunmayan ve tüm dış duvarlarıyla iç aksamı ahşaptan mütevellit plaj müştemilatının (boy 5,50 m, en 3,80 m) ağırlığı demek ki 4 tonu aşmayacaktır, buna karşı ana evin ağırlığı 900 ton civarındadır.

Önce beş, sonra üç adam iki hafta boyunca arsada çalıştı. Kahvaltı molası sabah 9'dan 09.30'a kadar, öğlen molası 12 ile 13 arasındaydı. Adamlar ara verdiklerinde çimenlere oturup yemek yiyor ve bir şeyler içiyorlar, bazıları şu veya bu ağaca yaslanıyor, sigarasını içiyor ve gölü seyrediyordu. Evin yıkımını bitirdiklerinde ve evin durduğu yeri artık sadece bir çukur hatırlatırken arsa birden göze çok daha küçük göründü. Aynı yere başka bir ev inşa edilene kadar doğa kısa bir an için yeniden sadece kendine benzedi.

Teşekkür

Mali yardımlarıyla bu kitabı yazmak üzere gerekli çalışma imkânlarını ve araştırma gezilerini sağladıkları için Indra Wussow, Beate Puwalla, Berlin Senatosu ve Bosch Vakfı'na çok teşekkür etmek isterim.

Çalışmama temel teşkil eden çok sayıda dosyayı, mektubu, film malzemesini ve fotoğrafı kullanımıma sundukları için Potsdam'daki Moses Mendelssohn Merkezi'nden Bayan Dr. Diekmann'a, LİSUM Berlin'den Bayan Vespermann'a, Oder-Spree İlçesi Kasaba Arşivi'nden Bayan Pohland'a, Federal Arşiv'den Bayan Wagner'e, Brandenburg Eyalet Merkez Arşivi'nden Bayan Kandler'e, Berlin Eyalet Arşivi'nden Bayan Dr. Schroll'e, Varşova Yahudi Tarihi Enstitüsü'nden Bay Jagielski'ye ve Köpenick İmar Arşivi'ne şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Weissleder, Andreas Peter, Ellen Jannings, Christel Neubelt-Minzlaff, Elisabeth Engel, Sascha Lewin, Gottlieb Kaschube, Irmgard Fischer, Botho Oppermann, Marga Thomas, Bernd ve Angela Andres, Bernd Andres ve Juttadoris Andres, Bay ve Bayan Benke, Rainer Wagner, Marion Welsch, Müller-Pluschke Ailesi, Dr. Faber, Karla Mindach, Bay Mindach, Reinhard Kiesewetter, Hans-O. Finke, Bay Herfurth, Jens Nestvogel, Frank Lemke, Dr. Zaumseil, Bay Torzinski, Dr. Alexander,

Klaus Wessel, Dirk Erpenbeck, Anke Otten, Eliza Borg, Frau Erdmann, Rüdiger ve Sigrid Galuhn ile babama ve anneme araştırmalarıma yaptıkları yardımlar, sayısız soruma bildikleri cevap, verdikleri nasihat ve ilham için teşekkür ediyorum.

Beni dinlediği ve o olmasaydı yapayalnız cevaplamak zorunda kalacağım tüm sorulara gösterdiği sonsuz sabır için Wolfgang'a teşekkürle.

Brandenburg'da bir göl kıyısında genç bir mimar hayallerinin evini inşa eder. Ne var ki ev bireysel felaketler, siyasal çalkantılar ve ideolojik dönüşümlerle gölgelenen şiddet dolu, karanlık bir tarihe sahne olur: Yahudi komşular birer birer ortadan kaybolurken elden çıkarılır, ardından Kızıl Ordu el koyar, genç bir adam özgür Batı'ya yüzerek buradan kaçar.

Jenny Erpenbeck, *Gölün Sırrı*'nda savaşın trajedisinden toplama kamplarının dehşetine, dikta rejimlerinin yol açtığı sürgünlere uzanan 20. yüzyıl tarihini bir ev kurgusu üzerinden öyküllüyor. Tarihin hayaletlerini bıraktığı ve vatan, toprak, aidiyet gibi kurucu kavramların musallat olduğu bir ev bu: Sakinleri için yuva olmaktan çıkan, zorla alınan, terk edilmeye mahkûm bir ev. Bir 20. yüzyıl inşası.



#yirminciyüzyıl #ev #toprak #aidiyet #hatırlama #kolektifhafıza #tarihlehesaplaşma

can

canyayinlari.com | f | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-5679-5

9 789750 756795